

Лезги Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чӀал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 6 (10807) хемис 8 – февраль, 2018 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Къиблепатан Дагъустандин рекъер Гъакъикъат ва месэляяр

Жасмина САИДОВА

“Гъар са регъбердин, руководителдин, гъатта журналистдинни виридалайни гужлу яракъ вуч ятӀа чидани квез?” - суал гана заз Загъид Гъажиевич салам гуз агакъдалди. “Гъахълувал! - жаваб хгана ада вичин суалдиз. - Алакъзавани адатлатлувилел гъамиша амал ийиз чи четин девирда? Гъайиф хьи, гъамиша - ваъ”.

РД-дин рекъерин майишатдин крарай Агентстводин руководитель Загъид ХУЧ-БАРОВ идардин къилиз 2013-йисуз атанай. А чӀавуз республикадин Къили къабулай кадрийриз талуку къарарин арада Агентстводин руководителдин гъакъиндай къарар гъахълурбуракъ сад яз гъисабнай, гъик лагъайтӀа, З.Хучбаров, дугъриданни, кардин гъавурда авай пешекар яз, республикадин усал галда авай рекъерин майишат лайихлу дережадиз хкажун патал желб авунвай.

Зун гъахълувиликай, дуьз лагъайтӀа, Къиблепатан Дагъустандин рекъерин месэлайрив эгечӀзавай тегъер лезгийри гъахъсузди яз гъисабзавайдакай ва и кардин къил гъакъикъатда гъихътинди ятӀа, гъадакай рахун патал атанвайди чиз, ада давамарна: “Къиблепатан Дагъустан тайин паюникай магърумнава лугъун - им дуьз ихтилат туш. Зи гафар и йисара къибледин районрин рекъериз харжнавай рекъемри тестикъарзава. Зун къвалахдив эгечӀнамазди, гъиле къур сифте проекрикай сад 5 йисуз къаткана хъайи, гъа са вахтунда къетӀен важиблувал авай Самурдин станциядал машинра аваз физжедай муьгъ эцигуниз талукуди тир. 280 миллион манатдин къимет авай и проект

чна лап куьруь вахтунда къилиз акъуднай. А чӀавуз кеферпатан районрай тир наразивалдайбурни, гуя зун гъахъсуздаказ эгечӀзава лугъуз хъайибурни тӀимил тушир. Амма чна, и ва я маса рекъин проект хъадайка, са нин ятӀани рикӀиз клан хъун-тахъун ваъ, важиблу гзаф терефар алцумзава, кваз къазва. Дагъустандин рекъерихъ галаз алакъалу вири месэляяр гъялун патал чаз такъатар бес жезвач. Гъаниз килигна, авай мумкинвилер гъахълудаказ ишлемишиз алахъзава...”

Гъихътин мумкинвилер аватӀа ва абур гъик ишлемишзаватӀа, гъадакай чун РД-дин рекъерин майишатдин крарай Агентстводин руководителдин сад лагъай заместитель Мегъамед Мегъамедович ТАГЪИРОВАХЪ галаз рахана.

Ихтилат Мегъарамдхуьруь районда гъеле 9 йис идалай вилик гъиле къур, Самурдин участоқдин агъалийри гъар йисуз куьтягун гуьзлемишзавай, амма сакӀани таммарунин эхирдив агакъ тийизвай “Гъепецгъ-Тагъирхуьр-Ялама шегъре рехъ цийиькӀа туькуьр хъувун, Самур станциядин патав физвай рехъни галаз” тӀвар ганвай проекдикай башламишна. Проект, дугъриданни, важиблуди я. Неинки республикадин, гъатта уьлкведин экономика, логистикадин къурулуш патал къетӀен важиблувал авай, санлай къачурла, рагъ-къечӀдай патлахъ галаз сергъятдал алай чӀехи райондин асул шегърейрикай сад тир и рехъ цийиькӀа туькуьр хъувуна сакӀани куьтягъ тавунигъ гъатта сиясатдин себбар аваз гъисабзавайбурни ава.

Малу хъайивал, и рехъ туькуьруьнин къвалахар таммадказ 2020-йисуз куьтягдайвал я. Дагъустан Республикадин Гъукуматди 2017-йисан 29-декабрдиз къабу-

лай РД-дин Государстводин “Республикадин, муниципалитетдин арада авай ва чкайрин машинрин шегъреяр 2018-2020-йисарин вахтунда еримлу авун” программада къалурнавай крар эхирдал агакъарун патал 440 миллион манатдин къвалахар амайди, абуркай алай йисуз и рекъиз 80 миллион манат, 2019-йисуз -115 миллион ва 2020-йисуз 235 миллион манат чара авун пландик кутунвайдини къалурнава.

- И рекъин сифтегъан 12 километр фадлай ишлемишиз вахканва. Самур вацӀал муьгъ (Филерин хуьруьн патавай) 2010-йисуз эцигнай. Ахпа и къвалах зайиф хъана. Дуьз лагъайтӀа, 2014-йисуз Самур станциядал фидай муьгъни эцигна. Амни и проектдик акатзава. Инал къейд ийин, рекъер туькуьруьнин проекта сифтегъан къвалахар гъамиша муькъвер эцигунилай башламиш жезвайди я - муькъвер гъазур я. Гила амай къвалахар рехъ туькуьруьнинбур я, - лугъузва М.Тагъирова. -Яргъал финин себебрикай рахайтӀа, лагъана къанда, 2015-2016-йисара проектдиз пул ахъаюнигъ галаз алакъалу четинвилер арадал атанай. Амма иллаки и къвалахдиз таъсир авурди а кар я хьи, адахъ галаз саки сад хъиз ина “ЛукӀар-Ярукъвалар” мензилдани рехъ туькуьруьнин къвалахар гъиле къуна. Инал къейд ийин, чун и рехъ тухунин къвалахриз акси тир, къил кутан тийиз алахъзавай - чаз, вири къуват са проекдал желб авуна, ам куьтягъиз, ахпа къвед лагъай объект гъиле къаз кланзавай. Амма а чӀавуз Мегъарамдхуьруьн райондин патай депутатри, муниципалитетдин администрацияди и рехъ РД-дин Къилин

► 8

Нумрадай клела:

ОБЩЕСТВО

Къуьзуь тежербур...

Авадановар-Наврузовар... И тухумди Къаракуьре хуьруьн руьгъдинни яшайишдин асул къамат арадал гъизва лагъайтӀа, зун бажагъат ягъалмиш жеда. Кипиз садра, ина гъихътин, чпикай неинки са Докъузпарадиз, Дагъустандиз, гъакӀ санлай чи чӀехи уьлкведиз, къунши Азербайжан Республикадизни сейлибур хъанвай тӀварар гъалтзаватӀа...

► 3

ЭДЕБИЯТ

Эмина -

Ярагъ Мегъамедакай

Ярагъ Мегъамедакай шагъидвалзавай чӀалар-эсерар алапай девирдин эдебиятда тӀимил хъана лугъуз жедач. Ахтинбур къевез-хъфей, сад-садаз акси хъайи девирра квахъун ва я жуьреба-жуьре маса себебралди малум тахъана амуькун мумкин я.

► 4

ЯШАЙИШ

Нефсини бамишнавай девир

Гъайиф чӀугунигъди лугъуз жеда хьи, коррупция тамамвилелди терг ийиз жедач, амма тӀимил ийиз хъун мумкин я. Нефс къилихдин лишан я, а къилих дегушарун четин я. ГъакӀ хъайила, звела инсанрин къилихриз таъсирна къанда, абур инсанвилехъ дегуш жедайвал.

► 5

ЧӀАЛ

“Лезги-урус гафарган” - дикай бязи фикирар

Гъелбетда, чи халкъдин дуьвурлар дегъ заманайрин деринриз фенвайдал садани шак гъизвач, вучиз лагъайтӀа чи халкъ ихътин мублагъ чилерал амуькун, ада вичиз хас тир милливал хуьн, къайда-низамдал амал авун, адахъ гъукуматдиз хас тир фикир - къатӀун хъун - ибур вири бинедай къевезвай, халкъдин ивидик квай месэляяр я.

► 6

МЕДЕНИЯТ

Хайи чилин яржар

Чахъ гъамиша багъа тир, са чӀавузни рикӀелай алуьдиз тежедай пак чкаяр, мескенар, инсанар ава. Абурал чна гъейранвалзава, дамахзава. Абуру чаз уьмуьрда, яшайишда са тайин чка къун патал, жанлу гел тун патал куьмекзава. Четин вахтунда къуватар артухарзава, руьгъ хкажзава.

► 7

ХАБАРАР

Бажарагълу духтур

Лезги халкъдихъ бажарагълу духтурар гзаф ава, амма зун таниш хъайи Сийидали Мегъамедов илимдин бязи рекъерай тафаватлу я. Гъа икӀ, гъина аватӀани, чи ватандашри чеб алай чкаяр гуьрчегарзава. Баркалла!

► 12

Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин гьакъиндай

1. Дагъустан Республикадин Конституциядин 78-статьядин 1-пунктунал асаслу яз, Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателвиле ЗДУНОВ Артём Алексеевич тайинарин.
2. И Указ адал къул члугур йикъалай къуватда гьатзава

Дагъустан Республикадин Къилин везифаяр
вахтуналди тамамарзавай **В.ВАСИЛЬЕВ**
Махачкъала шегьер, 2018-йисан 7-февраль, №21

Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин Сад лагъай заместителдин гьакъиндай

1. Дагъустан Республикадин Конституциядин 78-статьядин 2-пунктунал асаслу яз, Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин Сад лагъай заместителвиле КЪАРИБОВ Анатолий Шамсудинович тайинарин.
2. И Указ адал къул члугур йикъалай къуватда гьатзава.

Дагъустан Республикадин Къилин везифаяр
вахтуналди тамамарзавай **В.ВАСИЛЬЕВ**
Махачкъала шегьер, 2018-йисан 7-февраль, №22

* * *

Дагъустандин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавайди тир Владимир Васильева Гьукуматдин Председателдин къуллугъдал тайинарун патал Татарстандин экономикадин министр хъайи **Артём Алексеевич ЗДУНОВАН** кандидатура накъ кьиле феий республикадин Халкъдин Собранидин сессиядал гъана.

Здунован кандидатурадиз Дагъустандин парламентдин нубатдинди тушир сессиядал килигна. Депутатри ам тайинарун разивал гана.

“Татар-информди” хабар гузайвал, Артём Здунов 1978-йисан 18-майди Казанда диде-диз хъана. Казандин финансинни экономикадин институт акъалтарна. 2006-2010-йисара РТ-дин Илимрин Академиядин экономи-

кадин рекъай жележедин ахтармишунардай центрадин илимрин рекъай ГУ-дин директордин заместитель тир. 2010-йисалай РТ-дин экономикадин министрдин заместителвиле, 2014-йисан октябрдилай Татарстандин экономикадин министрдин къуллугърал хъана.

Ам экономикадин илимрин кандидат я. Эвленмиш хъанва, гада ва руш тербияла-мишзава.

Рикел хкин хьи, 5-февралдиз Дагъустан Республикадин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавайди тир Владимир Васильева “РД-дин гьукумат отставкадиз ракъурунни гьакъиндай” Указдал къул члугунай. Документда лугъузва хьи, республикадин Конституциядин 78 ва 91-статьяйрал бинеламиш хъана, гьукумат отставкадиз рекъе тунва.

Тапшуругъар гана

6-февралдиз Къурагъ райондин администрацияда райондин къил Замир Азизова чилин, хусиятдин ва транспортдин налогрин жигъетдай авай буржар арадай акъудунни месэлайриз талукъарнавай совещание кьиле тухвана.

Ана хуьрерин кьилери, абурун заместителри, секретарри, райондин администрациядин ва чкадин СМИ-рин къуллугъчийри иштирака.

Замир Азизова къейд авурвал, са жерге хуьрери ва бюджетдин идарайри налограй, взносрай, жермейрай, пеняйрай хъанвай буржар вахтунда арадай акъудун патал гайи тапшуругъар тамамарнавач. Райондин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гузайвал, абурун арада “Центр занятости населения” ГКУ, Къурагъ райондин ветеринариядин управление, Къурагъ, Гелхен, Шимихуьр, Усугъ, Моллакент, Штул, Къепир, Клири, Ашар хуьрерин администрацияр ава.

Къурагъ райондин администрациядин къилин заместитель Жаврудин Халикован гафарай малум хъайивал, тек са транспорт-

дин налограй арадал атанвай буржари 5 миллион манат тешкилзава.

ОГИБДД-дин начальник Рамалдан Мусаева къейд авурвал, транспортдин налог кватлунин месэла 2015-йисалай къурагъарзава. “Куьгъне хъанвай, муьрхъ янавай улакърикой магърум хъана кланда. И кар авун патал Дербент шегьердин МРЭО-диз арза хъена кланзава. Налогар кватлун патал хуьрерин поселенийрин секретарри, квалба-квалб къекъвена, улакъар авайбурун сиягъ тукълурун лазим я”, - лагъана ада.

Буржар вахкун патал къабулзавай серенжерикой ва налогар кватлдайла гьалтзавай четивилерикой Клутлурин хуьруьн администрациядин секретарь Назир Шайдаева, Усугърин хуьруьн къил Жавидин Къурбанова, райондин администрациядин къуллугъчийри Идрис Муслимова, Нариман Гьадисова суьгъбетна.

Совещанидин нетижаяр къадайла, Замир Азизова хуьрерин кьилериз налогар гун тийизвай агъалийрин сиягъар тукълурунин, налогар гун тавунин себебар тайинарунни ва буржар вахкунин жигъетдай тапшуругъар гана.

Икьрарар кутлунна

5-февралдиз Дагъустандин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильев кьиле Татарстандин Президент Рустам Минниханов авай делегациядихъ галаз гуьруьшмиш хъана.

Гуьруьшдин сергъятра аваз, кьве региондин кьилери алишверишдинни экономикадин, илимдинни техникадин, медуниядин рекъай Икьрар кутлунна ва ам кьилиз акъуддай План тестикъарна.

Идалай гьейри, РД-дин промышленностдинни алишверишдин министр Юсуп Умавова Татарстандин промышленностдинни алишверишдин министрдин заместитель Алмаз Хусаинова хъ галаз кьве ведомстводи кваллахдин жигъетдай алакъаяр хуьдай икьрар кутлунна. Гъа ихътин икьрардал РД-дин хуьруьн майшатдин ва суьрсетдин министр Керимхан Абасовани Татарстандин хуьруьн майшатдин ва суьрсетдин министрдин заместитель Олег Земскова къулар члугуна.

Гъа и юкъуз Владимир Васильевни Рустам Минниханов Дагъустан Республикадин МФЦ-диз, са жерге кар-

ханайриз, Дербент шегьердиз мугъман хъана.

Республикадин МФЦ-дин директор Осман Хасбулатова мугъманриз центрадин кваллахдикой суьгъбетна. Адан гафарай малум хъайивал, алай вахтунда Дагъустанда МФЦ-дин 57 филиал ва саки 435 офис ава. Абурун куьмекдалди дагъустанвийри государстводин къуллугърикой менфят къачузва.

Дербентда Владимир Васильев ва Рустам Минниханов сифте Нарын-къедедал хаж хъана. Ина мугъманриз сиягъат тешкилнавай. Татарстандин делегация тарихдин имаратдихъ галаз муькуьвай таниш хъана. Гуьгъуьнлай мугъманар жуьмя мисклинди, “Къирхляр” суьрариз, “Дербентдин коньякрин завод” ОАО-диз, чехирар хкуддай заводдиз фена.

Дербентда абуру РД-дин Кьиблепата Дагъустандин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавайдин векил Энрик Муслимова ва шегьердин мэр Малик Баглиева къаршиламишна.

РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъ

Суддин къарардалди...

Саласа юкъуз Москвадин Басманный судди Дагъустандин Гьукуматдин Председателдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Абдусамат Гьамидов, адан заместитель Шамил Исаевни Раюдин Юсуфов ва республикадин образованидинни илимдин виликан министр Шагъабас Шагъов кьве вацра дустагъдай къарар къабулна.

Абурукай гъич садани вичин тахсиркарвал хиве къунач. Абдусамат Гьамидова вич кваллин шартлара дустагъун тлалабна. Раюдин Юсуфовни судди къабулай къарардихъ галаз рази хъанач. “Коммерсант.ру” изданиди хабар гузайвал, Шамил Исаева вич силсидихъ галаз ачухдиз алакъада жез гъазур тирдакой лагъана. “Зун тахсирлу туш. Я зун са дестедикни квач”, - малумарна ада.

Дагъустандин гьукуматда кваллахай чиновникрик еке къадарра лутувал авунай тахсир кутунва. РФ-дин Силисдин Комитетдин делилралди, абурун къанунсуз гьерекари бюджетдиз 95 миллион манатдилай артух зиян ганва.

Лагъана кланда, суддин заседанидин вахтунда тахсиркаррин ихтиярар хуьзвай векилри абурун азадвал сергъятламишдай къарар къабул тавун тлалабна. Анжах силсичийри кьетидаказ къудни дустагъна кланзавайди къейдна. Прокуратуради силсидин тереф хвена. Нетижата суддин къарардалди Дагъустандин чиновникар 5-апрелдалди дустагънава.

Рикел хкин, лутувиллай тахсиркарар яз гьисабнавайбуру ислен юкъуз ФСБ-дин къуллугъчийри къуна. Абдусамат Гьамидован квалле силсидин серенжермар кьиле тухудайла, анай къизилдин ТТ тапанчи, Калашникован кьве автомат ва маса яракъар жагъана.

Къейд ийин хьи, са шумуд гъафте идалай вилик Дагъустандин меркездин мэр Муса Мусаевни къуна. Адак РФ-дин УК-дин 286-статьядин 3-паюнин “в” пунктуин бинедаллаз (чкадин самоуправленидин кьили вичин векилвилерин сергъятдик акат тийизвай, залан нетижайрал гъайи гьерекатар авунай) тахсир кутунва.

* * *

Дагъустандин Силисдин Комитетди Къизилюртдин администрациядин виликан къил Устархан Алюкован гьакъиндай уголовный кьве дело къарагъарнава. Адак РФ-дин УК-дин 286-статьядин 2-паюнин бинедаллаз (чкадин самоуправленидин кьили вичин векилвилерин сергъятдик акат тийизвай гьерекатар авунай) тахсир кутунва.

Силисди тайинарнавайвал, 2012-йисуз У.Алюкова шегьерда авай ва федеральный хусият тир чилин кьве участник къанунсуздаказ чкадин кьве агъалидиз гана. Ихътин гьерекатрин нетижата государстводин къанунри хуьзвай итижар члурнава ва Россиядин бюджетдиз зиян хъанва.

Алай вахтунда уголовный делодин сергъятра аваз У.Алюкован тахсир суьбутдай делилар квалтзава, ахтармишунар кьиле тухузва.

Сечкияр - 2018

Нариман ИБРАГЪИМОВ,
Земфира БАБАЕВА

Алай йисуз чи уьлкведин виридалайни чехи ва важиблур вақъи 18-мартдиз киле фидай Россиядин президентдин сечкияр я. Адаз и месэладихъ галаз алакълу жезвай вири органар, идараяр, жавабдарвал хиве авай инсанар гъазур жезва. Гьелбетда, сифте нубатда - сечкидин комиссияр, участокар.

Сечкияриз гъазур жезвай гьалдал РД-дин Гьукуматдини гуьчивалзава. И мукъвара и месэладиз махсус заседанини талукъарнавай. Анал кьейдна хьи, президентдин сечкияр уьлкведин майданда общественно-политический важиблур ва зурба вақъи я.

- Сечкияр михъивилелди, ачухвилелди тухунин жигетдай жавабдарвал чи хиве гьатзава, - лагъана Избиркомдин председател Меъмед Дибирова. - Вилкьидани хъайи крар я, сечкиярин юкъуз законар чурзавай, члуру крариз рехъ гузвай дуьшуьшарни жезва. Государстводин властдин, муниципалитетрин органрин кар алай везифа михъи, законлу, ачух сечкияр киле тухудай

Вини дережада аваз тешкилин

вири жуьредин шартлар тешкилун я. И кар патални сечкидин участокар материально-технический рекъай, электроэнергиядалди, алакълалди, герек аппаратурайралди таъминарун важиблур я. Республикадин сечкидин комиссиядин председателди малумат гайивал, комиссияди государстводин гьукумдин ва чкадин самоуправленидин органрихъ галаз санал сечкиярин вахтунда гьалар секинбур, хатасузбур хъун патал герек вири серенжемар кьабулзава.

Комиссияди ЦИК-дайни талукъ вири малуматар, хабарар кьезева ва гъазурвал акунин вири кьайдайрал амалзава. Малум тирвал, ЦИК-да 14 кандидатдин документар кьабулнава, абурукай сечкияралди шумуд кас амуькъадатла лугъуз жеда.

Сечкидин комиссия ва властдин органар секинсуз ийизвай килин месэла ам я хьи, эхиримжи йисара дагъустанвийри вири жуьрейрин сечкияр ашкъидивди иштиракзава. Гила сечкидин участокар галай падни рикел аламачир агъалияр сес гуз гъана кланзава. Гъавилляй шегьерра, районра, хурера таблигъатдин кваллах геънешарун килин месэладиз элкъезева. 2018-йисан 1-январдин деллралди, республикада 1677969 сечкичи ава. Махачкъалада 275326 кас ава. Республикада сечкидин 1970 комиссия (абурукай 15 территориальныйяр ва 1915 участокринбур я) кардик ква.

Фикир гана кланзавай са месэла мад ава. Эхиримжи йисара киле феийи сечкиярин вахтунда малум хъайивал, шегьерра, иллаки Махачкъалада яш тамам хъанвай вири сечкияр сиягъра гьатзава. Ими сечкидин участокрин комиссиярин беъемвилелди кваллах тавунихъ, чпин мулкара авай яш тамам хъанвай вири инсанар тайинар тавунихъ галаз алакълу я. Инанмишвал ийиз кланзава, президентдин сечкиярин ийкъалди талукъ ва жавабдарвал хиве авай ксари и нуькъсан арадай акъудда.

Сечкияриниз кьуллай ва регъят хъун патал сес гудай хъсан мумкинвилер тешкилзава. Эгер вилкь йисара яш тамам хъанвай гьар са агъалиди вич яшамиз жезвай чкада сес гана кланзавайтла, гила адавай вич феийи, авай чкадани са четинвални авачиз сес гуз жеда. Анжах ада и кардин гьакъиндай талукъ сечки-

дин комиссияди ва я сечкидин участокдиз виликамаз хабар гана кланда. Сес гузвай юкъуз кас Москвадиз, Новосибирскдиз, Сургутдиз акъатайтлани, адавай сес гуз жеда.

Президентдин сечкияр вини дережада аваз тешкилун кар алай месэлайрикай сад яз гьисабзава. Законсуз гьерекатрин вилкь пад кьун патал сечкидин вири участокар алай аямдин техникадалди таъминарун лазим я. РД-дин Килин ва Гьукуматдин Администрациядихъ ва шегьеррин, районрин администрациярихъ галаз санал вири участокар патал компьютерар кьачунва. Вири участокра ва комиссиярин дараматра видеокамераяр эцигзава. Абуру сечкиярин юкъуз Интернетдихъ галаз алакъланди жеда.

И сечкиярин кьетленвал мадни адакай ибарат я хьи, государстводин органрин ва сечкидин комиссиярин везифа сечкиярин вахтунда хатасуз гьалар жедайвал авун я. И кар патал сес гузвай вири дараматар стационарный металлодетекторралди таъминарун кланда. Дагъустандин МВД-дин малуматдалди, исятда республикада стационарный 401 ва портативный 701 металлодетектор ава. Сес гузвай юкъуз абуру вири ишлемишни ийиди.

ЦИК-дин председател Элла Панфиловади лагъайвал, президентдин сечкияр михъибур, законлур хъун патал вири жуьредин серенжемар кьабулзава. Абурукай сад гуьчивалдайбур (наблюдателар) тайинарун талукъарнавай кьарар я. Ана кьалурнавайвал, гуьчияр яз общественный, пешекарвиллин объединенийрин, пешекарвиллин ва яратмишдай союзрин, гьакъ коммерциядинбур тушир маса организациярин векилар тайинарихъ жеда. Амма регионрин ва чкадин администрациярин кьилерикай, абуруз табий кьуллугъчийрикай, депутатрикай, судьяйрикай, прокуроррикай, сечкидин комиссиярин членрикай гуьчияр жеда.

Дагъустандин Избиркомди малумарайвал, Дагъустанда кардик квай сечкидин комиссияра гуьчияр яз РД-дин Общественный палатадин векилри кваллахда. Гуьччи жез кланзавай гьар сада республикадин ва муниципалитетрин Общественный палатайрихъ чпин гьакъиндай хабар гун лазим я. Ахпа абуру Общественный палатадин Советди тайинарда ва сечкияриниз ва чпин везифайрихъ талукъ тир чирвилер гун патал семинарар тешкилда. Сечкиярин юкъуз Дагъустандин сечкидин участокра 4 агъзурдав агъакъна гуьчийри сесер гузвай гьалдал гуьчивалда.

Сесер гузвай юкъуз вири участокар датлана электроэнергиядалди таъминарунлайни сечкиярин нетижаяр аслу я. И кар фикрида кьуна, тади гьалда кьумек гудай махсус 55 бригада тукълурнава ва вирирра дежурство тухудай дестеярни тайинарнава. Абуру 17-19-мартдин ийкъара мукьуфдивди кваллахда. Гьина эквер хкахъай ва я электролиниярихъ пайгардикай хкатай дуьшуьшар хъайитла, махсус бригадар чпин везифайрихъ эгечда.

Идал алава яз, вири участокар электроэнергия гьасилдай автономный техникадалди, алакълу хъудай телекоммуникациядин системайралди таъминарда.

Избиркомди СМИ-рин векилрихъ сечкидин комиссияра, участокар регистрация ийидай ва СМИ-ра кандидатрин гьакъиндай таблигъатдин материалар чапдай, дараматар кирида кьуна, сечкияррихъ галаз гуьруьшар киле тухудай кьайдаяр, вахтарни тайинарнава.

18-мартдалди са акъван вахт амач. Сечкияр гьар сада иштиракун ва сес гун лазим я.

Чи ветеранар

Кьуьзуь тежербур...

Мердали ЖАЛИЛОВ

Вичин вахтунда Дагъустандин халкъдин шаир Хуьруьг Тагъира "Заз кьуьзуь жедай мажал авач..." лагъана, шиир теснифнай:

*Килигмир зи лацу хъанвай чларариз,
Ам я, дустар, зи уьмуьрдин лацувал,
Шад жеда зун гъавадал чи багъларин,
Гзаф кланда заз гатфарин кьацувал.*

*Зи яхъилурни цемумьжуьд я, гзаф туш,
Адан са пай гьижрандикди феийд я.
Кьунне заз гьич кьуьзуьд лугъун*

инсаф туш,

За чи халкъдин таъсиб кьевиз хвейид я...

Дугъриданни, уьмуьрдал ашукъ яз, четин вири уламар устадивилелди алуьдиз алакълува кьасди гьакътин "мажал" жеда? Шаирдин рикле, низ чида, а члуьз гьикъван экьумрадри чпикай хабар гузвайтла...

Саки гъа и тежерда фикризавай ксарал зун и мукъвара гьалтна. Абуру Докъузпара райондин Къаракуьре хурьяр я.

Алай вахтунда абурун чехи пай Махачкъалада, Каспийскда, Дербентда, Усугъчайдал ва Азербайжан Республикадин хейлин шегьеррани хурераяшамиз жезва.

Авадановар-Наврозовар... И тухумди Къаракуьре хурьяр руьгъдинни яшайишдин асул кьамат арадал гьизва лагъайтла, зун бажагъат ягълмиш жеда. Килиг садра, ина гьихътин, чпикай неинки са Докъузпарадиз, Дагъустандиз, гьакъ санлай чи чехи уьлкведиз, кьунши Азербайжан Республикадин сейлибур хъанвай тварар гьалтаватла. Навруз, Саядхан, Абдулкерим, Эмирсултан, Сейфедин, Сабир, Ханбике, Кичибег, Гъажик, Сократ, Надир ва икъл мадни са шумуд несилдин векилар. Абурун яшлу десте Ватандин Чехи дяведин ветеранар, тарихда Ватан, несилар патал игитвиллин чешнеяр тунвайбур я. Ханбике Эмирсултановнадикай шаирри дастанар кхъенва. Сейфедин Наврузов, душмандивай зайифариз тахъай разведчик, женгинин вадорденни 15 медаль хурдал алаз хурьуз хтана, ина акълхънавай колхоздал чан хкана, майишатди "миллионер" лагъай тварар кьачунай!

Амирагъмедов Эмирсултана (Ханбикедин уьмуьрдин юлдаш), дяведай хтана, хурьун школа, ахпа хурь вич гуьнгуьна хтуна. Исятда райондин центрада (Усугъчай) хъавзвай михъи цин булахар, дигидай цин къаналар арадал атун адан алахъунрихъ галаз алакълу ийизва. Наврузов Сабиракай - РФ-дин хурьяр майишатдин лайихлу работнидикай, твар-ван авай агрономдикай, тешкилатчидикай чи газетда гзаф сеферра кхъена.

Абурун хва, хтул Гъажиев Сократа Афганстанда, Ватандин буйругъ тамамардайла, игитвилелди чан гана. Исятда Усугъчайдин школадин пионеррин тешкилат адан тварунихъ гала...

Зи ихтилат и йикъара чпин 90 йисан юбилеяр кьейдзавай Гъажиев Гъажидикайни (Сократан буба) Наврузова Абидатакай (Ханбикедин вах) я. (Имид хва, имид руш). Дугъриданни, "куьзуь жедай" мажал авачирбур... Гъажиев Гъажикичибеган хва Авадановрин - Наврузоврин сихилдай, яни гъа са тарцин дувулдлай атанвай хилен (Саядханан) векил я. Кьисметди адакай Наврузоврин хилен езнени хъуьну. Чи хизанрин тарихра ихътин мисалар гзаф гьалтда. Гъажиди вичин уьмуьрдин юлдаш Мафизатахъ галаз санал вад аялдиз уьмуьр гана.

Винидихъ лагъанва: хва Сократакай кье девирдин гьалатла яз гьисабзавай Афганстандин дяведин кьурбанд хъана. Амма ада игитвал кьалурна. Эвленмишни тахъанмаз несилрихъ Яру Гьетрен орден ва вичин твар туна. Алай вахтунда адан стха Сарухана эцигунрин "Сократ" твар алай махсус фирма арадал гъанва. Буба Гъажик лагъайтла, вичин вири уьмуьрда хъиз, и фирмада пешекар финансист-бухгалтер я. 90 йис жезвайлани, ада бушвал, нахушвал хиве кьазвач. Рикъл алай хва, аялрин диде, муьгъуббатлу юлдашни кьакъатнатлани, абурун тварар хтанвай хтулри ам руьгъламиззава.

Вичи лугъузвайвал, Ватандин чехи дяведин ва ададай гуьгъуьнин йисарани акъван имтигъанар акур касдин кларабрай а чаван зиллетар акъатзавач, гъавилляй дурмулвални мягъкемди я!

1943-йисуз хурь ирид йисан школа акълалтарна, ада Хасавюртдин, гуьгъуьнлай Буйнакскдин техникумра келна. Хурь колхоздин агрономвална. 1948-1951-йисара Советрин Армиядин жергейра кьуллугъдайла, адакай частунин комсомолрин тешкилатдин азаднавай секретарь (райкомдин 1-секретардин дережа) хъана. Хурьуз хтайла, райондин комсомолрин тешкилатдин 1-секретарвиле хъана. Амма райондин майишатрихъ финан-

ринни бухгалтервиллин рекъай махсус пешекарар бес жезвачир, Гъажик Кичибегович гъа рекъл элячлун теклифна. Икъл адакай вичин пешедай эвез ийиз жедай хътин ревизоринспектор ва, эхирини, бухгалтер, кьилин бухгалтер хъана. 90 йисакай саки 70 йисуз гьисаббар кьазва, райондин, республикадин экономикадин хел вилкиди тухузза.

Ина тажуб жедай мад са кар ава: финансист, гьисаббар кьадай бухгалтер аламатдин жуьреда шаиррал ва ширирар кхьинални ашукъ я. Ада, вичин хизанриз бахшна, шириринни рикел хкунрин 3 ктаб чапдай акъуднава!

Гъажик Кичибегович вичин имид хва, иранстха Сабир Наврузовахъ галаз санал чи меркезда ва Докъузпара районда, Къаракуьре хурь киле физвай гзаф мярекатрин иштиракчи, жегьилрин насигъатчи я. Несилрихъ ада еке ирс тунвайдал шак алач.

Абидат Эмирсултановнадин ирсни гьекьигун авачирди я. 1928-йисуз Къаракуьре хурь дидедиз хъайи ам кьисметди вичин итим Къужабегахъ галаз Азербайжан Республикадин Хачмаз райондин Мукътадир поселокдиз акъудна. Ана, итимдихъ галаз балугърин заводда кваллахиз, цуд аялдиз уьмуьр гана! Вири сагъ-саламат яз, чпин хизанар кутуна яшамиз жезва! Им бес гьетерин гаплалдиз ухшамиз, гьар сад руьгъламиздай шикл тушни!..

Курьелди, и йикъара Авадановар - Наврузовар, кьве юбилей кьейд ийиз, санал кватл жезва. Сабир Эмирсултановича чазлагъайвал, сифте Махачкъалада кьейдда, ахпа - Хачмаза...

Наврозоврин вири сихилри, вири ярардустари, багърийри, къаракуьревийри юбилеяр риклин сидкъидай тебрикзава. Гьелбетда, чунни кьулухъ акъавззавач:

*Къадим хурьяр къадим сихил
Даим хурьяр акъавз жегъил!
Зайиф тахъуй берекатар,
Шадвилерин мярекатар!*

*Курь чешнеяр, мерд бинеяр
Таъсибдалди мад yine яхъ!
Курь сагълуьгъдай шарабди туьнт
Клудиз хурьяр дагълар Нисин...*

Етим Эминан -180 йис

Арбен КЪАРДАШ,
Дагъустандин халкъдин шаир

АГЪЕД АГЪАЕВАН “Имам Ярагъ Мегъамед. Уьмуьрдин рехъ, руьгъдин къамат ва ирс” ктаб клелзавайбурун арада тади гьалда клана, ам кье гъиле анжах ктабханайрай гьатда. Урус члалал кхьенвай и ктаб, гъеле акъат тавунмаз, лезги члалал аллимди вичи таржума авунваз, “Лезги газетдани” чапнай.

И макъалада аз и ктабдин “Чешмеяр ва делилар” паюна авай са абзацдал акъвазиз кланзава. Ана аллимди икл кхьенва: “Яраб лезгийри Ярагъ Мегъамедакай кхьей ктаб, кхьей макъала, шиир, рикел хьунар аватла? Лугъун хьи, ихътин фикир къилиз атайла, куьне зун айиб мийир, жуваз кичле хъана. Лап кье йисуз къван за адакай малуматар, делилар къватна, амма гъич са делилни гьатнач. Анжах са Алкъвадар Мирза-Гъасанан “Дагъустандин асар” (1890-йисуз кхьейди я) ктабда ганвай куьруь малуматар гъиле гьатна. Тарихчи

регъбер лагъай манаяр гузва. “Ибну” “хва” лагъай члал я. Шиирдин и цларара ихтилат гъа ихътин зурба регъбердин хци Эминаз авур “игъсандикай” физва. “Игъсан” гафунин са мана жемьатдиз хъсандиз малум я: къенвай касдин хатурдай садакъаяр гун. Амма Эминан фикирда авайди и гафунин маса дерин манаяр я. Ада “рикин миьхиввал, намуслувал, риклин ачуьвал, захавал” ва гъа са вахтунда “Ребби-Аллагъ акъвазвайди хъиз жез, адаз икрам авун” лагъай манаяр гузва. Гъакъван дерин ва муракаб гаф я. “Зулжалал” Аллагъдин тварарикай сад я, “виридалайни зурбавални жумартвал, захавал авайди” лагъай члал я.

Санлай къачурла, чехи шаирди, Аллагъдихъ элкъвена, Ярагъ Мегъамедан хци, Аллагъдин нуьсрет галай Забиюллагъ твар алай Исмаила вичиз, Эминаз, гайи риклин миьхивилинни намуслувилдин, Аллагъдиз мукъва жез алакьдай мумкинвал гунин хатурдай а касдиз, яни Исмаил эфендидиз, женнетдин багъ тир Фирдаусда макан це лугъуз тлалабзава. И цларарай Етим Эмина Кеферпатан Кавказдин халкъарин

Эмина - Ярагъ Мегъамедакай

алимди Мегъамедан аксина урус пачагъ-лугъди кваллах авурди ачуьарна, мулла Табасарандиз катна, ахпа Аваристанда чуьнуьх хъана. За гзаф умудзавай: Етим Эмина мулла Мегъамед рикелай алуддач. Алудна касди. Себегъ чидач, амма шаирди чаз малум тир еке ирси гъич садра къванни адан твар къунвач...

Амма аз инал Агъед Агъаеван умудар дуьзбур ва къилиз акъатнавайбуру тирдакай лугъуз кланзава.

Урусатдин пачагъди Кавказда тухузвай сиясатдиз акси хъайи, 1877-йисуз къарагъайбурун пад ачуьдиз къун тавур, амма абуроз гьукумдарри гайи жазаяр клевибур, зулуматдинбур тирди ачуьдиз лагъай, и жигъетдай “Урусатдин клеви зулум / Са къуз вичиз жеда къалум” кхьей Етим Эминаз Ярагъ Мегъамед рикелай алуддай хътин са себегъни авачир. Вучиз лагъайтла, Эминан буба Севзихан шейх Мегъамедан муьруьд хъайиди тир. Идалайни гъейри, Кеферпатан Кавказда муьруьддин гьерекадин къил кутур муршид Ярагъ Мегъамедан хва Исмаилини чехи шаир дуствилини алакьайра авай. Исмаил Куьре округдин суддин къилин къази тир, Эмина адан гъилик кваллахзавай. Исмаила Ялцугърин къази Е. Эминаз кхьенвай кье чарчикай малум я.

Исмаил эфендиди шиирар ва эдебиятдин маса эсерар кхъиз хъайиди адан “Забиюллагъ”, яни “Аллагъдиз къурбанд авунвайди” мана гузвай тахаллусди (эдебиятдин реке хъанавай лакабди) къалурзава. Чав адан эсеррикай агакънавайди ада кхьенвай вичин бубадин биография я. Адан тахаллус чал Етим Эминан “Чуьхвер” шиирда гьалтзава. Гъа и члала шаирди Ярагъ Мегъамедан тварни къазва. Субут авун яз, шиирдин бенд гъин (цларар Етим Эминан 2008-йисуз акъатай ктабдай къачунва):

*Дустунин твар - исми мубарак
Забиюллагъ я хьи зи,
Ери-мескен - Куьре магъал,
Ажем вилаят Къафкъази,
Устади муршидал -
камил ибну Мугъаммед Ярагъи,
Заз, Эминаз, авур игъсан патал
а кас ая рази,
Али ал-ала Фирдаусда макан гана,
Зулжалал.*

Сифтени-сифте чун Ярагъ Мегъамедакай лагъанвай гафарал акъвазин: “Устади муршидал-камил”, “Устади гафунин “устад”, “устар” ва “муршидал-камил” ибарди “тамамвилини, акъул-камалдин, арифвилини лап вини дережадив агакънавай

ругъдин регъбер хъайи Ярагъ Мегъамедаз ва адан хъиз ийизвай чехи гъурмет ачуьдаказ акъазва.

Ихтилат кватнавай чкадал Ярагъ Мегъамедакай алатай девиррин маса лезги шаиррин чпин келимаяр лагъайди рикел хун лазим жезва. Чехи муршиддин твар Хпеж Къурбанан ирсинани гьалтзава. Адан “Я Эренлер” шиирда ихътин цларар ава:

*Шейх Мегъамед ацуькай къван,
Гьатна ина зикирдин ван,
Хъайиди хъиз Магъшердин ван,
Сеф-сеф хъана, я Эренлер...*

Хпеж Къурбананхъ “Мубарак муршид Абдуллагъ” шиирда ихътин цларарни ава:

*Эй мубарак шейх Мегъамед,
Гъваши на чал Аллагъдин рагъмет.*

Эвелни-эвел “Эренлер” гафуниз фикир гун. Адан мана “пакбур, миьхибур” лагъай члал я. Шалбуз дагъда авай пирериз санлай гъа икл лугъузва. Халкъдин сиверай гагъ-гагъ и дагъдиз “Агалкьайбурун дагъ” лугъузни ван жеда. Яни инсанвилини, имандин жигъетдай вини дережайив агакъайбурун - “агалкьайбурун”, Аллагъдиз мукъва хъайибурун дагъ. Хпеж Къурбана шейх Мегъамедан твар Шалбуз дагъдикай рахун физвай цларара дуьшуьшдай къунвайди туш. Ада Ярагъви муршид гъахътин зурба “агалкьайбурукай” сад яз гъисабзава. Чна вичай винидихъ кье цлар гъайи “Мубарак муршид Абдуллагъ” шиирдани “Зиярат Шалбуз дагъдиз фин” цлар гьалтзава. И шиир бахш авунвай “муршид Абдуллагъ” лугъудай касни якъин Ярагъ Мегъамедан рехъ давамарайбурукай сад, вични Хпеж Къурбанан аямда яшамин хъайи кас яз хъана.

Эминан девир алатна са къадар вахт фейила, XX лагъай асирдин сифте къилера эдебиятда машгур хъайи Хпеж Къурбана Ярагъ Мегъамедакай лагъанвай гафар Эмина чехи муршиддикай лагъай гафариз лап мукъва я. Кье шаирдини Ярагъвидин къамат, адан незурь, экуь таъсир халкъдин арада амайди къалурзава.

Ярагъ Мегъамедакай шагидвалзавай чларар-эсерар алатай девиррин эдебиятда тлимил хъана лугъуз жедач. Ахътинбур къевез-хъфей, сад-садаз акси хъайи девирра квахун ва я жуьреба-жуьре маса себегъалди малум тахъана амуькун мумкин я.

Гар гъик ятлани, девирдин гзаф ксарин тварар вичин чларара тур Етим Эмин Ярагъ Мегъамедан тварцелайни алатна фенач.

Сирлу тарихдин философия

Абдул АШУРАГЪАЕВ,
РФ-дин умуми образованидин гъурметлу къуллугъчи

Гъурметлу клелзавайбуру, “Сирлу тарихдин философия” за уьмуьрдикай авунвай веревирдер я. Зун неинки са зи, гъаклъязи авторрин фикиррални акъвазнава. Каранал ала хьи, тарихдин сирлувиликай рахадайла, за гзафни-гзаф шаир Мерд Алидин “Артур” поэмадай мисалар гъанва. Квез за автордин поэмадиз къимет ганвай хъиз жемир. А кар зал къведальди са шумуд авторди чпин веревирдера авунва. За лагъайтла, ам зи фикирриз даях яз ишлемишнава, гъик хьи, тарихдин сирлувал, зи фикирдалди, поэмада тарихдин философиядин саки вири терефрихъ галаз-яшайишдин, инсанпересвилини, игитвилини, ватанпересвилини, вафалувилини, руьгъдин миьхивилини сих алакьада аваз ганва...

Легъзе. Яраб ада гъикъван вахт аватла? Лугъуда хьи, цин са стлал чигедин агъзур куьлуь зеррейриз пай жезва. Яраб легъзеда вахтунин шумуд гъвел аватла? Ам игитвилини камаралди алцумдай зат ятла? И суалдиз чи шииратдин устад Мерд Алиди вичин “Артур” (“ЛГ”, 2017-йисан 27- июль № 30) поэмада лап хъсандиз жаваб ганва - эбедивал.

Легъзедин лаз квелай башламыш жезватла, садазни чизвач, амма адан яр тарихдалди зарламыш жезвайди виридаз малум я. Легъзе вич, вахтунин чигедин стларикай ибарат ятлани, асирриз элкъуьн сирлу аламат я. Ам тарихдиз ичли гъил гвазни физвач, ада вичихъ галаз вакъияярни тухузва. Амма а тарих вичин сирер гваз чи дагълара, рагара, вацлара ва инсанрин къисметра амуькъзава. Гъа инра сирлу тарихди вичин философиядиз къуллугъни ийизва.

Лугъуда хьи, бушлук, гъуьлерин дегънеяр гзаф сирлу я. Чун яшамин жезвайчил, адал алай уьмуьр тлимил сирлуди туш. Чун гъик сад-садаз уьшар туштла, тарихдизни къилдинвал хас я. А кар чируни чаз сабурулувилдин, тежрибадин, тербиядин рехъ ачуьзава. Амма каранал ала хьи, сифте тухумдин тарих чируни гъар садаз вич вуьж ятла чирдай мумкинвал гуда. Ирид бубайрал фидалди, тухумда чехи бубайрин тварар чир хъун лазим тирдакай гъвайда лагъанвайди туш. Бубайрин ихътин теклифди чехи бубайрин неинки са тварар, гъаклъ абурун крар, гъунарлувилини камар, мергъяматлувилини гьерекадар, тунвай адетрин ирс, абурун ахлакь акъадда. И члавуз ашкара жезва: тухум хуьруьн, обшестводин къаматдай хъсандиз чир жезва, адани битав тарихдин сирлувилини къуллугъзава.

Халкъди лугъудайвал, къенини югъ пакадин тарих я. Бязи вахтара чун адахъ къевезва, сирер чирзава, амма лазим вахтунда ада вичи чун жагъурзава. И кар Мерд Алидин “Артур” поэмадин цларари тестикъарзава: гъунарлу тарихдин къилавади, девиррай атана, Артур жагъурзава.

*Килигзава шикилдиз зун
Цлал алай мектебдин.
Кутунва зи риклик зурзун
Адан суйди ажебдиз.*

*Гуьрчегнава адан хуру
Наградайри Ватандин.
Ярж - винизвал гва абурву
Намусдинни виждандин.*

Шабагъар рекъерилай жагъизвай затлар туш. Гъар сада сагъибдин игитвилини жуьрэтлувилини нур ава. Артуран хуру безетмишнавай Ватандин наградайрини и кар тестикъарзава, ам жегиьл несилдиз игитвилини ватанпересвилини чешне тирди къалурзава. Абур игит хчин сабурулувилини, къагъриманвилини яруьни элкъвен-

ва. Абур поэмадин игитдин къилихрин гъунарлу камар хъунин сирлу тарихдин философия ачуьарзава. Амма къилихар, Дагъустандин халкъдин шаир Арбен Къардаша лагъайвал (“Тарам эсер”, “ЛГ”, 2017-йисан 12-октябрь № 41), туплай фитиннавайбуру туш. Абур сирлу тарихда гьатнавай ирид бубайрин игитвилирикайни инсанпересвилирикай, сабурулувилирикайни ватанпересвилирикай игитдин ивиди кужумнавай гъиссерин къуват я.

*Мадни пирер - паклу ксар
Хуьзвай хуьруьн сергъятар:
Шайда-буба,
Сфу-буба,
Гъвейиф-буба,
Цми-буба,
Хан-буба...
Сахан-буба -
Улу-буба Артуран -
Теймурхан
Тир лугъуда эвлиян
Аллагъдин рекъе
Эцигайди чан...*

Тарихдин вакъияйра гзаф сирер ама. Абурукай чаз малум хъанвайбуру лап тлимил я. А тлимилвал арифдардин са гафунини артухардай дуьшуьшарни самбар я. Месела, гъа Теймурхан - Хан-буба. Сад лагъайди, ам миьхи кас - пир я. Къвед лагъайди, пачагъдин зидвилериз акси экъечлай жуьрэтлу игит я. Глуд лагъайди, “Артур” поэмадин игит Артуран улубуба я. Игит бубадин кар, вахтунин чархунихъ галаз девиррилай цлар члугуна, неведин къисметда мад сеферда куьклуьн хъийизва. Ам дуьшуьшдин ялав туширди Мерд Алиди вичин поэмада Етим Эминан гафаралди тестикъарзава:

*Гила вучда, эй мусурман,
Гъахълу са султан гъинава?
Пирерикай тир Теймурхан,
Гила а Лукман гъинава?*

Бязи вахтара чун тарихдин маса сирлу философиядал дуьшуьш жезва: муьгъуьббатдани игитвилини къагъриманвилини рекъер сад-садал гьалтзава. Сирлу муьгъуьббатдин цлун муьрара гъатай стлал Саядан, Миграгъ Къемеран, Къепир Айисатан, Магъхалуман, Къурагъ Афи-затан ва маса рушарин къисметралди чавай а кар тестикъаризни жезва. Илгъамдинни къилинждин къилавдин къирмаж храй вичин ярдихъ галаз Гадацлийихуьруьз акъатай Миграгъ Къемеран сирлу философия адакай ибарат хъана хьи, Гъаким Къурбана вичин “Лезги зарийра”, “Къилинж Къемер” романда ганвайвал, Къемер игитвилелди ашкъидин рекъелни экъечна ва ада душмандихъ галаз аздавал патал вади женгера уьткъемвилелди чанни гана.

Чи тарихдин терефрин сирлувал философиядин веревирдер авуналди ачуьарна кланзава. Инсандин тарихни чехи уьмуьрдин тарихдин гзаф терефрихъ галаз алакъалу я.

Чун ахътин нетижадал къевезва хьи, инсан хъсан тежрибадалди, тарихдалди тербияламыш хъана кланда: квалел, мектебда, хуьре, мугъманда, кваллахдал - вичинра. Мад сеферда тестикъар хъийиз кланзава хьи, ихътин вири ерийриз “Артур” поэмада шаир Мерд Алиди къилав ганва. И жигъетдай “Лезги газетдин” 2017-йисан 12-октябрдиз акъатай 41-нумрада Дагъустандин халкъдин шаир Арбен Къардаша вичин “Тарам эсер” веревирдера кхъизва: “Мердали Жалилова эдебиятдиз кье кьери хъанвай хвал - къегъалвал гъи чкадал хъайитлани къалуриз жедайвиликай, ам амайвиликай, квадар тавунин лазимвиликай хъенвай поэма (“Артур”) я”. Гъа им сирлу тарихдин философиядин ачуьунни я, тербиядинни ахлакъдин важибуь ва ачуь жезвай камни.

Уьмуьрдин шикилар

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Халкъдин и мисалдиз талукъ жуьредин агьвалатар, дуьшуьшар инсанрин килел алай вахтундани къевезва. Субут жезвайвал, ихтын крар гзафни-гзаф инсанрин нефсинихъ, са артух зегьмет акьулд тавуна, гзаф къазанжияр къачуз кландай къастунихъ ва талукъ макъамдин гьакъкъятдив, инсанрилай агакъзавай малуматрив фагьумсузвилелди эгечлунихъ галаз алакьалу жезва. И фикир гьахьлуди тирди зи чирхчир Гьарунан килел атай дуьшуьшди мадни успатзава. Ихтилатни за а касдин вичин мецелай гузва...
- Советрин Союз чктурай сифтегьан йсар тир. Политехнический техникум къутягна, Махачкъаладин приборар акьудай заводда къвалахзавай зи гьал тарифдайди тушир. Къвалах саки амачир, мажибрикай гьич рахунни гереккъевезмачир. Ам са шумуд вацралай садра, вични кепкар гузвай. Ик къил хуьз тежедайди югькъандавай малум жезвай. Гьа и члавуз зи рекьел дустар, санал келайбур акьатна. Меркезда чинеба ва худда "прихва-

- Эхъ, эхъ, къизилдин хазина, са манат харжна, агьзур манат жуваз акьваздай кар.
- Са манатдихъ агьзур манат? Вуч я, накъ хъивегьайди къилиз янавани?
- Эй кацо, лезгин, вун захъ агьугь. За табзавач. Чакай девлетлуяр жеда.
- Вуч кар я? - генани инанмиш тушиз хабар хкъуна за.
- Лап дуйз кар я. Салехардда эрекар лап къит хъанвалда. Чукчийри къве птулкадихъ миргинин са жендек гузвалда.
- Къве птулкадихъ?
- Эхъ, яда, эхъ. Заз чинеба са ихтибарлуда лагьанва. Ам вич къве югъ вилик цуд ящик гваз аниз фена.
- Игнат, на фикирзавани, къве птулкадихъ миргинин жендек. Адай 100-120 килограмм къведа. Ина са килограмм як 150 манатдай я. Эгер на лугьудайвал тиртла, вири Салехарддиз фидачирни?
- Дуйз я вун, Гера, фидай, амма виридаз и кар чизвач эхир.
Куьрелди, Игната зун члалал гьана. Фена чун поеззда акьахна, цуд ящик эрекарни гваз. Гатфарин юкьвар тиртла-

юкьварилайни алатайла за Валентина-дивай жузуна.
- Эрекъ куьтягъ жезва, ина къачудай чка авайди яни?
- Эрекъ? - гьа-гьа ванцелди хъуьрена администратор, - мугьманханадай экьечна, эрчи патахъ виш кам къачу, будка гьалтда, эрекъни анай гьатда.
- Къиметар гьикл я къуна?
- Эрекъдин?
- Эхъ, ман.
- 180 манатдай.
- 180 манатдай? - Игнатан сивевай якни аватна чилел.
- Эхъ, чина авай къимет я ман.
Зи къен ргана. Заз вучдатла чиз амукьнач. Воркутада 200 манатдай, ина шуьше 180 манатдай. Миргинин жендек къве птулкадихъ къачуз кланзавай савдагарар. Зак акатзавай хьел акурла Игната, къарагьна, къил баштанна. Валентинади "вуч хъана?" лагьана хабар къуна.
- Са затни, - жаваб гана за, амай эрекъ истикариз хъана.
Дустуни теклифай кар къиле тефей, зияндиз элкьвей савдади ажугьламишай заз хьел гьикл алуддатла чизвачир.

"Багьдатда лам къве шигьы я"

тизация" къиле физвай. Виклеъ гадайрин дестеди карханаирин чехибурал, туьтуьник "къизилдин" твар акатнавайбурал харж вегьезвай. Вири сад-садак какахнавай вахт тир къван, хизандин, веледрин эхир жез кичелла, "цийи дагьустанвийри" лагьай къадар пулар гузвай. Зунни гьа дестедик акатна, гьал-агьвални акваз-акваз хъсан хъана. Амма нубатдин сеферда са карханадин директор клева твазвайла, чи крар терсеба элкьвена. А кас чи туьтуьнай фидай клараб тушир къван. Сифтедай разивал къалураулай ада харж къачуз фейи чи гадаяр ФСБ-дин къуллугьчийрин гьиле туна. Зун и вахтунда, дах азарлу яз, хуьруьз хъфенвай. Гадаяр къунвайдакай ва масабурун гуьгьуннани къекъевезвайдакай дустуни хабарна. Зунни республикадай катуниз мажбур хъана. Инай - аниз, анай - масаниз физ, эхир зун Воркутадиз акьатна.

ни, къуд пад лацу яргъандик кумай. Аязди вичикай хъсандиз хабар гузвай. Вагондани мекъизвай. Са суткадиллай чун Лабьитнанги станциядал агакъна. Инлай анихъ поездар физвачир. Улакь жагьрун четин акьвазна. Эхир са таксистди чун къад километрдин яргъа авай Обь вацалал къван тухун хиве къуна. Мурклади къунвай вацалалай чун миргер кутуннавай алераллаз са ненецди тухвана. Иифен къулариз хъиз Салехарддиз агакъна. Мекьилани гишила авай чун гьа сифте гьалтай мугьманханадиз илифна. Мугьманар акурла сефилдиз ацукьнавай администратор дишегьлидик шад юзун акатна. Ада чун хушвилелди къабулна.
- Чаз гишинзава, - лагьана Игната, - тлуьн недай чка авани?
- Вири чкаяр агалнавайди я, красавец, - плузаррик хъвер кваз рахана дишегьли.
Зи гуьгьуьл михъиз члур хъана. Низ чиди, зи гьал дишегьлидиз гьикл акунатла, аязди агажарнавай беден, канвай чин, вилерани ажугь, наразивал. Игнатаз килигна иниз атанвай ахмакъдин къамат.
- Дуйнья барбатл хъайидай къамир, кавкази, - ислягьвилелди, милаймвилелди лагьана дишегьлиди, - чяхъни мугьманар къабулдай адетар авайди я. Руфуниз тербет гуз жезватла, къун номерда къайдадиз гьана, чими хъувуна, эхвичл. Суфрадин гьакьиндай за къайгуь чулгвада.

Игнатан ченедин рекьверик сад куклурнатани, къене пата цай амазмай. Ииф хъивегьиз акьудай зун гьечдалди ксана. Къил тлазвай. Гуьгьуьл вири дуйньядикай ханвай. Заз амукьайди мад эрекъдалди тлал секинрун тир. Анжах пакадин йикъан экуьнахъ зун "зегьер" авай жуван вад ящикни вахчуна, хъфена.
Хъфена лугьун регьят я, амма зи азиятар гьа идалди куьтягъ хъанвачир. Обь вацалал агакъайла, къал кваз рахазвай инсанрин клапал акурла ва кардин къил чир хъайила, за къве гьиливни къил къуна. Вацаллай мурк цраз гатуннавай, гьавилий алерар гвайбуру къил баштаннавай.
- Бес вуч ийида? И бузхана-къазаматдай гьикл хъфидайди хъуй? - гьарай акьатна зай.
- Вертолетда аваз, - лагьана сада.
- Вертолетда? Ам гьинай жагьурда?
- Аэропортунай.

Зи гуьгьуьл михъиз члур хъана. Низ чиди, зи гьал дишегьлидиз гьикл акунатла, аязди агажарнавай беден, канвай чин, вилерани ажугь, наразивал. Игнатаз килигна иниз атанвай ахмакъдин къамат.
- Дуйнья барбатл хъайидай къамир, кавкази, - ислягьвилелди, милаймвилелди лагьана дишегьлиди, - чяхъни мугьманар къабулдай адетар авайди я. Руфуниз тербет гуз жезватла, къун номерда къайдадиз гьана, чими хъувуна, эхвичл. Суфрадин гьакьиндай за къайгуь чулгвада.
Дугьриданни, дишегьлиди, ахпа чир хъайивал, Валентинади, гьалариз, йифен къуларизни килиг тавуна, кутугай суфра ачухнавай: фу, дулдурма, миргин як, балугь, серг, чичлек... Чна литр эрекъни эцигна. Рахаз, хуьурез чи кефирни ачух хъана. Чун иниз гьанвай меселани рикляй акьатзавачир. Къвед лагьай птулкадин

Игнатан ченедин рекьверик сад куклурнатани, къене пата цай амазмай. Ииф хъивегьиз акьудай зун гьечдалди ксана. Къил тлазвай. Гуьгьуьл вири дуйньядикай ханвай. Заз амукьайди мад эрекъдалди тлал секинрун тир. Анжах пакадин йикъан экуьнахъ зун "зегьер" авай жуван вад ящикни вахчуна, хъфена.
Хъфена лугьун регьят я, амма зи азиятар гьа идалди куьтягъ хъанвачир. Обь вацалал агакъайла, къал кваз рахазвай инсанрин клапал акурла ва кардин къил чир хъайила, за къве гьиливни къил къуна. Вацаллай мурк цраз гатуннавай, гьавилий алерар гвайбуру къил баштаннавай.
- Бес вуч ийида? И бузхана-къазаматдай гьикл хъфидайди хъуй? - гьарай акьатна зай.
- Вертолетда аваз, - лагьана сада.
- Вертолетда? Ам гьинай жагьурда?
- Аэропортунай.

Игнатан ченедин рекьверик сад куклурнатани, къене пата цай амазмай. Ииф хъивегьиз акьудай зун гьечдалди ксана. Къил тлазвай. Гуьгьуьл вири дуйньядикай ханвай. Заз амукьайди мад эрекъдалди тлал секинрун тир. Анжах пакадин йикъан экуьнахъ зун "зегьер" авай жуван вад ящикни вахчуна, хъфена.
Хъфена лугьун регьят я, амма зи азиятар гьа идалди куьтягъ хъанвачир. Обь вацалал агакъайла, къал кваз рахазвай инсанрин клапал акурла ва кардин къил чир хъайила, за къве гьиливни къил къуна. Вацаллай мурк цраз гатуннавай, гьавилий алерар гвайбуру къил баштаннавай.
- Бес вуч ийида? И бузхана-къазаматдай гьикл хъфидайди хъуй? - гьарай акьатна зай.
- Вертолетда аваз, - лагьана сада.
- Вертолетда? Ам гьинай жагьурда?
- Аэропортунай.

Идарадин адет

Хийир ЭМИРОВ

Худа-Верди са идарадин регьбервиле тайинарна къве йис жезвай. Акурбуру лугьузвайвал, ана хъсан къайда, низам авай, вири чпин везифайрив намуслувилелди, гьакьисагьвилелди эгечзавай. Ихтын коллективдиз аватунал са отделдин цийи начальник Магьмадни рази ва шад тир. Къуватар, мурдар сад авуна зегьмет чулгвазвай инсанрихъ хъсан агалкъунарни жезвай.
Са йикъан экуьнахъ Магьмадаз чле-хиди вичин кабинетдиз теклифда.
- Магьмад, гьикл я ви гьалар, отделдин къвалахар?

- Вири хъсан я, Худа-Верди Али-Вердиевич.
- Аферин, аферин, работникри шандакъарзавач хьи?
- Ваъ, ваъ, чпин кар, везифа чидайбур я.
- Мадни хъсан. И ви къуллугьчи Гьамидуллагь гьинава? Ам заз такваз пуд лагьай югъ я.
- Валлагь, Худа-Верди Али-Вердиевич, ада вичин кефиряр авач лагьана зенг авунай, зани адаз пуд югъ гана.
- Якьадаш, начагьди больницада жедайди я, къвале ваъ. Тахсир види ваъ, зиди я, къвалахал къабулдайла, ваз чи кар алай шартларикай лугьун тавур.

- Шартларин гьавурда тунай эхир зун.
- Амма садакай, са адетдикай лугьуз рикелай алатнай. Ам, ваз клан хъайитла, къилин шартни я. Яб акала, якьадаш, зун иниз къуллугьдал атайла, тажуб хъана амукьнай. Вири начагьбур я. Гаг са, гаг маса работник герек жезва, жузазва, авач. Гьинава? Начагъ яз къвале ава. Зи къилиз аламатдин фикир атана. Нянихъ за начагьзавай къве касдизни зенг авуна, адетдин каш-мекъ авурдалай гуьгьуьниз лагьана: "Дарих жемир, чун пака вад кас вал къил чулгваз къведа. Жув гьазур хуьх".
Аламатар гьа ина ава ман, якьадаш, пака экуьнахъ начагьзавай къведни виридалай вилик къвалахал акьатна. Гьакл хъайила, зенг ая жуван отделдин къуллугьчидиз ва пака чаз вичел къил чулгваз къвез кланзавайдакай хабар це.

Нефсини бамишнавай девир

Сефибег ГЪАЖИБЕГОВ

Гуьурметлу "Лезги газетдин" къуллугьчийар, газет кхьенвай ва клелзавай юлдашар! За квез алуькнавай 2018-йис риклин сидкъидай мубаракзава, къуй куьн сагьлам, бахтлу хъурай, къени мурадрихъ агакърай.

Гьа са вахтунда заз маналу, итижлу газет гьазурзавай вири журналистриз, мухбирриз сагьрай лугьуз кланзава.

"Лезги газет", юлдашар, алай вахтунда чахъ амай тек са тешкилат я: гьам чи члал, гьам чи камал, шиират, эдебият, меденият, гьикаятчи, адвокатни, жерягьни, са гафуналди, чун вири патарихъай хабардар, савадлу ийизвай чешме, суьгьбетчи я.

За ам гьар хемис юкъуз мукьва мугьман хъиз гуьзетзава. Газет хтанмазди кайваниди туьгьметда: "Ви ем хтана, гада, вавай обед туьтуьртани жеда". Гьакьикъатдани, ам заз руьгьдин ем я. Эхъ, за газет клелзава ва гила жуван фикирарни адал ихтибарзава.

Алатай ва алай девирдин хъсан-писвилер, агалкъунар, нукьсанар чаз акуна, ван атана ва гьиссна. Алатай социализмдин девирдин къайда-къанурикай, артуханвилерикай ва алай девирдин нукьсанрикай, кимивилерикай, гьатта вагьшивилерикайни бажарагьлу журналистри виклеъдиз кхъизва.

Жуьреба-жуьре темайрай маналу материалар кхъизвай бажарагьлу, къайгьудар, жавабдар журналистриз гаф авач. Намуслу, гьахъ клани, къайгьусуз тушир инсанар квелай рази я. Социализмдин асул рангарни, къилин метлебни ислягьвал, дуствал, гьахъвал, садвал, вине къун инсанвиле инсан тербияламишун тир. И мурдар, алахъунар, агалкъунар чешне хъайи СССР-дик дуйньядин халкъарини умудар кутунвай. СССР чукуьниди халкъарин умудар, бугъ хъана, цавариз фена. Ватан чукуьрни авурла, ягь-намус квахьнавай фасикьри а девирдал палчухни гьалч хъийизва. Абдулафис Исмаилова кхъейвал, "Чинебан яракьдивни" общество язава.

"Чинебан яракь" - коррупция. Вуч зат я коррупция? Ам ягь-намус авачир, квахьнавай чиновникри вири халкъдин пай квай девлетар, бюджетдин, гьалалдин зегьметдин пулар тарашун я.

Коррупция вуч ятла чирун патал словарда са вил эцана за. "Коррупция - моральное разложение должностных лиц и политиков, вымогающиеся в незаконном обогащении, взяточничество, хищения и срастании с мафиозными структурами. Коррупция государственных чиновников. Коррупция во властных структурах". На лугьудай, и цларар ксероксдай акьуднавай копия я чина авай гьакьикъатдин гьаларин. Куквари регьвей тар ярхар жеда, коррупционерини, куквари хъиз, незва Россия. Коррупция нефсинин нетижа я, а нефсинин ем пул я. Нефс къати хъайи къван пул гзаф клан жеда, пул гзаф хъайила, нефс къати жеда. Намусни нефс гьамиша сад-садаз акси я. Абур са къапуна жедай къафунар туш.

Гьайиф чулгунивди лугьуз жеда хьи, коррупция тамамвилелди терг ийиз жедач, амма тлимил ийиз хъун мумкин я. Нефс къилихдин лишан я, а къилих дегишарун четин я. Гьакл хъайила, эвела инсанрин къилихриз таъсирна кланда, абур инсанвилехъ дегиш жедайвал. Гьакл хъайитла, амай вири къвалахарни хъсан жеда. Дуйз лагьайтла, месэла "тла" галайди я, вучиз лагьайтла инсан тербияламишна, инсанвилеин дережадиз акьудун патал уьмуьрда зегьмет чулгуна кланда. И кардин-тербиядин диддани эвелимжи инсанвал, гьахълувал, намуслувал, риклин, руьгьдин михьивал, масадан патахъай къайгьударвал ава.

Президент, гьукумат уьлкведа къайда тваз, инсанрин къанажагьда дуйзгуьн ерияр арадал гьиз алахънава, гьавилий хъсанвилехъ дегишвилер жедайдак умудни кутаз кланзава. Чи республикадини бязи ришветчийар, коррупционерар жавабдарвиле чулгвазва, амма им тлимил я. Халкъдин, гьукуматдин девлетдал гьил яргни ийизвай гьар сад адавай яргъаз къакьудна кланда.

“Лезги-урус гафарган” - дикий бязи фикирар

Нариман АБДУЛМУТАЛИБОВ,
филологиядин илимрин кандидат, ДГУ-дин доцент

(Эвел 3-5-нумрайра)

Алай девирдин члалан гьакьикъат ва гиле авай ктаб веревирд ийидайла, чун жезмай къван арадал къвезвай гьиссериз рехъ тагана, хсуси фикирар, баянар гуз алахънава. Чаз са касни бейкефариз кланзавач. И жуьредин меслятрикай жедай зарар явашарун чи къилин метлеб тир.

Гьа са вахтунда, ихьтин шейэр чагдай акъатун, адахъ галаз таниш хъуни - словарар арадиз гъунин карда гзаф пешекарри иштиракун, адак акатнавай гафар ва келимаяр хьагь, абур ахтармиш хъувун, лексикографический материал мадни гуьнгьуна хтун, тамам корректировка авун, “сафунай” ягъун, са клалубда тун, техникадин лишанар са къайдада ишлемишун, словардин макъалаяр, лексикографический материал гунин карда тамам ва якъин къурулуш къайдаламишун чарасуз тирди чи илимдин вилик акъвазнавай къилин месэла тирди мад сеферда успат хьийизва. И жуьредин меслятар, члалан гележегдикай авай къурхулувал, къайгъударвал члалан дестек тир “Лезги газет”-дин чинрайни малум жезва.

Эхиримжи вахтара “къалп”, “тапан” къейдер неинки члалакай, гьакI литературадикайни, тарихдикайни гун адетдиз элкьвенва. ИкI, дегъ заманадин дувулар жагъурун, лезги халкъдин алатай ва гележегдин къисмет гъялун патал бязи юлдашар чпин фикирра къадардилай къерехриз экъечзава.

Къайдаламишнавай словаррал, тарихдин чешмейрал, медениятин илимдал амал тавуни ва абур кваз такъуни лезги ахлакъдиз кутуг тавур хейлин шейэр пайда хъуниз рехъ ганвайди и ктабдини субутзава. Веревирд ийизвай гафаргандани ихьтин къейдерини бегъем чка къунва, гекъ. гьакIни: *авгъан* “апеланец, пралезгин”, *апашта* “апостол”, *касар* “лезгини” ва члехи гьарфунилай ганвай: *Ардевил* “ангел смерти”, *Атар* “божество огня”, *Вацил* - божество вод ва мсб.

Гьелбетда, чи халкъдин дувулар дегъ заманайрин деринриз фенвайдал садани шак гъизвач, вучиз лагъайтIа чи халкъ ихьтин мублагъ чилерал амукъун, ада вичиз хас тир милливал хун, къайда-низамдал амал авун, адахъ гьукуматдиз хас тир фикир - къатун хъун - ибур вири бинедай къвезвай, халкъдин ивидик квай месэлаяр я. Е.Эмин, С.Сулейман хьтин устадарни буш чкадал арадиз атун намумкин кар я. Анжах, илимдин делилар авачиз, ахьтин фикирар гуни арадал гьакIан буш ихтилар гъизва. Халкъдин тарих, алатай девирдин члалан, литературадин ва мсб. гьал винел ахкъалдарун патал илимдивай къакъатун дуьз туш. Иллаки алай девирда илим хсуси хийирдихъди ялдай адет хъанва. Ихтиярар ганва лугъуз, бизнесуз ва я делилар авачир фикирар гъун дуьз туш. Гьайиф хь, ихьтин къундармайрикай халкъ азад ийизни четин жезва. “Кирамарни зарияр, къурналистарни чурналистар” ва абур кхъизвай цийи “улубар” акъатнавай “базардин” девирар я эхир! Жуьреба-жуьре издательствойри, “Лезги газет”-ди, “Самур”, “Алам” журналри, чкадин телевиденийри и жуьредин къанунсуз кIвалахриз гьамиша манийвални ийизвач.

Члалан гьерекатриз талукъ яз, винидихъ ганвайбурулай гьейри, чаз ихьтин теклифарни къалуриз кланзава. Члалан чешнеяр яз - театр, телевидение, радио - дуьз лугъунин, ихьтинин - газетар, журналар ва чагдай акъатзавай гьар са шей - чебни къайдакъанундиз табийбур, чешнелубур хъана кланда. И жигъетдай члал вири патарихъай сейли авун патал илимдиз, къанун-къайдадиз табий тир вири серенжемар киле тухун герек я. Лезги рахунрал ва кхъинрал гьукуматдин вири идарайри гуьзчивал, къарувал авун ва и карда вири къуватар серфун чарасуз я. И гьерекатар къилиз акъудунин рекъикай са касни къерех хъана виже къведач. ГъалатIар, нукъсанар, чпин фикирар авайвал къалуруна ва ачухдиз лагъана кланда.

Къейд ийин хь, цийи “Лезги члаланни урус члалан словарь” гъазурна саки акъалтарнава, са-къве йисалай адаз “дуьнья” аквада. Адазни, алатай словардихъ галаз гекъигайла, хейлин лайихлувилер хас я. Россиядин илимрин академиядин Дагъустандин илимрин члаланни, литературадинни искусстводин институтди (ИЯЛИ ДНЦ РАН) ам акъудун хиве къунва. Ам пландик кваз чапдиз гъазурун гьа и институтдин къуллугъегълияр тир С.Б. Юзбеговадал, А.А.Рашидовал ва и царарин автордал ихтибарнава. Ам типографиядиз гудай клалубдиз саки гъанва.

Газетди гузвай мумкинвилерикай менфят къачуна, эхирдай лугъуз кланзава хь, словаррин тереф хуьзвай, члалан сирер ва адан гьакьикъат муьквалай чизвай вирибуруз чна и кIвалахдиз майилвал авун тIалабзава. Абурун теклифар чна хушвилелди къабулда. ТIалабда абур газетдин редакциядиз, ИЯЛИ ДНЦ РАН-диз ва я чаз, агъадихъ ганвай адресдиз ракъурун: *СтIал Сулейманан район, Къасумхуьр, В.И.Ленинан тIварцIихъ га-лай куьче, 26 клвал, Н.Ш.Абдулмуталибоваз.*

Чи теклифар Члалан ва литературадин олимпиадайрикай

Сейфулагъ ШАГЪМАРДАНОВ, Хив райондин ЦинитIрин юкъван школадин муаллим

Олимпиада члал ва литература хъсандиз чизвани, авачни ахтармишун патал аялрин арада тухузвай къетлен жуьредин акъажун я. И акъажуни школада клелзавай аялрин уьмуьрда эхиримжи вахтара мягъкем чка къунва. Абуру хушвилелди и акъажунра иштиракзава, гьикI хь, клелзавайбуру олимпиадада чпин чирвилер артухарзава ва гегъеншарзава.

Малум тирвал, къетлен зигъин авай аялар дуьздак акъудун важиблу месэла я. ИкI, лицейра, школайра, аялрин фикирриз, къатунунриз, алакунунриз килигна, дурумлу дестеяр арадал къвезва.

Аялрин алакунун чир хъун муаллимдин кIвалахдин важиблу тереф я. Гьелбетда, гьар са муаллимдал ктабдин материал тIимил яз аквазвай, алава яз, словаррикай, энциклопедиядикай, илимдин ктабрикай менфят къачуз алахъзавай аялар гьалта. Ихьтин дуьшуйшра абур дуьз рекъе тун, къетлен алакунун вилик тухун муаллимдин везифа я.

Къетлен алакунун авай аялрин дестедик ихьтинбур акатда:

- ✓ амай аялрилай тафаватлу яз, абурухъ акъул - зигъиндин жигъетдай къетлен алакунун жеда;
- ✓ абурухъ артухан чирвал къачуда игытияж ава;
- ✓ абуру чпин зигъиндин кIвалахдал шадвалда.

Школада клелзавай аялар члалай ва литературадай олимпиададиз гъазурун патал гьар са муаллимдихъ вичин кIвалахдин къурулуш хъун лазим я.

ОЛИМПИАДАДИЗ ГЪАЗУРУНИН КЪАЙДАЯР

Аялрин дережа ихьтинди жен:

- ✓ члалай ва литературадай чарасуз герек чирвилерин база;

- ✓ кружокра, факультативра алава яз къачузвай чирвилерин база;
- ✓ жува-жува гъазурун (илимдин ктабар, журналар, газетар клелун, Интернетдикай менфят къачун);
- ✓ тайин тир олимпиададиз гъазур хъун рикле аваз, жувал кIвалах тухун.

Муаллимдини вичин кIвалах икI тешкилна кланда:

- ✓ олимпиададиз клелунин йисан сифте килелай гъазур хъун;
- ✓ олимпиададиз гъазурвал аквадайла, теориядин суалприз ваъ, аялрин яратмишунин алакунунриз рехъ гун;
- ✓ гьар са аялдин олимпиададиз гъазур хъунин килдин программа туькIуьрун;
- ✓ аялдин галаз члалай ва литературадай, клелунин са пай (раздел) куьтыгъ хъайила, жуьреба-жуьре килдин акъажунар тухун;
- ✓ илимдин рекъелди аялдин тежриба ахтармишдай вердишвилериз фикир гун;
- ✓ члалайни литературадикай гъейри, муькуь предметрайни алакунунриз къимет гун ва абур веревирд авун;
- ✓ олимпиададиз рекъе твадай алакунун авай аялрин десте тешкилун.

Члалай ва литературадай олимпиададиз гъазурунин мурадар:

- ✓ аялри члалаз ва литературадиз фикир гуник гъевес кутун;
- ✓ члалай ва литературадал рикI алай аялар дуьздак акъудун;
- ✓ школада члалай ва литературадай къачур чирвилериз къимет гун;
- ✓ аялрин яратмишунин алакунун активламишун;
- ✓ олимпиадада жува школадин виклеъгъ векил тирди къалурун;
- ✓ лезги члал ва литература школада чарасуз яз лазим тир предметар хъиз машгъур авун.

РЕДАКЦИЯДИН ПАТАЙ.

С.Шагъмарданова къарагъарнавай месэла важиблуди яз гьисаба къуналди, чаз хайи члалан ва литературадин маса муаллимрини, методистрини чпин фикирар, теклифар чав агакъарнайтIа кланзавай. Олимпиадайрин мана-метлебни, абур киле тухунин къайдаярни, аялриз къимет гунин тежьерарни веревирд авун чарасуз я.

“Бинейрин кьилив”

ктабдикай

Куругъли КЪАЛАЖУХВИ

Лезгийрин машгъур писатель Расим Гъажиди лагъанай: “Камаллу авторди кхъенвай ктаб клелунилай члехи лезет аватIа?”

И йикъара заз клелдай мумкинвал хъайи “Бинейрин кьилив” тIвар алай ктабни за гъахьтин авторди кхъенвайди яз гьисабзава.

Ктабдин автор вичин къелемдикай шииратдин са шумуд кIватIал (“Камбар булах”, “Гъахъунин ван”, “Зи умудрин елкен”) хкатнавай муаллим, РФ-дин писателрин Союздин член Мукаил АГЪМЕДОВ я. 2014-йисуз машгъур шаир Арбен Къардашан редакторвилек кваз чагдай акъатнавай “Бинейрин кьилив” ктабда гьикаятдин ва тамашиятдин эсерар гъатнава. Авторди халкъдин важиблу месэлайрикай, члал хуьникай, медениятдикай, алай девирдин муаллимрин регъят тшир зегъметдикай клелчидиз таъсирдайвал кхъенва.

“Са мектебдин тарихдай” тIвар алай гьикая (ам саки повестдиз ух-

шар я) клелайла, заз гьурметлу муаллимди зи рикIин хиялар ачухарайди хъиз хъана. Къенин девирдин мектебдин уьмуьрдикай, килди лагъайтIа, са бязи директоррин адалатсузвал, “керкичивал” себеб яз арадал къвезвай татугайвилерикай, аялрин чирвилерин дережа

агъуз аватуникай, муаллим лагъай пак тIвар усаларзавай дуьшуйшри-кай чаз тIимил ванер къвезвач. Амма и темадай кхъенвай эдебиятдин эсерар кьит я. Ахьтин эсерар зал икъван чIвалди дуьшуйш хъанач.

Гьикаятчидин хатни, чIални къетленди, тафаватлуди ва къелемчийрини члалан лексикадал машгъул ксарин фикир желбдайди я. И жигъетдай, ктаб клелиз хуш жезвай себебрикай сад автор вичин эсерин чIалак жезмай къван урус гафар кутаз алахъ тавун я. ИкI, къундармайриз рехъ гун тавуна, ада каникулар, столовой, сатирик, работник, алфавит, характеристика, экзаменатор ва маса русизмаяр ихьтин гафаралди эвезнава: тIатIилар, тIуьнхана, айгъамчи, кIвалахдар, гьарфарган, къилихнама, имтигъанчи...

“Ша чун руьгъдиз кесиб тежен, лезги халкъ!” тIвар алай эсерда ада члалан важиблу месэлайрикай вичин метлеблу фикирар раижнава. “Члалан гъакьиндай тайин тир концепция тахъуникди сада “ришвет”, муькуьда “рушват”, сада - “муаллим”, муькуьда “малим” кхъизва”, - къейдзава шаирди.

Ктабда юмордин куьруь эсерарни гъатнава. Къуй Мукаил муаллимдихъ яратмишунра мадни агалкъунар хъурай.

Милливиликай веревирдер

Нариман ИБРАГЬИМОВ

ЛЕЗГИ ЧІАЛ. Дидед чіал. Ам чаз гьикі чизва? Уьмуьрда, рахунра чна чіалан девлетдикай гьикі менфят къачузва? Чи словардин запас гьихътинди я? Чна рахунра мисалар, мискілар, маналу, мягкем ибараяр ишлемишзавани? Чаз лезги чіалан синонимрикай, омонимрикай, антонимрикай, паронимрикай, инсандин бедендихъ галаз алакьалу ва маса терминрикай, чи къадимлу чилел экъечизавай набататрикай вуч чизва?

Гья и ва чіалахъ галаз алакьалу са бязи маса суалризни жавабар чи бажарагьлу шаир, чіалан устад, эдебиятдин, медениятдин хилера фадлай мукьфудивди ківалахзавай вини дережадин пешекар Майрудин Бабаханова гъазурна акъуднавай "Рангулат", "Инсан" ва "Къадакъар" ктабар кіелайла, жагьида.

Къасумхуьрел "Ціийи Кавказ" типографияда чапнавай пуд ктаб. "Рангулат" - лезги чіалан словарда къиьтадакъ гьалтзавай набататрин, къушарин, гьайванрин ва хуьрекрин тіварикай ибаратди. "Инсан" - лезгийрин семантикадин (инсандин бедендин, къенепатан органрин тіварар) гафариз

Ирс хуьн ва
вилик тухун патал

ва абур квай дурумлу, мягкем ибарайриз талукьарнавайди. "Къадакъар" - лезги халкъдин агъзурдалай виниз мисалар, шиьрралди къенвай, зарафатдин тав квай, абурун вариант ва мискілар тунвайди. Автордиз риклин сидкъидай баркалла лугьналди, къейд ийиз жеда хьи, илимдин сагъ са институтрин, центрайрин ве-зифаяр вичин хивез къачуна, Майрудин Бабахановича лезги чіалан илим (лексика, фразеология, рахунин культура) вилик тухуник, пайгардик кутуник, буш чкаяр ахціур хъувуник, халкъдив дидед чіалан гьакьикъи гафар, ибараяр ахгакъаруник ва гья идалди жуван чіалан девлетлувилин деринар ва сергьатар гегьеншур тирди тескиьаруник лайихлу пай кутунва.

"Рангулат". И гафуни саки вири тажубарзава, фикирлу ийизва. Вучиз лагьайтла ерли ван тахъай гаф я. Са чіавуз Майрудин Бабахановни мягьтеларнай ада. Идан гьакьиндай ада ихътин баян ганва: "Инсанар алай чкадал дарман хъчарикай ихтилат кватнай. "Чаз лезгидалди авайди са-къе набататдин тівар я. Гзаф авайтла, Гъажиеван словарда жедай", - тескиьарзавай сада. Вични лезги чіалакай, чи медениятдикай хабар авай юлдашиди. Аламат я, са залай гьейри, саки вири адахъ галаз рази тир. И карди зак дериндай хкіурнай...

Гзаф чкайра хъана зун, гзаф рекъера къекъвена. Гына ван хъайитлани, ціийи ихтилатар, гафар къачунай жуван дафтарриз. Гья жергедай яз - набататрин тіварарни. Гьилелай авунай за жуван жандафтарар, вири набататрин тіварар акъудна, сиягьда туна, вуганай атла юлдашдив компьютердал элянавай вад чар. Са-къе йикъалай агакъар хъувунай ада зи чарар. Кіаникай "Вун гъахъ я" ва патавай хьиз "рангулат" гафарни къена. И гафуни зун суалра туна. Саки гьар юкъуз гьалтзавайтлани а кас, жузуначир за адавай къасухдай. Эхирни чир хъана заз адан мана

- "ренклад", ширин (шекер) хутарин жуьре..."

Чи багьманчийри "Ренкладдиз" рангулат тівар ганвай къван.

Эхъ, вучиз ятлани, сифте нубатда гья жуванбур халкъ адан ивирикай, девлетрикай, бинелу чешмейрикай магьрум ийиз алахъда. Чун, аваз-аваз, авачирбурукай жезва. Гья и карни, авайвал лагьайтла, къайгьусузвал, кар алай месэлайривни хъайивал хъуй лугьуз эгечлуни вердишвал себеб яз арадал къевезва ва чавай чи тарихни, сеняткарвилерни, чіалан, эдебиятдин чешмеярни, ирсни къакъудзава.

Дагьустандин ва Азербайжандин госмузейриз алад, килог - лезги тарихдихъ, архитектурадихъ, сеняткарвилерихъ галаз алакьалу са затни аквадач, абур маса халкъарин ирс хьиз майдандиз акъуднава. Кимерал, суфрайрихъ, собранийрал, съездрал ватанпересвиликай рахадай, "чна ик, ак, авуна клянда" лугьудай къегьалар пара хъана, амма халкъдин месэла уьмуьрдиз куьчуьришун патал тлуб - тупални эцигнач.

Гья са девирда чи халкъдин арада бажарагьлу ва, артух гьарай-эвер галачиз, кисна зегьмет члугур, пара къени крар авур инсанар хъайиди я. Абур исядани ава. Са камаллуда лагьанай: "Ціалціамдиз, чіагайдиз ра-

хазвай агъзурралди ксарикай за анжах кисна вичин кар ийизвайди вине къада". Зазни кисна, я чіехи тіварарихъ, я шабагьрихъ, я гьуьрметрихъ галтуг тавуна, лезги халкъдин эдебият, меденият, адетар, ирс хуьн ва вилик тухун патал йикъар-йифер, чирвилер, бажарагь серфзавай Майрудин Бабаханович инсан, пешекар, ватанперес хьиз вине къаз кляндава.

Сир туш, чаз чи девлетлу чилел экъечизавай анжах 10-20 набататдин тіварар чизва. Бес амайбур? Белки, лугьудайбурни жеда: вучзава чна абуркай чир хъана? Я чими, я мекъи ийизвач. Я жибиьдиз артухан са манат гьизвач. Ик, фикирзавайбуру еке гьалат ахъайзава. Лугьузавайвал, инсандик акатзавай гьикъван азарар аватла, Аллагь-Таалади гья азаррин дарманарни цуькверин, векьерин, хъчарин, набататрин дунда аваз яратмишнава. Эхъ, гьар са векъ, цуьк дарманни я. Гъавилия лезгийри абур гилани хушвилелди ишлемишзава, хъчарикай хуьрекар гъазурзава. Алай вахтунда, я духтуррихъ, я аптекайрай маса гьузвай дарманрихъ инанмишвал амачирла, чи чилин набататрин алем чирун ва кардин гъавурда аваз абуркай менфят къачун герек я. Заз и кардал рикливай машгьул жезвай чи ватангьли духтур, жерягь Асланов Лукьман чида. Ада вичин патав къевезвай на-чагьбур чи дагьларай, чіурарай кватла-авай векьерикай, цуькверикай гъазурзавай дарманралди сагьарзава.

Гья ик, лезги чіала набататрин гьикъван гафар ава? "Рангулат" ктабди тескиьарзавайвал, "къацу гафарганда" вад вишев агакъна тіварар ава, яни лезги дагьлар, аранра гья ихътин девлет ава, амма чна адан гьич са процентни дуьзгьундакъаз ишлемишзава. Ктабдин къетленвал, метлеблвал мадни адакай ибарат я хьи, вири гафарин мана урус чіалалдини ганва.

Халкъ, иллаки алай аямдин ва къевезмай несилар патал "Рангулатдин" къиметлувал ам я хьи, ктабда

гьакьни къушарин (160), гьайванрин (290), гьайванрин кватларин (9), лезгийрин хуьрекрин (120) тіварар, гьайванрихъ галаз алакьа хуьдай (30), инсандин бедендихъ ва гьайванрин жиндекрихъ галаз алакьалу (220), парталар ва абурухъ галаз алакьалу (150) гафар ганва.

Гьелбетда, са касдин рикел вири тіварар, гафар къведач. Мисал яз, хуьрекрин тіварарик акатнавач: къевчи, ракъин, турфу, чар авай фу, илчир, сав, савун кватл (сикл), савун аш, бурдин аш, буза, пайтукь, клеклер (гьяжибуьгдадин калар)... Набататриз талукь язни гья ик, лугьуз жеда. "Рангулат" кватлардин гафарган тамамди хъувун патал кардин гъавурда авай гьар сада автордиз куьмек ганайтла, хъсан кар жедай.

"Инсан" ктабдин (авторди адаз "Лингвистикадин поэма" тівар ганва) къетленвал адакай ибарат я хьи, икван гагьда садани тавур, амма гьар са касдивай вичин уьмуьрда менфят къачуз жедай кар авунва. Лезги семантикадин гафарган арадал гьанва.

Хиве къан, чи гзаф агьалийриз диде чіалал чин бедендин паяр, къенепатан органрин тіварар чизвач. М.Бабаханова и нукьсанни арадай акъуддай ва дидед чіалан чешнейрал гьейранвалдай ва мадни ашуькардай мумкинвал гузва.

Ктабда бедендин ва къенепатан са бязи органриз талукь гафар тунвайтлани, 35 органдин тівар кьунва. Абурухъ галаз алакьалу гафарикай (омонимар), маналу ибарайрикай, мисалрикай, мискіларикай итижлу малуматар ганва.

Автордин илимдин, яратмишунин ківалахди лезги чіал омонимралди девлетлу тирди къалурзава. Гьикъван хъсан тир, чакъ омонимрин, синонимрин, антонимрин словарар авайди тиртла.

"Вил" гаф гьар садаз чида ва и гаф лагьанмазди, фикирдиз сифте нубатда инсандин вил къведа. Амма и гафунихъ маса манаярни ава эхир. **Вил** - дакардин, **вил** - дурбундин, **вил** - чижери вирт кватлавай ракъинин са тлукь, **вил** - вили ранг, **вил** - вили гьал... Кьилдин гафарилай гьейри, лезги чіала сагъ ибараяр-омонимарни гьалтзава: **вил акьалун** - ахвар авун, **вил акьалун** - бегенимиш хъанвайди къалурун, **вил алаз хуьн** (гьузчивал авун ва гелкъуьн), **вил ацуькун** (бегенимиш хуьн ва бедназарди ягьун), **вил кутун** (умудлу хуьн ва алазни-алачиз гьавалат хуьн), **вил ягьун** (килигун ва къурхуз хуьн), **вилер акьалун** (артух фикир тагун ва инсан къин), **вилер ачухун** (килигун ва гъавурда тун).

Инал чна вири гафарин омонимрин мисалар гьидач, анжах къейдда: къил гафуниз 25 омоним, чин - 16, кек - 5, кіл, кілр, сив, тум, тлуб, чан - къудкъуд, далу, кап, къвал, кілур, кілф, мез, хур - пуд-пуд омоним ава. Мягкем ибарайрикай-омонимрикай рахайтла, абур инсандин бедендин гьар са гафуниз талукь жезва. Ихътин малуматрилай алава яз, гьар са гафунин эхирда гья гаф кваз халкъди тукьлуьрнавай мисаларни ганва. Лугьун лазим я хьи, абур гзаф я.

"Къадакъар" ктабни чи халкъдин хурун дафтар, фольклор, къимет авачир девлет я. Алфавитдин жуьредал амална ганвай мисалар кіелайла, лезги халкъдин камаллувилел, арифдарвилел, бажарагьлувилел гьейранвалдай чкадал къевезва. Гья са мисал са къадакъ я. Ктабда сифте яз мисалар-шиьрарни, мисалар-зарафатарни ганва.

Келдайбуруз ихътин руьгьдин гуьзел ва маналу имаратар багьишнавай касдиз аферин! Адалай чешне къачудайбуру хъанайтла, мадни хъсан жедай.

Хайи чилин яржар

Хийир ЭМИРОВ

Авани чакъ гьахътинбур? Гьелбетда. Сифте нубатда чун яшамаш жезвай чил! Дуьньяда тівар-ван авай Шалбуз, Шагь дагь, Кетин къил дагьларин, аламатдин яйлахрин, булахрин, тамарин юкъва, Каспий гьуьлуьн къерехда авай, Самур, Гуьлгери, Ахцегь, Кьурагь, Чирагь вацлар авахъзавай чил. Ахпа вири дуьньядиз машгьур хъанвай ва халкъдин тівар алай "Лезгинка" къуьл. Халкъдин игитвилин эпос "Шарвили". Чи багьлар, салара битмишарзавай атирлу емишар, майваар...

Заз лугьуз кляндава хьи, чакъ гьамиша багьа тир, са чіавузни рикелай алудиз тежедай пак чкаяр, мескенар, инсанар ава. Абурал чна гьейранвалзава, дамахзава. Абур чаз уьмуьрда, яшайишда са тайин чка къун патал, жанлу гел тун патал куьмекзава. Четин вахтунда къуватар артухарзава, руьгь хкажзава.

Гьайиф хьи, къенин жегьил-жаванриз милли тарихдикай са акьван чизвач. Са вахтара лезги хуьрера яракьар, кларасдикай, чепедикай, ракъукай, рангарин металрикай жуьреба-жуьре къапар, цамар, кагьрабаяр, безекар, сирсилагар, гьайкалар, яшайишда ишлемишдай шейэр гъазурзавай. Устларвал чирун патал бубайри чпин рухвар халис устадрин патав шаклуртвиле рекъе твадай. Идакай ихтилат авурла, жегьилриз махар ахъайзавайди хьиз жезва. Вучиз лагьайтла, чи хуьрера сеняткарвилерин вири карханаар, цехар, чатар барбатла.

Лезги халкъди вичин арадай гайи баркаллу ва лайихлу рухвайрикай рахайтла, абурун руьгь, ирс, крар чаз вири вахтара чешне хуьн лазим я. Гьажи Давуд - лезги чилел къуватлу, мягкем государство арадал гьайи регьбер! Кьуьнхуьр Саид - ханариз муьтлугь тахъай ва зегьметчи халкъдин итижар хвейи ашуьк! Ярагь Мегьамед - дагьви язадал къачун патал женгерик кутур руьгьдин регьбер! Етим Эмин - дуьньядин дердери секинвал тагай кас, гуьзел жавагьиррин устад! Алкъвадар Гьасан эфенди - несилриз тарихдин ктабар тур алим! Къазанфар Зулфукьаров - сифте лезги буквардин автор! Кіри Куба - пачагьдин истисмарчийрихъ галаз жентл члугур къегьал хва! Стал Сулейман - XX асирдин Гомер, камалэгьли, шаир!..

XX асирдани лезги халкъдин векилар яз, лап чіехи дережайрив агакъай, халкъдин тівар виниз акъудай ксар садни къвед хъанач. Инкъилабчияр Мегьамед Гуьсейнов (Лезгинцев), адан рухвар Лезгинцевар, Къазимегамед Агьасиев, государстводин премийрин лауреат, атомдин луьтквейрин конструктор Генрих Гьасанов, Дагьустандиз хейлин йисара регьбервал гайи Нажмудин Самурский, Дагьларин уьлкведин композиторин Союздин сад лагьай председатель, государстводин премийрин лауреат Готфрид Гьасанов, уьлкведин кеферпата къизилдин мяденар ахтармишай ва жагьурай пешекар ва регьбер Азиз Алискеров, Советрин Союздин ва Россиядин Игитар Валентин Эмиров, Гьасрет Алиев, Эсед Салигьов, Араз Алиев, Мирза Велиев, Абас Исрафилов, Радим Халиков, армиядин генералар Мегьамед-Гьанифа ва Гьажи-Кьурбан Шайдаевар, Муьгьудин Къагьриманов, Михаил ва Сергей Меликовар, Фарид Балалиев, Тагьир Эмиров, Рамазан Жафаров, Сабир Къехлеров, Имам Яралиев, Омар Мегьамедов, Гьажи Тагьиров... Чакъ гьакі цлудалай виниз Социализмдин Зегьметдин Игитарни ава.

Республикадин, уьлкведин ва дуьньядин илимдик пай кутур ватангьлийрин тіварар кьуртла, сиягь мадни яргьиди жеда. Ятлани чна са бязибурун тіварар къада: Агьед Агьаев, Мегьамед Гьажиев, Алил Омаров, Закидин Рамазанов, Эмирбег Эмирбегов, Ръзан Алиев, Мегьамед-Шафи Назаралиев, Идрис Оружев, Унейзат Мейланова, Ражидин Гьайдаров, Агьмедуллагь Гуьлмегьамедов, Фируза Вагьабова...

Государстводин, общественный деятелар тир Абду-салам Айдинбегова, Абуталиб Абилова, Азизбег Черкесова, Сулейман Керимова, Гьажи Жабраилова, Тагьир Исмаилова, Гьамидуллагь Мегьамедова, гьакьни еке крарин сагьибар Зара Латифовади, Седакьет Керимовади ва ма-сабуру тарихда лайихлу чка къазва.

Республикадин культура, литература, искусство, муьзыка, мани вилик тухуник еке пай кутур Рагьимат Гьажиева, Аскар Сарыджа, Алла Жалилова, Гьейбат Гьейбатов, Къияс Межидов, Алирза Сидов, Расим Гьажи, Ханбиче Хаметова, Абдуселим Исмаилов, Майрудин Бабаханов, Арбен Къардаш, ашуьк Абдуллагь, Дурия Рагьимова, Абдулкьадир Сайдумов, Айдуьнбег Камиллов, Тарлан Мамедов, Селим Аллагьаров чи дамах я.

Эхъ, гьар садан тіварци чаз виликди гьерекатдай рехъни ачухзава. Къе абурун баркаллу крар давамарзавай рухваряни рушар мадни гзаф я. Ида чун шадарзава. Амма винидихъ тівар кьунвай машгьур ксарив, чи ерийрив, тарихдин имаратрив эгечизавай тегьерди риклик къалабулух кутазва. Чакъ виридаз памятникар эцигдай такьатар авач. Халкъдин тівар виниз акъудай рухвайризни рушариз школайра, культурадин идарайра музейрин пиплер къванни ачухайтла, хъсан кар жеда.

Кьиблепатан Дагъустандин рекъер

Гьакъикъат ва месэляяр

1

тапшуругърик кутун патал гзаф чалишмишвилерна. Нетижда район патал фикирда кьунвай финансар кьве патахъ физ башламина.

■ **А рехъ мус вахкун лазим я ва алай вахтунда гьихьтин гьалда ава?**

- Луклар-Ярукъвалар рехъни 2020-йисуз вахкун лазим я. 2018-йисан 1-январдин деллралди, и кьве проектдиз харж хъууна кланзавай финансин къадар, санлай къачурла, 600 миллион манатдилай гзаф я. Эгер абурукай сад акъвазарайтла, муькьуди фад куьтягъиз жеда. Амма, и кьве рехъни яшайшдин жигъетдай важиблур тирди фикирда къуна, кваллахар кьве чкадани сад хъиз кьиле физва.

Луклар-Ярукъвалар рекъин ярговвал 3,8 километрди барабар я. Алай вахтунда ана чилиз чиргъ вегъенва, рехъ гьегеншарнава, плотинадин патав муьгъ эцигна куьтягнава. Санлай къачурла, къенин йикъалди ана 30-40 процентдин кваллахар тамамарнава.

■ **И рекъер нин хусиятда авай бур я?**

- Рекъер республикадин рекъерин къурулушдик акатзава. Гьепецегь-Тагъирхур рехъ сифте дережадин важиблувал авай рекъерик акатзава. Амайбур лагъайтла, чкадин бур я, амма абурухъни чун гелкъвезва.

Хтундилай Приморский поселокдал къван рехъни чкадин дережадинди я. И рекъин, яни ам куьгъне хъунин патахъайни чав арзаяр агакъзава. Амма бюджетда гьелелиг а рехъ бинедилай къайдадиз хун патал пул авач, гьелелиг анжах дурумлу гьалда хъудай серенжешар къабулзава.

Масакла лагъайтла, рекъер цийикла тукьлурин патал фикирда кьунвай тайин къадар финансар ава. Къвед лагъайтла чка гьиле къуна - кваллах яргъал аватна, мад сад гьиле къуртла, мадни яргъал фида. Сифтенисифте чна Тагъирхурел къван рехъ тукьлурин къилиз акъудна къанда, ахпа - Самур станциядал фидай рехъ - муьгъ эцигай чвалалай инихъ ана маса са дегъишвални хъанвач. Яни, проектка къалурнавайвал, и узел тамамдиз къайдада туна къанда, Самур станциядивни, таможнядивни агакъардайвал. Ахпа чавай гьуьл галай патахъди физ, туризм патал важибу чкай къайдада тваз, яни амай рекъерикайни ихтилат башламишиз жеда.

■ **Республикадин дережадин "Гьепецегь-Тагъирхур" рехъ гьинал къван давам жезва?**

- И рехъ переезддал агакъайла куьтягъ жезва. Цийикла тукьлур хъуунин проектка къалурнавайвал, и рехъ чна цийи чкадай - Тагъирхурин къерехдай тухванва. Гила кланзамайди цийи переезд тукьлурин я. И месэла чна ракъун рекъин идарадихъ галаз гьалзава. Переезд Азербайжандихъ галаз сергъят авай патахъ хутахдайвал я. Куьгъне переезд агалда, вучиз лагъайтла ракъун рекъин администрациядиз идан гъакъиндай вичин истемешунар ава.

■ **И рехъ фадлай куьтягъна кланзавайди я лугъузвайди тир. Бес кваллахар мад пуд йисан яргъал вучиз вегъенва? И кар сиясатдин себехъ галаз алакълу я лугъуз жедани?**

- Ам тамамдаказ куьтягъунин патахъай чна садрани лагъайди туш. Ихтилат физвайди къир алуднавай мензил тукьлурна куьтягъуникай тир. Месела, Кьепир-Къазмайрин хуррун агъалирин наразивилерни идахъ галаз, яни руг цава гъатунихъ, рехъ къулайсузди хъунихъ галаз алакълу тир. А рекъе чна къир цанва. Алай йисуз мад 5 километр рекъе къир цада. Санлай къачурла, ана гьеле гзаф кваллахар ава. Рехъ тукьлурин кваллахар рекъин гьерекат тамамдиз акъвазар тавуна кьиле тухузва. Сифте рекъин диб (къванер, чиргъ вегъена) тукьлурзава, ахпа асфальтдин агъа къат цава, гьуьгъунлайни къвед лагъайтла къат - ам объект вахкуз

муькьва хъайила цазвайди я. Санлай къачурла, рекъин къатунин яцувал 12 см-диз барабар хъун лазим я.

Сиясатдин себехъ галаз алакълу я лагъайтла ихтилатдихъ бине авач. Вучиз лагъайтла, къунши са жерге районрив - Сулейман-Стальский, Докъузпара, гъатта Дербент - гекъигайла, Мегъарамдхуррун районда авай гьалар са шумуд сеферда хъсан я. Месела, 2012-2017-йисара ана гъам ремонтдин, гъам хатасузвал таъминарунин, гъамни цийикла тукьлур хъуунин кваллахриз, санлай къачурла, 763,892 миллион манат харжанава. Гьелбетда, фад арадал атана кланзава, амма кьилелай виниз хкадариз жедач эхир.

Къенин юкъуз ана кваллахар планда къалурнавай къайдада кьиле физва. Федеральний дережада дегъишвилер тун тавуртла, объект 2020-йисуз тамамдаказ ишлемишиз вахкуда.

■ **Вучиз гъам къецепатан улкведай къезвай транзитдин транспортди, гъам пограничникри, гъамни чкадин агъалири ишлемишзавай, гъалин гьерекат авай и рехъ сифте чкадал эцигнавач?**

- Ам сифте чкадал эцигун, яни такъатар и рекъиз серф авун патал маса чкада кваллах акъвазарна къанда. Гъа са вахтунда, за инал лагъайвал, Лукларин хуррухъ физвай рехъ

ни худда тукьлуриз гьиле ава. Идалайни гьейри райондин мулкунал важибу мад са рехъ физва: пуд райондин - Докъузпара, Ахцега, Рутул - центрайриз тухузвай рехъ. Ана ни республикадин рекъерин сул къурулушдик акатзавай мад са объект ава. И объектни 2021-йисуз куьтягъна кланзавайди я. Бюджет сергъятламишнавайди хъун себехъ яз, гъи чкада авай къайдада хъудай кваллахар, гъина бинедилай ремонт ийдатла хкъна кланзава. Гзаф йисара республикадин рекъерин хилез такъатар лап тимил чара ийизвай. Гьелбетда, и кардин нетижаярни чаз кье акъваза. Исаятда чавай цийи кьилелай тукьлурзавай рекъериз еке фикир гуз жезвач - са бубат къайдада хвена кланзавай рекъерин, муькверин къадар гзаф я. Сифте нубатда чун вири рекъера машинрин гьерекатдин хатасузвал таъминар, гъар йикъан ремонтрин кваллахар авуниз мажбур я.

■ **Яни цийи рекъер тукьлурзавач, куьгънебур хуьзва?**

- Куьгънебур хуьзва, абурухъ гелкъвезва, гьуьтлуь чкай гегеншарзава. Бязи чкайра гелкъуьнин кваллахар тавуртла, са йисалай абуру михъиз кватда, ахпа аниз хейлин къадар финансар лазим къведа.

Месела, гелкъвезвай кваллахалди чна муьквер авай гьал хуьзва. Рекъера жезвай фураг ахцуруниз герек къезвайди лап тимил такъатар я. Эгер чна Мегъарамдхуррун район къачуртла, 250-300 километр рекъера фураг тукьлур хъуун патал ана анжах 10-11 миллион манатдин финансар лазим жезва. Им еке пул туш. Амма гъа и статьяни анжах 7-12 процентдин таъминарнава.

Гъа са вахтунда федеральный рекъерин къурулуш 100 процентдин таъминвилдинди я.

■ **Цийи рекъер гьикъван вахт фикирда къуна тукьлурзава?**

- Рекъерихъ гелкъвезвай ремонтдин (текущий ремонт) кваллахар чна гъар 4 йисалай авуна кланзава, капиталный ремонт - 12 йисалай. Амма чахъ гъатта 35-40 йисарин девирда садрани ремонт тавунвай рекъер ава. Ихътин участокар, месела, Мегъарамдхур-Ахцега-Рутул рекъени гьалтзава. Винидихъ къалурнавай вахт нормативдинди я, адал чавай анжах гьикъ хъана амал ийиз жезва.

Лагъана къанда хъи, 2017-йисуз къабуллай федеральный къанунда, алай аямда цийи жуьредин материалар, технологияр ишлемишзавайди фикирда къуна, ремонт авуна кланзавай вахтариз талукъ делилар гегеншарнава. Чнани ихътин нормативный акт гъазурзава. Девир дегъиш жезва, цийи жуьредин техника акъатзава, и кардихъ галаз алакълу яз, рекъерин дурумлувални виниз хкажна кланзава.

■ **Мегъарамдхуррун райондин Азадогла хуррай Самурдиз фидай рехъ тукьлурникай вуч лугъуз жеда?**

- Чаз и месэладикай чизва. Дугъриданни, анай рехъ акъудуну вахтни, такъатарни хейлин къенятдай мумкинвал гуда. Иллаки и месэла транзитдин улакъ патал къулайди жеда. Амма 2023-йис алуькдалди и месэладикай рахунихъ метлеб авач. Вучиз лагъайтла, и рехъ тукьлурин кваллах Самур вацалай - асул хилелай - муьгъ эцигунилай башламина кланзава.

■ **Кьиблепатан Дагъустандин дагълук районрин рекъера ацахъдай, къванер, селлер къедедай чкайр тимил авач. Абурулу гьуьзчивал гьикъ ийизва, хатасузвал гьикъ таъминарнава?**

- Рекъерал рагар аватун, селлер атун мумкин тир чкайр асул гъисабдай дагълук районра я авайди. Вил вегъейла, чир жезвай ацахъун мумкин тир чкайр вири чи гьуьзчивилик ква. Хаталу гьалар арадал атайла, чун аниз физва, махсус ахтармишунар кьиле тухузва ва лазим тир вахтара гужуналди авудзава. Ихътин дуьшуьшар чахъ гъар йисуз 10-15 жезва. Амай вахтунда хаталу участокрал чи пешекарри датлана гьуьзчивалзава.

Маса жуьредин хаталу чкайрни ава. Абуруз чна явашдаказ юзаввай ацахъзавай чкайр лугъузва. Ихътин участок, месела, Мегъарамдхур-Ахцега-Рутул шегъредин 64-километрдин мензилда ава. Ана чавай жезвайди анжах вилиз хуьн я. Анал чка хаталуди тирдакай хабар гузвай лишанар алкьурнава, гьерекат акъвазар тавуна гьална кланзавайдакай хкъенва. И участок чи учетда ава.

■ **Кьиблепатан Дагъустандин виридалайни муракаб рекъерикай сад тир Ахцега райондин Хинерин хуррун рехъ гьи гьалда ава?**

- Хинерин рекъин ярговвал 24 километрди барабар я. Абурукай 15 километр алай вахтунда еримлу авунин кваллахрик ква: сифтеган 4 км бинедилай ремонтнава, гегеншарнава, мад 4,5 км-дин рехъни са шумуд варз идалай вилик куьтягнава, 8-15 км-дин участокдин проект гъазурнава, кваллахар башламинава. Им республикадин виридалайни муракаб рекъерин сиягъда авай гзаф хаталу объект я. И рекъин са жел - 8 км - Гутурин хурруз физва, ам чна тукьлурна куьтягъзава. Къвед лагъайтла жел, 6 км - Фиярин хурруз (имни еке хуръ я). И рекъин проект алай йисуз тукьлурда. Ис вилик Хинерин хурруз муькьва тир вацалай муьгъ чклайна, чна ам тукьлур хъууна. Дуьз лагъайтла, ам вахтуналди эцигнавай муьгъ я, инани мягъкем диб авай муьгъ эцигна кланзава.

■ **Куьне и ва я маса чкадиз рехъ тухудай къарар къабулдайла, а чкадаяшамиш жезвай агъалирин къадар кваз къазвач лугъудай фикир ава...**

- Чна рекъерин къурулуш вири сад хъиз еримлу авун таъминарзава. Эгер са низ ятлани 15-20 кас яшамш жезвай хурруз рехъ тухун лазим тушиз акъазватла, адаз икь лугъуз кланзава: и рехъ, мумкин я, муниципалитетрин арада алакъа таъминарзавай маршрутдик акатзава. Дагъдин а патай и чкадал рехъ гъанваз жезва, и патахъайни хутахайла, абуру са маршрутда гъатзава. Гъар са проекдихъ вичин метлеб ава. Гьелбетда, бязи вахтара, лап кьитдиз, бязи терефри чпин итижар вилик кутур дуьшуьшарни жезва, амма, тикрарзава, ихътин дуьшуьшар тек-туьк жезвайди я.

■ **И ва я маса районда, чкада рекъер къайдада хъун, вахт-вахтунда абуру ремонт авун муниципалитетрин къилерин активнивилелай аслу яни?**

- Ваъ. За икь лугъуда: ихътин активнивили чаз анжах манийвалзава. Чкайрал алай чиновникри бязи вахтара акъван метлебус теклифар гузва хъи, абуруз а кар мумкин туширди субутарунин гьуьжетри чи гзаф вахт ва къуватар къакъудзава, яни ихътин активнивилер игытияж авач - чна гъакъни вири кваллахар галай-галайвал кьиле тухузва.

Кьиблепатан Дагъустандин районрикай санлай лагъана хъайитла, ана райцентрал къван къир цанвай рехъ тухвай эхиримжи район Къурагъ район я. 18 километрдин рехъ ана гъакъани гъазур тир, амай чкада чна 2014-йисуз асфальт туна.

Амай вири районра рекъер авай гьал дурумлуди я.

Гъа са вахтунда республикадин 3 район - Къули, Цунти, Цумада - улакъдин жигъетдай михъиз пай атланвай гьалда ава. Инра 50 хурруз гьич садрани машин фейиди туш, 200 хурруз шегъре рекъер хъуьтлуьн вахтунда михъиз агалзава. 2008-йисуз къабуллай законди вири районрив къир цанвай рехъ агакъарун истемешзаватлани, гилани 5 райондин центрайриз физвай рекъер лазим къайдадиз гъанвач. Бязи чкайриз анжах дагъдин жигъирин рекъерай агакъзава.

Арандин агъалири, авай рекъер члур жезва лугъуз, арза-ферзе ийизва, дагъвийри - ихътин рекъер чпихъ ерли тахъунилай. Чна лагъайтла, и месэляяр виринра гъахълудакъз гъалун патал чалишмишвалзава. Къуй виринра къулайвал, аваданвал гъиссдавал хъурай.

Гьакъисагъвилелди зегъмет члугуна

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

3-февралдиз Дербент райондин Белиж поселокда суботник кыле тухвана. Ана поселокдин члехи классра келзавай аялри, муаллимри ва бязи агъалийри иштиракна.

Пландин бинедаллаз поселокда кардик квай гъар са школадихъ зирзибил кватдай куьчяр галкурнавай. И сеферда Г.Лезгинцеван тварунихъ галай школадин, Белиждин гимназиядин ва 3-нумрадин СОШ-дин члехи классра келзавай аялар ва муаллимар поселокдин паркуна кват хъанвай. Иниз атайла, ак хъана хь, на лугъуди, чун зирзибилдин майдандиз ухшар авай чкадиз акъатнава.

Поселокдин администрациядин къуллугъчийри суботникдиз атанвайбур зирзибил кватдай пакетралди ва бегълейралди таъминарна. Кватдай зирзибил хъуртал тухудайвал КамАЗ машинни кардик квай.

Суботник кыле тухузвай парк СССР-дин девирда "СССР-дин 50 йис" твар алай совхозди кутурди тир. Гьукумат

чкйадалай къуллукъ паркуниз килигдай кас хъанач. Поселокдин администрацияди анаг къайдадиз гъун патал вахт-вахтунда суботникар тешкилзавайтлани, паркунин сергъятар авайвал ракъун тваларикай авунвай жугъунни члугунатлани, "Совхоз" микрорайондин агъалийри чпин зирзибил мад гъаниз гадарзавай, бязи чкайрилай янавай жугъундин тваларни чуьнухнавай.

Суботникда иштиракзавай поселокдин кыл Рамиз Гьабибулаевахъ галаз

хъайи суьгъбетдай малум хъайивал, парк аваданламышунин мураддалди ам Федеральный моно-шегъерин программадик кутадай мумкинвал хъанва. Парк саки 2 гектар чилел ала. А программадик кутун патал сифте и чилиз "къацу чар" авуна канзава. Ахпа лазим чарар мадни гъазурна, квалах давамардайвал я. Федеральный программадин истемешунрай 2 га чилел алай паркар - "сквер" программадик, 2 гектардилай гзаф авайбур "парк" программадик акатзава. Алай вахтунда паркуна къурай тарар гзаф ава, кул-кусар экъечнава.

Абур атлана, кватина акъуддай са суботник къведай сеферда агъалийриз эвер гана тухуда. Михъи авурла, иниз экверни гъида, ацукъдай куьсруьярни эцигда, жугъун аламахир чкайра ам туькльур хъийида.

Суботникдин иштиракчийри паркунай къве КамАЗ машин ацай зирзибил кватина. Аялрилай ва муаллимрилай гъейри, ина поселокдин кыле авай ксари лап гзаф ва чиркин зирзибил кват хъанвай чкайр михъун патал рабочиярни къунвай. Школайрин коллективри чпиз къалурнавай участокрани активнидаказ квалахна. Ик, абур поселокдин Загъир Арухован, генерал Тагъир Гъажиеван тварунихъ галай ва маса куьчерайни зирзибил кватина, михъвилер авуна.

Вирида гьакъисагъвилелди зегъмет члугуна. Р.Гьабибулаева вири коллективриз чухсагъул малумарна.

Дербентдай хабарар

Нариман КЪАРИБОВ

Ял ядай багъдин цлийи къамат

Къадим Дербент йикъалай-къуз жегъил ва гуьрчег жезвайди шегъердин ял ядай багълара арадал къевезвай дегишвилерайни хъсандиз аквазва. Шегъердин 2000 йисан юбилейдихъ галаз алакълу яз, Кирован, Революциядин Баркалладин, Советрин Союздин Игит Шамсулла Алиеван тварарихъ галай ва амай вири ял ядай багъларни скверар аваданламышунин, цлийика туьхкьур хъувунин нетижанда а чкайр агъалийри рик алаз ял язавай маканриз элкъевнава.

Гъа са вахтунда къейдна кянда хь, шегъердин виликан Советский, гилан Гъейдар Алиеван тварунихъ галай куьчеда авай ял ядай члехи багъда куьгънетарар ва кул-кусар атланатлани, инвесторар жагъун тавуниз килигна, ана ял ядай багъ цлийи хъувунин квалахар акъваз хъанвай.

Алатай йисан эхиррилай ял ядай багъ аваданламышунин квалахар башламиш хъувунва. Кылди къачуртла, члехи шаир ва камалъгли Низами Генжевидин памятник ремонтна, вилик квай майданда ва ам

элкъурна къунвай чкада жуьреба-жуьре рангарин ва нехишрин плитаяр тунва, цуьквер ва къуьд-гад къацу яз амуькда кул-кусар цанва. Абуруз яд гун патал цин махсус турбарияри члугуна, ракъинин сят эцигнава.

Шегъердин ЖКХ-да чаз малумарайвал, ял ядай багъ цлийика туькльур хъувун ва анин къамат гуьрчегарун гъа идалди сергъятламиш хъанвач, алай вахтунда эцигунрин ва аваданламышунин серенжемар давам жезва. Видеокамераяр кардик кутунин квалахар акъалтарзава, ял ягъун патал куьсруьяр эцигзава.

Ял ядай багъ цлийи хъувунин пландин бинедаллаз ина (ял ядай багъдиз Низами Генжевидин твар ганва) спортдин майданар, аялри къугъунардай, концерттар гудай чкайр, чайхана, зурба фонтан, беседкайр, аялрин яратмишунрин квал ва хейлин маса къулайвилерни жедат.

Вири и квалахар фад ва хъсан ери аваз тамамарун патал шегъердин администрацияди алава инвесторар жагъурзава.

Гуьрчег ва авадан жезва

Къадим шегъер вич хъиз, Каспий гъульун къерни (Набережная) йикъалай-къуз гуьрчег ва авадан жезва. Ина вичин уму-

ми майдан 8,6 гектардиз барабар тир гъульун къер ачухайдакай "Лезги газетди" гъеле хабар ганай. Къейдна кянда хь, агъалийрин ва шегъердиз къевезвай муьманрин, туристрин ял ягъун хийирлудак тешкилуни махсус программадин бинедаллаз 2017-йисуз Дербентда гена ни са цлийивал арадал атана: гъульун къерех тирвал фенвай Шеболдаеван куьчеда, Кьиблепатан Дагъустанда сад лагъайди яз, аквапарк эцигна, ишлемишиз ваханва. Ял ягъунин барадай алай аямдин вири истемешунриз жаваб гузвай цин и комплекс члехибур ва аялар патал ругуд аттракциондикай, гъульун це эхъведай гъавизрикай, кафедикай, пляждикай, спортдин майданрикай ва маса къулайвилерикай ибарат я.

Гъульун къер безетмишнавай цлийи аквапаркда санлай 500-далайни гзаф инсанривай ял ягъиз жедат. Гъелбетда, аквапаркди къадим шегъердиз туристар желбуник умуд ква. Цлийи комплексда неинки са Дербентдин, гъакл вири Кьиблепатан Дагъустандин районрин аялривай гатун вахтунда ял ягъиз ва чпин сагъламвал мягъкемариз жедат.

Къейд ийин, лап мукъвал йисара Дербентдин гъульун къере луьткъейра аваз сейрдай станцияни эцигдайвал я. Алай вахтунда и кар патални гъегенш гъазурвилер аквазва.

"АЙБОЛИТ" Чир хьун хъсан я

"Айболит" газетдай
гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

- **Мекъивилелай** кефияр члур хъана, кыл тазвайла, серг гатана, са тлимил семечкадин члем илична, банкадин сив агална, чими чкада эцигда. Ахпа ам куьзна, нерин гъар са хилез 2-3 стлал вегъеда.

- **Давление** агъуз аватнавайла, адет яз, чна тадиз кофе ва я туьнт чай хъвада. Амма абур са тлимил вахтуналди куьмек гуда. И члавуз левзая хъчадин дувулрин настойка гзаф хийирлу я. Ам бедендиз къуват гъидай, нервияр секинардай, беден къезилардай хъсан такъат я. Ам ик гъазурда: левзеядин дувулар, куьлукъ авуна, хуьрекдин 2 тлуруна авай къаришмадал 0,5 эрекъ илична, 10 юкъуз тада. Ахпа ам, са тлимил циз 15 стлал вегъена, йикъа 2 сеферда ишлемишда.

- **Кудай яру истивут** давление къайдадик кутадай гзаф гужлу такъат я. Адан настойка ик гъазурда: са стаканда авай ргазвай (200-250 мл) циз чукулудин кивенквел алай регъвенвай яру истивут вегъена, хъсандиз хуькуьрна, шекер алава хъийида. 3 декъикадилай настойка гъазур жедат. Ам, куьлукъ-куьлукъ хуплар ийиз, фу тлуьр зур сятдилай йикъа пуд сеферда ишлемишда.

Сагъарунин вахт 2-3 гъафте я.

- **Давление** хкаж хъанвайла, хуьрекдин са тлуруна авай циз 7 стлал истивутдин настойка вегъена хъвада. Са шумуд декъикадилай давление къайдадик акатда.

- **Чахуткадин** азар квайла, ихътин къаришмади куьмекда. Ам гъазурун патал вад гъед алай са бутылка коньяк, 10 кака, 10 лимон, 0,5 литрдин банкада авай вирт герек жедат. Пуд литрдин балонда сагъамаз какайр эцигда, аниз куьлукъ куьткъуьннавай лимонар ва вирт вегъена, винелай коньяк илична, 2 гъафтеда мичли чкада тада. Банка кевиз агална виже къведач. Сад лагъай гъафтеда какайр хун тавун патал явашдиз хуькуьрда. Къвед лагъай гъафтеда гъар юкъуз какайр жадайвал кевиз хуькуьрда. 2 гъафтедилай 2 къат жунатай куьзда. Арадал 2 литрини са стаканда авайди акъвазда. Ахпа ам холодильникда эцигна, гъар юкъуз фу недалди вилик чайдин са тлуруна авайди ишлемишда.

Ихътин настойкади иммунитет ва гемоглобин хкажда. Ам неинки чахуткадин азар авайбуру, гъакл профилактика патални хъун хийирлу я.

- **Давление** хкаж хъанвайла, 10 лимон кудай це чуьхвена, элкъвейи клусар атана, пуд литрдин банкадиз вегъена, 0,5 л алоздин миже, 0,5 л спирт илична, сив кевна, 40 юкъуз мичли чкада эцигда. Ахпа хуьрек нез 30 декъика амайла, йикъа пуд сеферда хуьрекдин са тлуруна авайди ишлемишда. Настойка эхирдалди хъун лазим я. Герек атайла, 3-4 гъафтеда ял яна, курс тикрар хъийида. Ихътин сагъарунилай гуьгъуьниз давление яргълди къайдадик акатда.

- **Яргълди** члугур тумавар акатнавайла, са пачкада авай лаврдин пешерал 0,5 л яд илична, 10 декъикада ругуна, катул хъсандиз клевирна, 2 сятда тада. Ахпа ам чимизмаз са шумуд стлал нерин хилериз вегъеда. Нефес къачуз гъасъятда регъят жедат. Гъа ик са шумуд юкъуз ийида.

- **Дуркунар** тазвайла, са стаканда авай гергер чуьхвена, нянилай 1 л ргазвай яд илична, пакамалди тада. Экуьнахъ ам цин са пай амуькдалди ргада. Ахпа ам къурна, куьзна, сифтегъан къадар жедалди нек яна, фу нез 30 декъика амайла, 2,3 стаканда авайди ишлемишда. Сагъарунин вахт 1 варз я.

- **Кларабар** мягъкем хъун патал къурурнавай апельсиндин чкалар, жиклийр ва эфирнавай какадин хъиреяр (вири сад хътин паляр) кофемолкада куьлукъ авуна, йикъа 3 сеферда, фу тлуьрдалай гуьгъуьниз чайдин са тлуруна авайди ишлемишда.

- **Аллергиядин** азар авайла, хуьрекдин са тлуруна авай цегъеркарч (череда) хъчадал са стаканд ргазвай яд илична, 30 декъикада тада. Ахпа куьзна, 1/2 стаканда авайди фу недалди вилик ишлемишда.

Уьмуьр - илимдиз

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

6-февралдиз чи машгур алим (хуьруьн майишатдин илимрин кандидат), багьманчи, **Абдулгалим Гьузбуллагьович ГЪАЛИМОВАН** 80 йисан юбилей кьейдна, мубаракрай!

Ам 1938-йисан 6-февралдиз Ахцега кьуллугьчидин хизанда дидедиз хьана. Буба Гьузбуллагь гьа макьамда Самур дерада машгур мухбир, гуьгуьнай "Цийи дунья" газетдин редактор тир. Ахцегадин 1-нумрадин школа лап хьсан кьиметралди кутягьай ада 1960-йисуз Дагсельхозинститут, ахпа аспирантура акьалтарна ва производстводин кьвалах вич реке тур Астрахань областдин "Бузанский" совхоздин кьилин зоотехниквилин кьуллугьдилай эгечна. 1967-1976-йисара гьана "Картубинский" чьехи совхоздин директорвал авуна. Производстводикай хкеч тавуна, 1975-йисуз агалкьунралди хуьруьн майишатдин илимрин кандидатвилин диссертация хвена.

Ван авуна Тербия - сифте чкадал

Райсудин НАБИЕВ

Риклин сидкьидай чухсагул лугьуз кланзава М.Жалиловаз шазан "ЛГ"-дин 49-нумрада чагнавай "Ругьгерин гьарай" веревирдарай ва адакай вичин фикирар лагьай Абдул Ашурагьаевазни "Акьвазиз тахьайла" твар алай макьаладай (2018-й., 11 январь, №2) Ихтилат ХМАО-дин шегьердай Германиядиз жегьилрин форумдиз фейи 11-классдин ученикди гзаф алча доклад авурди ва вичин рахунар Ватандин Чьехи дяведа, кичер хьиз, телеф хьайи чапхунчи немсерин фашистрин гьайиф чьугналди акьалтарайдакай фенва. Абдул муаллимди, мярекатдиз фагьум-фикир дьабандаваз, фейи ва даяз доклад авур ученик немсериз кьуллугь авунай вичин кьайдада баябурни, русвагьни, лап герек ва инанмиш мисалралди гатунни авунва. Газетдин чинлай гьа икь эгечлун герек я, гьелбетда. Тахсир а ученик форумдиз бегьемсузвилелди

1979-йисалай алимди Дагьустандин хуьруьн майишатдин Фрид Гьасанович Кисриеван тварунихь галай илимдинни ахтармишунрин институтда (НИИСХ) кьвалахиз, илимдин адетдин кьуллугьчидилай кар алай (ведущий) сотрудникдин, илимдин рекьяй директордин заместителдин, республикадин "Даглар" программадин хилея заведующийвилин деражадиз хкаж хьана. А.Гьалимов гьакь Дагьустандин НИИСХ-да республикада дагьдин мулкар-сер-

гьатар менфятлудаказ ишлемишунин рекьяй комплексный программадин (ФГБНУ) дестедин руководителни я. Дагьустандин шартлар хуьруьн майишат вилик тухунин гьакьиндай 245 илимдин кьвалахдин, 70-далай артух гьар жуьре патентринни рационализаторвилин проектрин автор (бязи теклифар производствода ишлемишунин нетижада экономикадиз 3 млн манатдилай артух менфят хьанва) тир адан зегьмет "Отличник изобретательства и рационализации СССР", "РД-дин лайихлу изобретатель" сейли твараралди, гьакь "Зегьметда тафаватлу хьунай" (1966), "Зегьметдин ветеран" (1988) медалралдини Гьукуматдин деражадин гьуьрметдин грамотайралди кьейднава.

Кье яшлу хьайилани илимдинни производстводин кьвалахрал машгьул ва азад вахт акьалтзавай несил ватанпересвилин руьгьдаллаз тербияламишуниз серфзавай адаз чна чандин сагьвал, мадни яргьи уьмуьр ва веледрикайни хтулрикай рикь динж хьун алхишзава.

гьазурайбурун хиве ава. Ам вилик кутурбуру русвагьна кланда. Чьехи Гьалибвилин 73-йис жезва мектебра ва масанрани ихтилатар, суьгьбетар физва. А ученикдин гьиле авай тарихдин ктабда вири чьугуркьа кьалурнава. Дяведа вуж гьалиб, вуж кланик акатнатла, а ученикдиз ван хьанач жал!? Ам вучтин мектеб ятла, ана тарсар гузвай муаллимар вужар ятла?.. Фашистрихь галаз кьиле фейи женгера чи тухумдай пуд касди чпин чанар кьурбандна. Хтайбурукайни 4 набутар тир. Гила чаз дявейрин ветеранар ахквазмач. Чи хуьрера абур амач, рагьмет хуьрай чпиз. Тарих чьугуркьа кьалурзавай ктабар гзаф зиянлу я. Чи жегьил-жаванрихь, акьалтзавай несилдихь галаз ватанпересвилин тербиядин кьвалах гьикь тухудайди я бес?! Ажалди ялна, чи ислягь уьлкведал вегьена, кичер хьиз, телеф хьайи фашистрин язух ваь, абуру кьирмишай кьван чи са тахсирни квачир ислягь инсанрин язух чьугуна кланда...

“Куьреда - Кьварчагь дерада”

Дильмира АШУРБЕГОВА

Кьварчагьар чи дерадин хуьрерикай чьехи тарих авай хуьр я. Чьехи тарих авай хьиз, адахь тариф авуниз лайихлу крарни ава. Зи хайи хуьр Кьварчагьа алимар, муаллимар, профессорар, духтурар, шаирар ава. Абурукай сад чи гьуьрметлу муаллим, шаир **Важибат Мирзеагьаевна НАСРУЛЛАЕВА** я.

Важибат 1948-йисан 28-январдиз Кьварчагьрин хуьре муаллим Абасов Мирзеагьадин хизанда дидедиз хьана.

Мектеб хьсан чирвилер аваз 1963-йисуз акьалтарна ам Дербентдин педучилищедик эгечна. 1967-йисуз ам акьалтарна, хайи хуьруьн мектебдиз кьвалахиз хтана.

1967-1985-йисара ада гьевечи классриз тарсар гана. Важибат муаллим педучилище акьалтарналди секин хьана ацукьнач. 1981-йисуз ам ДГПИ-дин математикадин факультетдиз гьахьна. И вуз акьалтарна, 1990-йисалди хайи хуьре математикадин тарсар гана. Мектебда математикадин муаллимар гзаф хьуниз килигна, ам лезги чьаланни литературадин тарсар гунал элячна.

"Педучилищеда лезги чьаланни литературадин тарсар гайи муаллим ва шаир рагьметлу Абдул Муталибова чак гьамиша хайи чьал клан хьунин гьевес кутадай. Ам аз гзаф кландай муаллим тир", - лугьуза Важибат муаллимди. Зунни, Важибат муаллимди тарсар гайи аялрикай сад я. Завай ам дерин чирвилер авай муаллим хьиз, хьсан тербиячи дидени я лугьуз жеда.

Важибат муаллимди мектебда шииратдал рикь алайбурун "Дагьларин цьирер" твар алай литературадин кружокдизни регьбервал гуз пара йисар я. Адан зегьметдиз еке кьиметни ганва. Ам "РФ-дин умуми образованидин гьуьрметлу работник" тварцин сагьиб я.

Важибат муаллимди хизанда 4 велед тербияламишнава. Чьехи

руш Рузминади меркезда сифте "медсестра-тербиячи" курсар клелна, ахпа биологиядин факультет акьалтарна, хейлин чкайра кьвалахна. Гуьгуьнлай экономикадин факультетни акьалтарна. Алай вахтунда меркездин 10-нумрадин мектебда кьилин бухгалтервиле кьвалахзава. Амай веледрини чпин хиве авай везифаяр намуслувилелди кьилиз акьудзава.

Важибат муаллимдин уьмуьрдин юлдаш Насруллаев Алаудин (рагьмет хуьрай вичиз) гьам хизанда, гьам халкьдин арада гьуьрмет авай, рикь михьби инсан тир. Ада "Коммуна" совхозда яхчлур йисуз уьзуьмчийрин бригадирвиле зегьмет чьугуна.

Важибат муаллим шииратдални рикь алай кас я. Ада хайи макандикай, адан гуьзелвилекай, уьзуьмрин бегьерлу багьларикай, кланвилекай, зегьметчи хуьруьн-вийрикай пара шиирар теснифна, "Уьмуьрдин легьзеяр" твар алай шииррин кьватлал 2007-йисуз чапдай акьудна.

Насруллаева Важибат "Кьварчагь дера" шииррин кьватлалдин сагьибни я.

2018-йисан 28-январдиз Важибат муаллимдин 70 йис тамам хьана. Мубаракрай! Кьуй адахь мягькем сагьламвал ва яргьи уьмуьр хуьрай.

“Важибат муаллимдиз”

(70 йисан юбилейдиз)

Вил вегьена килигай гьар береда, Дагьустанда, лезги чилел, Куьреда, Чьехи тарих авай Кьварчагь дерада, Мус хьайитлан ахьабур шад

варар я!
Амма кьенин югь чаз чьехи сувар я!

Хьун паталди чакай чьехи алимар, Вуч затл ятла чаз илгьамни илимар Чирай муаллимрикай са муаллим, Шаир хайи шад югь я кье аял яз, Бахтлу руш хьун дидед риклин хиял яз!

Диде, вахар, рушар, сусар, стхаяр, Амай вири ви дустарни архагар, Ваз хайи югь барка авун риклеваз Атанва чун гьил-гьилеваз

садвилел,
Кьиле тухуз кье ви межплис шадвилел!

Пудкьанни цьуд хьанватлани ви яшар,
Таза бубу цуькведиз я вун ухшар!
Мурад я зи мадни гьакьван йисара Аллагдади хуьн вун чаз цийи са свас хьиз,
Багда авай таза бегьердин таз хьиз!

Чаз чи хайи чьалан кьадир чир авур,
Муаллим, чахь веледрихь хьиз сир авур!
Муаллимвални дидевал авур чаз, Сагь-саламат хвена Вун Сад Аллагдади,
Уьмуьрда Вун авурай шад Аллагдади!

Дерин акьул чи гьар садан кьиле тур,
Хци кьелем кьенин кьуз зи гьиле тур,
Чан Важибат муаллим, Ви хайи югь Мадни кье зи патай барка хуьрай Ваз!
Сад Аллагдади яргьи уьмуьр гурай Ваз!

Адалай рази я

Желил ЖЕЛИЛОВ

Ахцега райондин Мацарин хуьре яшайишдин кьулай шартлар такур, хипехъанвилелни малдарвилел машгьул хьайи рагьметлу Мамедкеримов Абузер халуди вичин уьмуьрдин юлдаш рагьметлу Гуьлейсер халани галаз 8 аялдиз тербия гана ва абурукай кьвалин-кьан иесияр авуна.

Заз абурун хва Самединакай суьгьбетиз кланзава. Самедина 8-

класс Маца, 9, 10-классар Ахцега акьалтарна. 2 йисуз Армиядин жергеяра кьуллугьна. Гуьгуьнлай Дербентдин хуьруьн майишатдин техникум хьсан кьиметралди акьалтарна.

Хуьруьнвиар куьч хьайи, вичик Бут-Кьазмаяр, Цийи хуьр, Кьличхан акатай "Комсомольский" совхозда Самедина 2 йисуз Бут-Кьазмайрин участкада агрономвиле, 18 йисуз бригадирвиле кьвалахна. Зегьметда кьазанмишай агалкьунрай адаз райондин, совхоздин патай гра-

мотаяр, премияр гана. 4 сеферда КПСС-дин обкомдин гьилляй-гьилиз кьведай Яру пайдахдиз лайихлу хьайи "Комсомольский" совхоздин агалкьунрик Самедина пайни кьва.

2006-йисалай Самедина Бут-Кьазмайрин юкьван школада завхозвиле кьвалахзава. Ам чьехи хизандин кьил я. Вичин уьмуьрдин юлдаш Сагьбатахь галаз санал хизанда кьуд аял тербияламишна, абуруз кьилин образование гана. Пашадини Ражидина контрактникар яз кьуллугьзава, Минаради Махачкьалада са мектебда географиядин тарсар гузва, Эльнара кьвалин кайвани я.

Цийи школадин дараматда ми-хьивал, чимивал хуьзва, гьевечи аялриз чими тьунар гузва ва икь мад. Аялар, абурун диде-бубаяр столовойда гузвай тьунрал рази я.

Ана лацу халатар алай Ширинова Тамилла - повар, Мухтарова Эфсани адан куьмекчи я. Хуьрекрин тьамлувал школадин медсестра Гьасанова Тамиллади ахтармишзава.

Ширинов Жаруллагь Самедина эрчи гьил я. Ада вичин везифаяр дуьздаказ кьилиз акьудзава: столар, стулар, ракларар, пенжерар, ятар авахьзавай чкаяр тьукьур хьийизва, дапларар, лампочкаяр дегишарзава.

Самедина кьвалахдилаи вири рази я.

Ашуьк жемир вун дуьньядин гьавадал, ГьалатI хьана, ви рикI пашман жседа, дуст. КIанда лугьуз, ихтибармир явадал, Эхир са кьуз КIеви душман жседа, дуст.

Етим ЭМИН

Нюндин чими варз тир. Мектебда эхиримжи имтигъанар кыле физвай. Зун, абуруз гьазур жез, саки гьар юкьуз, маса кIвалахар кьерехна, гзаф вахтунда кылди кIвале ацукьуниз мажбур жезвай. Мектеб медаль кьачуналди кутягьун кIевелай кьетI-навай.

Са юкьуз, бегьем галатна, кыл залан хьанваз, за чи кьунши Санидбурун бустандихь элкьвенвай гьечIи дакар ахьайна. Зун тажуб хьана амукьна. Сани, гьуьл кьена, хтанвай хендеда, вичин перемдин ценер, аквадай гьаларай, кьежин, кьацIун тавун патал хкажна, картуфрай эчIелар акьудиз, абуруз яд гуз, кардик квай. Зун са геренда, суьгьурда гьатайди хьиз, килгиз амукьна...

Омар ГЬУЬСЕЙНОВ

Кьалгъандин цуьк

(Гьикая)

Бирдан, дакардай кьез, ракардай акьатзавай гару зав тирш ягьиз туна. И ван хьайи Сани садлагьана виниз хкаж хьана, чи дакар галай патахь элкьвена. Заз тIуб юзурна, кичерар гузвайдан кьасар авуна...

Заз артух фикир гудачир, амма гьуьгьунин юкьуз, экуьнахь фад, зун райондиз фин патал хуьруьн кIаник квай шегьре рекьел эвчIайла, инал, виликамаз икьрар хьанвайди хьиз, Сани акьвазнавай. За салам гудалди вичи милайимдиз, чина хьвер аваз, салам гана, ахпа суьгьурчи хьиз эгечIа:

- Гьан, вуна дакардай гьузчивилерда лагьана, фикирнавачир за. Мад ахьтин амалар хьийимир...

- Валлагь, Сани хала, вуна багьишламиша, ам хатадай хьайи кIвалах я, - жув гьахьлу тирди кьалуриз алахьна зун. - КIвалин гьава дегишарда лагьана, дакар ахьайна...

- Хата авач, - хуьурена Сани. - Садра гьикI хьайитIани ваз дишегьлидин падкьил акун лазим тир, - вилербурна ада.

Зи чиниз ифин акьатна. Гьа са вахтунда са тIимил кьван секинни хьана. Вучиз лагьайтIа, Сани агьвалатдиз еке месэла-

диз хьиз килгизвачир, ам ада зарафатрал веьгенвай.

Ихтилатар дегишарун патал за Санидивай хабар кьуна: - Вун текдиз и рекьел вучиз акьвазнавайди я? Хийир-хабар?

- Райцентрада ийидай кьайгьуяр ава. Чидач, машин гьатдатIа...

- Са машин тахьана амукьич чун, - секинарна за ам.

- Ваз ана вуч кьайгьуяр ава? - вичин нубатда хабар кьуна Саниди.

- Заз районодай герек чарар-цIарар ава.

- Ша, акI ятIа, санал фида чун. Ви кIвалахар тукьIуьрай, - лувар кутуна зак Саниди...

Чун ихтилатрик кваз саки кьве сят кьван вахт фена, улакьдикай михьиз умуд атIанвай. И арада винидихьай руг кьилелаз кьезвай са машин пайда хьана.

- Гьан, чи крар тукьIуьзвай хьтинди я, - лагьана Саниди. Зани адан гафарал кьул чIугуна, кьведани гьилер хкажна. Машин акьвазна. Адан кузов саки сиве-сивди кIвачел акьвазнавай инсанрай ацIанвай. Сани кьулхуьн бортуник кIана, машиндиз хкаж жез алахьна. Бортунин кьакьанвилляй, чарадан куьмек галачиз, хкаж хьун мумкин тушир.

* * *

Райцентрадиз чун лап нисини жезвайла хьиз агакьна. Машин базардин кьилел алай куьнедал акьвазна. Адай эвчIайла Санидиз мад куьмек герек хьана. За хкадарна адал гьилер яргьи авуна. Зи гьилер кьуна эвчIайла ам мад зи хурудиз гьахьна. Зи чин ифейди за мад гьиссана. Инсанар чакай яргьаз хкатайла, Сани яваш секиналди зун секинариз алахьна:

- Я хва, вуна регьуьвилер вучиз ийизвайди я? Вуна куьмек тагайла, зун машиндиз гьикI акьахдай, анай гьикI эвчIайдай? АкI жедай кIвалахар туш...

* * *

Дердияр куьтягьна, хуьруьз хьфидайла, Сани заз генани юлдаш хьана.

ВацIун чапла пад секин тир. Ина инсанар эсиллагь авачир, рехьди физвайбур са чун кьвед тир. И кардикай менфят кьачуна, Сани заз насигьатар гуз эгечIна.

- Я эмедин, - лагьана ада, ван хкажна хьиз, - вун гила буй-бухах атанвай, акул - балугьвилехь агакьнавай жегьил итим я. Вуна регьуьвилер, кичIевилер авуна виже кьезвайди туш. Акси яз, дишегьлидин жилавар жуван гьиле кьуна кIанзавайди я! ТахьайтIа вал хуьруьнарда инсанри. Халис итимди хьиз, виклегдаз твах жува-жув!..

За, хуьй-эхь лугьуз, хатур хан тийиз, адан ихтилатарал кьул чIугвазвай. Гьакьикьатда заз абурукай ерли гьяз кьезвачир.

Гьа икI, ихтилатрик кваз, рекьин кьереждив гвай аэродромдив ахагьна чун.

Гила Сани вичин шел-хвал ийиз эгечIна: - Лап жегьил руш яз, тухвайди я зун гьуьлуьз. Са тIимил вахтни тахьанмаз дьве башламиш хьана. Гьуьл фронтдиз фена ва гьана гел галачиз кьахьна. Амукьна зун ялгьуздиз, далудихь итим галачиз. Бес заз кьулхуь иеси галаз тухудай яшайиш кIандачирни?.. Им уьмуьр яни чиди?.. Гурба-гур хьана фий и дуьнья!.. Са экуь югь такуна физва уьмуьр!.. Э-е, юзана Сани вичин чкадиллай, - кьена физвай дуьнья я им. ГьакI хьайила, гьа жуван кефиниз кIандайвал авуртIа хьсан я, - лагьана, зи гардандахь гьил вегьез алахьна. И карди зун кьарсатмишна. Дишегьлидин фендигарвилини гьавурда зун гила гьатна...

* * *

Кьалгъан цуьк хьиз кьалуриз, ада авур алахьунрихь эхир хьана. Зун хуьряй эькечIна, кIелиз фена... Са йисуз вузда кIелна, хуьруьз хтанвай зал мад Сани гьалтна. Вилербур ийиз, за а крариз яб тагуз, такурдай кьаз, са шумуд югь арадай фена. Са сеферда гьикI ятIани хуьруьн кьилихь галай кьанавдал гьалтайла, ада заз ачуьхдиз вичин наразивал кьалурна: - Гьан, урус рушари ви кьил-кьилелай алуднавани?.. Икьван зайиф кас я лагьана, за гьич фикирнавачир... - Зи зайифилин кьайгьу за аквада, Сани. Жува жуван виклегдавал хуьх... Ви рехь - ваз, зи рехь - заз хьсан я, жаваб гана за...

* * *

Кьалгъан цуьк хьиз кьалуриз, ада авур алахьунрихь эхир хьана. Зун хуьряй эькечIна, кIелиз фена...

Са йисуз вузда кIелна, хуьруьз хтанвай зал мад Сани гьалтна. Вилербур ийиз, за а крариз яб тагуз, такурдай кьаз, са шумуд югь арадай фена. Са сеферда гьикI ятIани хуьруьн кьилихь галай кьанавдал гьалтайла, ада заз ачуьхдиз вичин наразивал кьалурна: - Гьан, урус рушари ви кьил-кьилелай алуднавани?.. Икьван зайиф кас я лагьана, за гьич фикирнавачир... - Зи зайифилин кьайгьу за аквада, Сани. Жува жуван виклегдавал хуьх... Ви рехь - ваз, зи рехь - заз хьсан я, жаваб гана за...

- Зи зайифилин кьайгьу за аквада, Сани. Жува жуван виклегдавал хуьх... Ви рехь - ваз, зи рехь - заз хьсан я, жаваб гана за...

Куругьли КЪАЛАЖУХВИ

Тьугьметдин таьсир (Памфлет)

Хейлин муаллимар, вилик-кьилик квай кьанажагьлу ксар са суфрадихь ацукьнавай. Са вуч ятIани шад гьалара кьейдзавай абуру. Тьуьнар-хьунар ийизвайбуруз вахт гьикI акьатзаватIани чир жезвачир. Вири кеф-кефиятдик квай. Анжах са касди, са гьил ченедик кутуна, вучиз ятIани и мярекатдал шадвалзвачир.

Авай жеди са сеbeb. Зазни ваз талукь тушир са сирлу сеbeb. На хиялда, адан иштиравал гьакIан чара атIай са гьал я. Амма мярекатдин эхирда хьиз адай акьатай гафари адан кисунин, сефилдиз вич тухунин сир ахьайна. А касдин пагь атIанвай, пагь...

Кьанажагьлу ксари мярекатдал муьжуьд гаф урус, пуд лезги гаф сад-садахь галкIуриз лугьузвай "тостар" ван кьез, пагь атIана, тажуб хьана амай кьван! Мярекатдин эхирдалди дурум гуз алакьнатIани, сад-кьведаз тьугьмет тавунани акьвазиз хьанач.

- Ибур рахунар туш, урусдалди рахазватIа, лезги чIал какадармир! Ва я тахьайтIа - анжах лезги чIалалди! - икьван чIавалди гьил ченедик кутуна ацукьнавайда, кIвачел кьарагьна, тамадади нубатдин гаф чIехи кьуллугьдал алай касдиз гудайла, вичин наразивал малумарна.

- Ви чIал вад йисалай амукьдач, - гаф атIана кьаншарда ацукьнавай са масада. Вични хайи чIалал эдебиятдин эсерар теснифзавай яшлу муаллим я.

- Амукьда, муаллим, амукьда! Виш йисара амукьда! - виклегдаказ хьлагьна гьил ченедикай хкуд тавурда.

И арада гаф гайи чIехи кьуллугьдал алай кас лезги чIалал рахана. Урус гафар садни акьатнач... Аквар гьаларай, ченедикай гьил хкуд тавурдан тьугьметди адаз таьсирна.

Са кьалпунай - кьве хапIа

(Мезели)

Докьузпара райондин УСЗН-дин идарадин пешекар Казима нубатдин агьали кьезилвилер (льгота) чара авунин чарарин-цIарарин жигьетдай гьавурдик кутазва. Гьикьван лагьанатIани, ватангьли пешекардин гьавурда акьазвачир. Белки, акьаз кIанзавачир жеди. Агьалидиз са лицевой счетдин нумрадай кьве касдиз кьезилвилер авуна кIанзавай. Пешекарди им тежедай кар тирди, кьанунсуз амал тирди лугьузва, амма атIада вичин мурмур акьвазарзавач.

- Я гьуьрметлуди, акI жедач эхир. Кьез са кьалпунай саналди кьве хапIа нез кIанзава, - хьел винел акьуд тавуна, мисалдалди гьавурдик кутуна Казима.

"Саки гьавурда гьатна" лагьай лишан хьиз, агьалидин хутар хьтин вилери кьвед-пудра луплуплар хьувуна.

Цийи тIвар

Ваз савкьат Хьиз...

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

Луиза АГЬМЕДОВА 1993-йисуз Сулейман-Стальский райондин Герейханован хуре дидедиз хьана. 2010-йисуз Раидин Османован тIварунихь галай школа, 2016-йисуз хьсан кьиметралди ДГУ-дин филологийдин факультет акьалтIарна.

4-классдилай башламишна кьхизвай адан эсерар "Сулейман", "Булахдин чешмедал" кIабра гьатнава. Жегьил шаирди Бакуда акьатзавай "Алам" журналдихь ва маса изданийрихь галаз алакьа хуьзва.

Чи мандарри адан чIалариз кьхенвай хейлин манияр тамамарзава, халкьди абур хушвилелди кьабулзава.

Алай вахтунда Луизади вичин ширрин кIаб чапдиз гьазурзава.

Марф

Низ гьарайин, кьеневай рикI кузва зи! Марф, вун ават и буш хьанвай чилерал. Эвк вилерин дердери атIузва зи, Шумуд накьвад гел ала зи гилерал...

* * *

Низ лугьун за, низ ахьайин сирер зи, Вун зи патав декьикьайра хьайила?.. Ваз савкьат хьиз багьишдай за кифер зи, Захь вуч ама, зи рикини ваз гайила?..

* * *

Зи гьар нефес, гьар са фикир кьилевай Кьурбанд хуьй ваз, икьван рикIиз кIани яр. Ахьа тахуьй гьич зи гьил ви гьилевай, Вун патав гьаз, сивел кьезва манияр.

* * *

Бакудавай Кьара-кьеле шагьид яз, Ви гьил кьуна, "КIан я заз вун" лагьанай. И дуьньядал виридалай кIанид яз, Марф кьвадай кьуз зун ви патав атанай.

* * *

РикIелламан, чи гьил гьиле жедайла, На тарцелай заз инир гьайиди?.. Гьар сеферда цавар - чилер шедайла, РикIел гьаваш зун ваз хьайиди, кIаниди...

* * *

Гьикьван вахтар хьайитIани кьуьнерихь, РикIелай фич вун галачиз кайивал. Гьамишалугь дарих жеда гьилерихь Кьеледи хьиз, на зун рекье хвейивал.

* * *

Заз ахварай акьазва вун, кIаниди, А ахварар зи фикиррин са кьатI я. Заз килгиз рахазва вун, кIаниди, Вун икI кIан хьун зи чIехи тир гьалатI я.

* * *

Ви гьар нефес, гьар са ви гаф кьизил я, Амма вун зи гьиле тежер савкьат я, Ви юлдашдал зун дердинай пехил я, Вун хьтин яз-им гьар рушан мурад я.

* * *

Ви муьгьуббат-им зи чIехи лувар я, Заз чизва вун и дердери кузвайди. Вун зи ширин, амма куьруь ахвар я, Заз чизва на заз чимивал гузвайди.

* * *

Вун чарадан кьуьлуьн макьам хьана хьи, Зун кьвалалай ваз килгиз амукьда? Вун кIан хьайи зи чан-беден кана хьи, Чун кьакьатда, амма рикI! ваз амукьда.

Дин

Аллагъдин эмирдалди

Са сеферда яргал рекъиз экъечай имам Агмад йиф акъудун патал са танишни авачир хуьре амуькдайвал хъана. Ам ина авай мискин-диз фена, Аллагъдиз ибадат авуна, къаткиз гъазур хъана. Ярх хъана са тимил вахт арадай фейила, мискин-диз къаравул гъахъна:

- Яда, вуна вучзавайди я? - хабар къуна ада.

- Заз ина йиф акъудиз кланзава, - жаваб хъана имамди.

- Им ахвардай чка туш, - къетликаказ лагъана къаравулди.

Адаз мискин-диз авайди имам Агмад тирди чизвачир, я имамдини адаз вич вуж ятла лагъанач. Эгер ада вич имам Агмад тирди лагъанайтла, къаравулди, са шакини алачиз, ам мискин-диз тадай.

- Экъечай мискин-диз, - алава хъуьвуна къаравулди.

- Са тимил къванни ксудай мумкинвал це, - тлалабна имамди.

- Ваъ, вавай ина ксуз жедач, чаз и кар къадагъа авунва, - гъавурда туна къаравулди.

Чара амуьк тавур имам мискин-диз экъечина, раklarин патав чилел ярх хъана. Амма къаравулди адав инални секинвал гъиссиз тунач, чукурна.

Дуьшуйшдай и агъвалат таза фар чурун патал тини ишинзавай касдиз ахуна. Ада, имамдиз мукъва хъана, лагъана:

- Ша за фу чразвай чкадиз, гъана ял ягъа. Къуй вун зи мугъман хъурай.

Имам адан теклифдал рази хъана ва абур фу чразвай чкадиз фена.

Агмад са кардин шагид хъана: тини ишинзавайда, гъар са гъерекат ийидайла, "астафируллагъ" лугъуз-вай. Имамди адавай хабар къуна:

- Вуна фадлай зикир ийизва-ни?

- Эхъ, - жаваб гана тини ишинзавайда.

- Ваз ви дуьайрин бегъерар акунани?

- Ахуна, - лагъана ада.

- Абур гъихътинбур я? - хабар къуна имамди.

- Аллагъди зи дуьаяр къабулзава, тек са затл квачиз, амай вири гузва заз зи Халикъди.

- Къилиз акъат тийизвай ви тлалабун гъихътинди я?

- За Аллагъдидвай заз имам Агмад ибн Ханбал къалурун тлалабзава.

Имамди лагъана: "Аллагъу акбар! Аллагъди ви тлалабун къилиз акъудна. Зун Агмад ибн Ханбал я. Жувазни хабар авачир зун Аллагъдин эмирдалди иниз акъатна".

Чи ватанэгълияр - гъар сана

Бажарагълу духтур

Биксханум АЛИБЕГОВА

Чи чехи уьлкведин гъар са пипле гзаф лезгийри намуслувилелди зегъмет члугвазва. 1970-йисарин сифте къилера къунши республика тир Къазахстандиз лезги районрин хуьрерай гзаф хизанар нафтлдин мяденра къвалахиз фенай. Ана абуру гъатта хуьрерни кутуна. Виридалайни гзаф лезгийр фейи чка жегъил шегъер Цийи Уьзень я. Чпин дирибашвилелди, карчивилелди абуру шегъер арадал атуникъуьн кутунай. Къазахстандин Президент Нурсултан Назарбаева са сеферда вири миллетрин ассамблеядин са мрекатда ик лагъанай: "Къазахстандин гегъенш чилел вири миллетриз къазахрихъ галаз сад хътин ихтиярар ава къвал-югъ кутадай, зегъмет члугвадай, яшамаш жедай. Чи рикл гегъенш я, чи и къил, а къил авачир мублагъ чуьллер хъиз". Цийи Уьзень хкажиз вичин пай кутур, ана геждадди яшамаш хъайи Сулейман-Стальский райондин Алдихуьрелай тир МEGЪАМЕДОВ Нефтялидин бажарагълу хва Сийидалиди я зи къенин суьгъбет...

Сийидали 1972-йисан апрелдин сифте къилера Цийи Уьзенда дидедиз хъана. Гъвечи члалавай хирург жедай къаст рикле авай жаванди геле мектебда амаз, хер-къацл хъайила, вичи-вичиз ва масабурозни духтурди хъиз куьмекардай. Школа хъсан къиметралди акъалтларна, ам 1989-йисуз вичин хайи халу авай Ижевск шегъердиз акъатна. Ана медицинадин академия агалкъунралди акъалтларна, 20 йисалай гзаф вахт я гъана бажарагълудаказ къвалахиз. С.Мегамедов шегъерда виридалайни екеди тир 3-нумрадин

клиникадин заведующийвиле зегъмет члугвазвай духтур-хирург я. И клиникада терапевтикадин отделениеда 12 пешекарди къвалахзава. Ина чи ватанэгъли илимдални машгъл хъана, ам медицинадин илимрин кандидат я. Шегъерда ам виридаз чиде. Духтуррин арада жезвай радио-марафонра, газетрин чинра адани инсанрин суалриз талуьк жавабар гуз жеда. И клиникада пациендриз операция авур 3 сятинилай къваллиз хъфидай ихтияр ава, абур духтурдин гуьзчивилик жезва.

С.Мегамедован гъилик алакунар, чехи тежриба авай духтуррини къвалахзава. Абурун вилик квай везифа начагъдаз, тадидаказ вири патарихъай ахтармишна, операция авуна, ам сагъарна рекъе хтун я. Ана Дагъустанда авачир хътин бязи цийи рекъер, къайдаяр ишлемишзава, нетижада азарлу инсан фад сагъ хъжезва ва, духтурдиз сагърай лагъана, хъфизва. Ижевскдин агъалияр, са азар-уьзур хъайила, гъасятда духтуррин патав фиде, чибур хъиз, кваз такъаз ацукъдач.

Алай аямдин медицинадин вири истемешунрал амалзавай Сийида-

ли Мегамедоваз Удмуртиядин здравоохраненидин министерствова да гъак азарханайра къвалахзавай маса пешекар духтуррин арада еке гуьрмет, авторитет ава. Адан патав датлана Дагъустандаини, умуд кутуна, меслят къачуз, сагъламвал къайдадик кухтаз инсанар физва. Ада вичин патав атай кас садрани кьулухъ рахкурзавач, куьмекарзава.

Дагъустандин вири векилриз ана ам гзаф сейли я. Духтурдин руьгъ чехиди хъайила, инсандилай уьзурарни фад алатда. С.Мегамедован къаматдай, адан бубадин къвале суьгъбетдайла, за къатланай хъи, начагъ кас, сифте духтур акурла, адан вилериз тамашда, духтурдин вилерай ада вичиз умуд, ишигъ къачуда, риклиз сабурулувал яда, ихътин декъикъаяр виридалайни важиблур я.

Удмуртия пара гуьзел маканрикай я. Лезги духтур Сийидали ана вичин къвал-хизан кутуна яшамаш жезва. Кайвани ва аяларни адан гелеваз фенва. Азад вахтунда ада шегъердин гуьзел чкайра хизанарни галаз сейрзава. Ам тлебиатдал пара къару кас я. Гад атайла, Сийидали духтур вичин хизанарни галаз Алдихуьрел ял ягъиз, багърийрал къил члугваз хкведа. Бубадин къвал адаз гъамиша багъа ва истеклу я. Ина абуруз дидеди рикл алай хуьрекар гуз жеда. Буба Нефтялиди хтулрихъ галаз хушдаказ рафтарвалзава. Чехибуруйвай хци гилани тарсар къачузва.

Лезги халкъдихъ бажарагълу духтурар гзаф ава, амма зун таниш хъайи Сийидали Мегамедов илимдин бязи рекъерай тафаватлу я. Гъа ик, гъина аватлани, чи ватандаши чеб алай чкаяр гуьрчегарзава. Баркалла!

алимрин делилралди, кофе хъвазвайбурук шекердин диабет ва дишегълийрин некледин железадик рак акатуни хаталувал агъузарзава;

кофеди бедендин адетдин заланвал хуьз, артух килограммрикай магърум жез куьмекарзава;

кофеинди Паркинсонан азар (фалужди яна, бедендик зурзун акатун) акатуникай хуьзва;

кофеди, зайиф хъанвайла, инсандиз алава къувартар гузва.

Лагъана кланда, кофедихъ хийирлу маса ериярни ава. Гъа са вахтунда духтурри гипертония, стенокардия, атеросклероз, нервийрихъ галаз алакьалу азарар авайбуруз, къвачерал залан дишегълийриз гзаф кофе хъун меслятзавач.

Дуьньяда

Игитдин твар гана

Уьлкведин Президент Владимир Путина майор Роман Филипповаз къейидалай кьулухъ Россиядин Федерациядин Игитдин твар гана. Талуьк Указ Кремлдин сайтда чапнава.

Игит майорди Сирияда кьуллугъзавай. Нубатдин сеферда ам сенгерар ахтармишун патал Су-25 штурмовикда аваз цавуз хкаж хъана. Адаз вичи цавун бушлухура эхиримжи сеферда лув гузвайдакай гич хабарни авачир. Садлагъана штурмовик душманди ракетайрин кьурулушдай яна. Филиппов парашют гваз чилел звична. Анжах адаз кьутармиш жедай мумкинвал хъанач: ам элкъвена душманрин гьалкъадавай. Есирвиле гъат тавун патал ада вичи вич гранатдалди хъиткъинарна.

Путиназ хабар ава

Россиядин Президентдин пресс-секретарь Дмитрий Пескова гъисабзавайвал, Дагъустанда чиновникар кьуниз сиясатдин кризисдиз хъиз къимет гун кутунавач, им къанун-къайда хуьдай органри кьиле тухузвай къвалах я.

"Ихътин гъерекатар тек са и региондиз хас туш. Риклеп хкин, чиновникар кьур дуьшуйшар маса регионрани хъана. Им вири уьлкведа кьиле физвай кьурулушдин къвалах я, герек чкайра къанун-къайда хуьдай органрин векилри ихътин серенжемари къабулзава", - лагъана ада "Лента.ru" изданидин мухбирдихъ галаз кьиле фейи рахунра.

Пескова алава хъувурвал, Дагъустанда кьиле физвай крарикай Владимир Путиназ хабар ава. "Арадал атанвай гъалар региондин къилин кьуллугърал алай векилрихъ галаз алакьалубур я. Гъелбетда, вири и крарикай уьлкведин регъбердиз доклад ийизва", - хабар гана ада.

Къейд ийин хъи, алай вахтунда Дагъустанда Россиядин Генпрокуратуради еке ахтармишунар кьиле тухун давам жезва.

Пентагондин макъсад

"Military Times" чешмеди хабар гузвайвал, США-дин оборонадин министерстводи уьлкведин яракьлу кьуватрай цуд агъзурралди аскерар акъуддай план гъазурзава. Къвалахдикай магърум жедайбурун арада жуьреба-жуьре себебралди йисалай артух вахтунда яракьлу кьуватрин серенжемра иштирак тавунвай аскерар, офицерар ава.

Пентагондин цийи сиясатдин макъсад Америкадин къушунрихъ дяведин жигъетдай авай гъазурвал мягъкемарун я.

США-дин военный делилралди, алай вахтунда уьлкведин яракьлу кьуватрин 11 процент (2,1 миллиондикай тахминан 235 агъзур кас) дяведин гъерекатра иштиракуниз гъазур туш. Абурукай гзафбурухъ сагъламвилехъ галаз алакьалу себебар ава. Эхиримжи йисара США-дин яракьлу кьуватрин хиве авай пар садлагъана артух хъанвайди фикирда къуна, Пентагонди и 11 процент я михъиз акъуддай, я къайдадик кухтадай къарар къабулда.

Виридалайни яшлуди къена

Дуьньядин винел виридалайни яшлу итим яз гъисабзавай Испаниядин агъали Франциско Нуньес Оливейра 113 йисан яшда аваз рагъметдиз фена. Идакай "The Local" чешмеди хабар гузва.

Оливейра 1904-йисан декабрдин вацра дидедиз хъана. 1920-йисара ада Риф эмиратдиз акси дяведа иштиракна. 2017-йисуз "El Mundo" газетдиз гайи интервьюда Оливейради вичи вири уьмуьрда чуьлда къвалахиди хиве къуна.

Къейд ийин хъи, ам вичин сагъламвилел садрани нарази хъанач. 90 йис хъайила, Оливейрадин дуркун акъудна, 98 йиса авайла - катаракта.

Адахъ къуд велел, кьуд хтул ва 15 птул авай. Уьмуьрдин юлдаш къейидалай кьулухъ ам вичин 81 ва 78 йисар хъанвай рушарихъ галаз санал яшамаш жезвай.

Алай вахтунда дуьньядин винел виридалайни яшлу итимрин арада японви Масадзо Нонака (1905-йисан 25-июль), Германияда тир Густав Гернет (1905-йисан 15-октябрь) ава.

Уьлкведай акъудда

Россиядин са жерге регионрин къилевайбуру ООН-дин Хатасузувлин Советдин къарардин бинедаллаз Кеферпатан Кореядай атанвай рабочияр уьлкведай акъудзава. Идакай Пхеньянда авай Россиядин векил Александр Мацегоради хабар гана.

Адан гафаралди, Кореядай рабочияр атуна къадагъа авуни "Россиядин экономикадиз зарар гуда, амма гъакл ятлани, ООНдин Хатасузувлин Советдин тапшуругъ чна, са шакини алачиз, къилиз акъудда".

Россиядиз, вири къанунар вилив хвена, Кеферпатан Кореядай гъар йисуз 12-15 агъзур кас къевезва. Абурукай 90 процентди визаяр къачузва. Мацегорадин гафаралди, алай вахтунда чи уьлкведа, санлай къачурла, Кореядай атанвай 35 агъзур рабочийди къвалахзава, асул гъисабдай - эцигунрин, хуьрун майишатдин хилера, балугъчивилин промышленностда. Абуру чпин къазанжийрин саки са пай Кореядин бюджетдиз вахкузва, амуькзавай пулуналди абурувай хизан хуьз жезва.

Мацегоради гъакни къейд авурвал, КНДР-диз акси яз къабулнавай санкцияри уьлкведа гуманитарный жигъетдай гъалар пайгардикай ххудзава.

Риклеп хкин, 2017-йисан гатуз Пхеньянди нубатдин сеферда ракетайрин ахтармишунар кьиле тухвайла, ООН-дин Хатасузувлин Советди Кеферпатан Кореядиз акси серенжемар къабулна. Абурун сергъятра аваз, дуьньядин вири уьлквейрай Кореядай атана къвалахзавай рабочияр акъудун лазим я.

Чин гъазурайди - Агъмед МАГЪМУДОВ

Къез чидани?

Кофе: хийир ва зарар

Гзафбуру кофе инсандин сагъламвал патал зиян авайди яз гъисабзава. Гъакъикъатда лагъайтла, кофедихъ чи сагъламвал, клубанвал патал еке хийир ава.

2002-йисуз Гарварддин алими кьиле тухвай ахтармишунри къалурайвал, йикъа къуд чашкадилай тимил тушиз кофе хъвазвай инсанрин туькьулдин куркурда къванер арадал атуни мумкинвал тимил я; кофедихъ инсандин къатунар, зигъин (память) хъсанардай къуватни ава;

понедельник, 12 февраля

РГВК	
06.45 «Заряжайся!»	19.30 Время новостей Дагестана
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги	20.00 Время новостей. Махачкала
08.00 «Заряжайся!»	20.20 Д/ф «Разгром Надир-Шаха»
08.10 Мультфильм	21.30 «Учимся побеждать»
08.40 «Заряжайся!»	21.50 «История Дагестана в лицах. Дюма на Кавказе»
08.50 Д/ф «Истоки вечных традиций»	22.30 Время новостей Дагестана
09.20 Х/ф «Рядовой Александр Матросов»	23.00 Время новостей. Махачкала
11.10 Д/ф «Цена блистательной жизни Александра Грибоедова»	23.20 «Глобальная сеть»
12.05 «Парламентский вестник»	23.45 Д/ф «Истоки вечных традиций»
12.30, 14.30, 16.30 Время новостей Дагестана	00.00 Д/с «Антология анти-террора»
12.50 «Вдохновение»	00.30 Время новостей Дагестана
13.20 Д/ф «Дагестан Кибрика»	01.00 Передача на табасаранском языке «Мил»
14.50 Т/с «Рисующий ветер»	01.35 Т/с «Рисующий ветер»
16.50 Х/ф «В дальнем плавании»	02.40 Х/ф «Зулу»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»	05.00 «Учимся побеждать»
	05.20 Х/ф «В дальнем плавании»

ПЕРВЫЙ	РОССИЯ 1	НТВ	ДОМАШНИЙ	ТВ-ЦЕНТР	ЗВЕЗДА
4.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Фигурное катание. Командные соревнования.	11:40, 14.40, 17.40, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан.	5.00 Т/с «Супруги». (16+).	6.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).	6.00 Настроение.	6.00 Сегодня утром.
7.25 Доброе утро.	18.00 Парус надежды	6.00 Сегодня.	7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).	8.05 Х/ф «Серые волки».	8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Последний бой». Фильм 1-3
9.00, 12.00, 15.00 Новости	18.30 Акценты	6.05 Т/с «Супруги». (16+).	9.25 Давай разведемся! (16+).	10.20 Д/ф «Ролан Быков. Вот такой я человек!»	9.00 Новости дня.
9.20 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане	5.00 Утро России. (12+).	7.00 Деловое утро НТВ. (12+)	11.20 Тест на отцовство. (16+).	11.30 События.	10.00 Военные новости.
12.15 Время покажет. (16+).	9.00, 11.00 Вести. (12+).	9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).	13.15 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).	11.50 Постскриптум.	11.15 Т/с «Ермак», 1-5 с.
13.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Биатлон. Женщины. Гонка преследования	9.15 Утро России. (12+).	10.00 Сегодня.	15.10 Т/с «Дежурный врач». (16+).	12.55 В центре событий.	13.00 Новости дня.
13.45 Время покажет. (16+).	9.55 О самом главном. (12+).	10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).	17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).	13.55 Городское собрание.	13.15 Т/с «Ермак», 1-5 с.
15.15 Давай поженемся!	12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+).	13.00 Сегодня.	18.00 6 кадров. (16+).	14.30 События.	14.00 Военные новости.
16.00 Мужское/Женское.	13.00 60 минут. (12+).	14.00 Место встречи.	18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).	14.50 Город новостей.	14.05 Т/с «Ермак», 1-5 с.
17.00, 18.25 Время покажет	14.00 Вести. (12+).	16.30 Место встречи.	19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).	15.05 Т/с «Отец Браун».	17.10 Д/с «Зафронтовые разведчики».
18.00 Вечерние новости.	15.00 XVIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Биатлон. Мужчины 12,5 км. Гонка преследования. Фристайл. Мужчины. Финал. (12+).	17.00 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).	21.00 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).	17.45 Т/с «Балабол».	18.00 Новости дня.
18.50 На самом деле. (16+).	17.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).	19.00 Сегодня.	22.55 Д/ф «Неравный брак». (16+).	19.40 События.	18.40 Д/с «Колеса Страны Советов. Были и небывали». «Звезда» по имени «Волга».
19.50 Пусть говорят. (16+).	18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).	19.40 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).	23.55 6 кадров. (16+).	20.00 Петровка, 38.	19.35 Теория заговора. «Закат эпохи доллара.
21.00 Время.	19.00 60 минут. (12+).	21.40 Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».	0.30 Х/ф «Дом без выхода». (16+).	22.20 Олимпийская политика.	20.20 Специальный репортаж
21.30 Крепость Бадабер.	20.00 Вести. (12+).	23.40 Итоги дня.	0.35 Право знать!	22.30 События.	20.45 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым».
22.30 Д/ф «Путин», ч. 1.	21.00 Т/с «Лабиринты». (12+).	0.10 Поздноты. (16+).	2.10 Х/ф «Бессонная ночь».	23.05 Без обмана. «Только разогрей!».	21.35 Особая статья.
0.00 Познер. (16+).	23.50 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).	0.20 Т/с «Свидетели». (16+).	4.00 Т/с «Молодой Морс».	0.00 События. 25-й час.	23.00 Новости дня.
0.10 Т/с «Медсестра». (12+).	2.20 Т/с «Поцелуйте невесту!» (12+).	1.25 Место встречи. (16+).		0.35 Право знать!	23.15 Звезда на «Звезде с А. Стриженовым.
3.00 Новости.		3.20 Поедет, поедим!		2.10 Х/ф «Бессонная ночь».	0.00 Х/ф «Ларец Марии Медичи».
3.05 Т/с «Медсестра». (12+).		4.00 Т/с «Час Волкова». (16+).		4.00 Т/с «Молодой Морс».	
3.20 Давай поженемся! (16+)					
4.10 Контрольная закупка.					

вторник, 13 февраля

РГВК	
06.45 «Заряжайся!»	18.45 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана	19.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»	20.00 Время новостей. Махачкала
07.50 «Заряжайся!»	20.20 «Подробности»
08.00 Мультфильм	20.45 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни»
08.45 «Заряжайся!»	21.50 «Правовое поле»
08.55 Д/с «Греция глазами гурмана»	22.30 Время новостей Дагестана
09.20 Х/ф «Зулу»	23.00 Время новостей. Махачкала
12.00 Д/ф «Последний из могикан»	23.20 «Угол зрения»
12.50 «История Дагестана в лицах. Дюма на Кавказе»	23.50 Д/с «Антология анти-террора»
13.20 «Учимся побеждать»	00.30 Время новостей Дагестана
13.40 Д/ф «Разгром Надир-Шаха»	01.00 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
14.30 Время новостей Дагестана	01.35 Т/с «Рисующий ветер»
14.50 Т/с «Рисующий ветер»	02.45 «Подробности»
16.30 Время новостей Дагестана	03.05 Х/ф «Приключения равнина Якова»
16.50 Х/ф «Путевка в жизнь»	04.45 «Правовое поле»
	05.15 Х/ф «Путевка в жизнь»

ПЕРВЫЙ	РОССИЯ 1	НТВ	ДОМАШНИЙ	ТВ-ЦЕНТР	ЗВЕЗДА
5.00 Доброе утро.	09.00 Канал национального вещания «Лалаан» (на рутульском языке)	5.00 Т/с «Супруги». (16+).	6.00 Джейми: обед за 15 минут. (16+).	6.00 Настроение.	6.00 Сегодня утром.
9.00 Новости.	12:45, 14.40, 17.40, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан.	6.00 Сегодня.	6.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).	8.10 Доктор И...	8.00 Т/с «Город», 1-4 с.
9.15 Контрольная закупка.	18.00 Умники и умницы	6.05 Т/с «Супруги». (16+).	7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).	8.45 Х/ф «Бессонная ночь».	9.00 Новости дня.
9.50 Жизнь здорово! (12+).	18.25 «Наболевший вопрос»	7.00 Деловое утро НТВ. (12+)	9.25 Давай разведемся! (16+).	10.35 Д/ф «Его Превосходительство Ю.Соломин»	10.00 Военные новости.
10.55 Модный приговор.	5.00 Утро России. (12+).	9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).	11.20 Тест на отцовство. (16+).	11.30 События.	10.05 Т/с «Город», 1-4 с.
12.00 Новости.	9.00, 11.00, 14.00 Вести	10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).	13.15 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).	11.50 Петровка, 38.	12.40 Т/с «Город», 5-8 с.
12.15 Время покажет. (16+).	9.15 Утро России. (12+).	13.00 Сегодня.	15.10 Т/с «Дежурный врач». (16+).	12.05 Т/с «Коломбо». (США).	13.00 Новости дня.
14.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Шорт-трек. Женщины. 500 м. Мужчины. 1000 м. Эстафета. Саннй спорт. Женщины.	9.55 О самом главном. (12+).	13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.	17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).	13.35 Мой герой. Е.Дога.	13.15 Т/с «Город», 5-8 с.
16.00 Мужское/Женское.	11.30 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Лыжные гонки. Мужчины. Индивидуальный спринт. (12+).	14.00 Место встречи.	18.00 6 кадров. (16+).	14.30 События.	14.00 Военные новости.
17.00 Время покажет. (16+).	13.00 60 минут. (12+).	16.30 Место встречи.	18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).	14.50 Город новостей.	14.05 Т/с «Город», 5-8 с.
18.00 Вечерние новости.	15.00 Т/с «Тойны следствия».	17.00 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).	19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).	15.05 Т/с «Отец Браун».	17.35 Д/с «Москва фронту».
18.25 Время покажет. (16+).	17.00, 20.00 Вести. (12+).	19.00 Сегодня.	21.00 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).	16.55 Естественный отбор.	18.00 Новости дня.
18.50 На самом деле. (16+).	18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).	19.40 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).	22.55 Д/ф «Неравный брак». (16+).	17.50 Т/с «Балабол».	18.40 Д/с «Колеса Страны Советов. Были и небывали».
19.50 Пусть говорят. (16+).	19.00 60 минут. (12+).	21.40 Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».	23.55 6 кадров. (16+).	19.40 События.	19.35 Легенды армии с Александром Маршалом.
21.00 Время.	21.00 Т/с «Лабиринты». (12+)	23.40 Итоги дня.	0.30 Мелодрама «Была тебе любимая». (16+).	20.00 Петровка, 38.	20.20 Теория заговора.
21.35 Крепость Бадабер.	23.50 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).	0.10 Т/с «Свидетели». (16+).	4.15 Рубево-Бирюлево.	22.00 События.	20.45 Улика из прошлого.
22.30 Д/ф «Путин», ч. 2.	2.20 Т/с «Поцелуйте невесту!»	1.10 Место встречи. (16+).	5.15 6 кадров. (16+).	22.30 Осторожно, мошенники! Ушлые бабы.	21.35 Особая статья.
23.40 Вечерний Ургант.		3.05 Квартирный вопрос.	5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).	0.00 События. 25-й час.	23.00 Новости дня.
0.15 Т/с «Медсестра». (12+).		4.05 Т/с «Час Волкова». (16+).		0.35 90-е. Профессия - киллер.	23.15 Звезда на «Звезде с А. Стриженовым.
2.15 Россия от края до края.				1.25 Д/ф «Последние залпы».	0.00 Х/ф «Назначаясь в вичука».
3.00 Новости.				2.15 Т/с «Коломбо». (США).	2.50 Х/ф «Ночной мотоциклист»
3.05 Время покажет. (16+).				3.45 Т/с «Молодой Морс».	4.15 Х/ф «Особо опасные...»
3.25 Контрольная закупка.				5.30 Линия защиты.	

среда, 14 февраля

РГВК	
06.45 «Заряжайся!»	19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана	20.00, 23.00 Время новостей. Махачкала
07.10 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»	20.20 Д/ф «Масленица» (г. Кизляр)
07.50 «Заряжайся!»	20.50 «Здоровье» в прямом эфире
08.00 Мультфильм	21.45 «Столичный эрудит»
08.45 «Заряжайся!»	21.55 «Городская среда»
09.00 Д/с «Греция глазами гурмана»	23.20 «Аутодафе»
09.30 «Подробности»	00.05 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Ногойские чабаны»
09.50 Х/ф «Приключения равнина Якова»	00.30 Время новостей Дагестана
11.50 Д/ф «Паранг»	01.00 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
12.55 «Правовое поле»	01.35 Т/с «Рисующий ветер»
13.25 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни»	02.45 «Столичный эрудит»
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана	02.55 Х/ф «В случае несчастия»
14.50 Т/с «Рисующий ветер»	05.00 «Городская среда»
16.50 «Молодежный микс»	05.25 Х/ф «Музыкальная история»
17.10 Х/ф «Музыкальная история»	
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»	

ПЕРВЫЙ	РОССИЯ 1	НТВ	ДОМАШНИЙ	ТВ-ЦЕНТР	ЗВЕЗДА
4.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Фигурное катание. Пары (короткая программа).	09.00 «Голландия» (на азербайджанском языке)	5.00 Т/с «Супруги». (16+).	6.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).	6.00 Настроение.	6.00 Сегодня утром.
7.45 Доброе утро.	11:40, 14.40, 17.40, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан.	6.00 Сегодня.	7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).	8.05 Доктор И...	8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Вы заказывали убийство», 1-4
9.00, 12.00 Новости	18.00 «Возвращение». Премьера нового телевизионного цикла ГТРК «Дагестан»	6.05 Т/с «Супруги». (16+).	9.25 Давай разведемся! (16+).	8.40 Х/ф «Всадник без головы»	9.00 Новости дня.
9.20 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане	5.00 Утро России. (12+).	7.00 Деловое утро НТВ. (12+)	11.20 Тест на отцовство. (16+).	10.35 Д/ф «Олег Видов. Всадник с головой»	10.00 Военные новости.
12.15 Время покажет. (16+).	9.00, 11.00, 14.00 Вести	9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).	13.15 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).	11.30 События.	12.15, 13.15 Т/с «Вы заказывали убийство», 5-8 с.
14.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Биатлон. Женщины. 15 км. Индивидуальная гонка. Саннй спорт. Мужчины. Двойки	9.15 Утро России. (12+).	10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).	15.10 Т/с «Дежурный врач». (16+).	11.50 Петровка, 38.	13.00 Новости дня.
16.00 Мужское/Женское.	9.55 О самом главном. (12+).	13.00 Сегодня.	17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).	12.05 Т/с «Коломбо». (США).	14.00 Военные новости.
17.00, 18.25 Время покажет	12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+)	13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.	18.00 6 кадров. (16+).	12.50 Т/с «Мой герой. Альбина Джанабаева.	14.05 Т/с «Вы заказывали убийство», 5-8 с.
18.00 Вечерние новости.	13.00 60 минут. (12+).	14.00 Место встречи.	18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).	14.50 Город новостей.	16.25 Х/ф «Действуй по обстановке!».
18.50 На самом деле. (16+).	15.00 XVIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Хоккей. Мужчины. Групповой турнир. Словакия - Россия. (12+).	16.30 Место встречи.	19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).	15.05 Т/с «Отец Браун».	18.00 Новости дня.
19.50 Пусть говорят. (16+).	17.30, 20.00 Вести. (12+).	17.00 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).	21.00 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).	16.55 Естественный отбор.	18.40 Д/с «Колеса Страны Советов. Были и небывали».
21.00 Время.	18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).	19.00 Сегодня.	22.55 Д/ф «Неравный брак». (16+).	17.50 Т/с «Балабол».	19.35 Последний день. Ю. Яковлев.
21.35 Крепость Бадабер.	19.00 60 минут. (12+).	19.40 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).	23.55 6 кадров. (16+).	19.40, 22.00 События.	20.20 Специальный репортаж
22.30 Д/ф «Путин», ч. 3.	21.00 Т/с «Лабиринты». (12+)	21.40 Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».	0.30 Мелодрама «Школьный вальс». (16+).	20.00 Петровка, 38.	20.45 Д/с «Секретная папка»
23.40 Вечерний Ургант.	23.50 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).	23.40 Итоги дня.	2.25 Мелодрама «Впервые за мужем». (16+).	22.30 Петровка, 38.	21.35 Процесс.
0.15 Т/с «Медсестра». (12+).	2.20 Т/с «Поцелуйте невесту!»	0.10 Т/с «Свидетели». (16+).	4.20 Рубево-Бирюлево.	23.05 90-е. «Поющие трусы	23.00 Новости дня.
2.15 Россия от края до края.		1.10 Место встречи. (16+).	5.15 6 кадров. (16+).	0.00 События. 25-й час.	23.15 Звезда на «Звезде с А. Стриженовым.
3.00 Новости.		3.05 Дачный ответ.	5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).	1.25 Д/ф «М. Спиридонова. Одна ночь и вся жизнь».	0.00 Х/ф «Тихое следствие».
3.05 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Керлинг. Россия - Китай.		4.10 Т/с «Час Волкова». (16+).		2.15 Т/с «Коломбо». (США).	1.20 Х/ф «Тревожный месяц вересень».
				3.45 Т/с «Молодой Морс».	
				5.30 Осторожно, мошенники! Ушлые бабы.	

четверг, 15 февраля

РГВК	
06.45 «Заряжайся!»	18.45 Передача на аварском языке «Гаданги гламанги заманги»
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана	19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»	20.00, 23.00 Время новостей Махачкала
07.50 «Заряжайся!»	20.20, 05.00 Ко Дню памяти воинов-интернационалистов «Герои мирного времени»
08.00 Мультфильм	21.00 «Вернисаж»
08.45 «Заряжайся!»	21.30 «Преступление и наказание»
08.55 Х/ф «Жандарм и инопланетяне»	21.55 «Агросектор»
11.00 «Галерея вкусов»	23.20 Д/с «Мир природы»
11.45 «Аутодафе»	00.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Здоровье»	01.00 Передача на аварском языке «Гаданги гламанги заманги»
13.45 «Столичный эрудит»	01.35 Т/с «Рисующий ветер»
13.55 «Городская среда»	02.50 «Вернисаж»
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана	03.10 Х/ф «Викинги»
14.50 Т/с «Рисующий ветер»	05.30 Х/ф «Граница на замке»
16.50 Х/ф «Граница на замке»	
18.10 Обзор газеты «Хлакькат»	
18.25 «Живые истории» Хомьячки	

ПЕРВЫЙ	РОССИЯ
---------------	---------------

пятница, 16 февраля

РГВК

06.45 «Заржайся!»
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке «Гаданги памалги заманги»
07.50 «Заржайся!»
08.00 Мультфильмы
08.45 «Заржайся!»
08.55 Д/с «Греция глазами гурмана»
09.20 Х/ф «Светлый путь»
11.30 «Пятничная проповедь» Прямая трансляция с центральной Джума-мечети
12.00 «Вернисаж»
12.55 «Агросектор»
13.25 «Герои мирного времени»
14.05 «Преступление и наказание»
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана

14.50 Т/с «Рисующий ветер»
16.50 «Музыкальный май-дан»
17.50 «Вдохновение»
18.35 Обзор газеты «Дагестанская правда»
18.45 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
19.30, 22.30, 00.30 Время новостей Дагестана
20.00, 23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Подробности»
20.50 «На виду. Спорт»
21.30 «Молодежный микс»
21.50 «Круглый стол»
23.20 Д/с «Мир природы»
01.00 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
01.35 Т/с «Рисующий ветер»
02.40 «Подробности»
03.00 Х/ф «Большие каникулы»
04.30 «Круглый стол»

ПЕРВЫЙ

4.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Скелетон. Мужчины
6.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Хоккей. Россия - Словакия.
10.40 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Хоккей. Россия - Словакия.
13.00 Время покажет. (16+).
14.30 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Конькобежный спорт. Женщины. 5000 м.
15.45 Мужское/Женское.
16.45 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 Человек и закон. (16+).
19.55 Телеигра «Поле чудес»
21.00 Время.
21.30 Голос. Дети.
23.20 Вечерний Ургант.
0.15 Роберт Плант. (16+).
1.10 Х/ф «Отель "Гранд Будапешт"». (16+).

РОССИЯ 1

11:40, 14.40, 17.40, 20.45 Вести-Дагестан.
18.00 Мир Вашему дому
18.20 Дагестан-спортивный
18.40 Вести-дагестанская часть
4.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Фигурное катание. Мужчины (короткая программа). Лыжные гонки. Мужчины 15 км.
11.00, 14.00, 17.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+)
13.00 60 минут. (12+)
15.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Фигурное катание. (12+).
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести. (12+).
21.00 Т/с «Лабиринты». (12+)
0.45 Х/ф «Во саду ли, в огороде». (12+).

НТВ

5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+)
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 ЧП. Расследование.
17.00 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Невский. Проверка на прочность». (16+).
0.00 Захар Прилепин. Уроки русского. (12+).
0.25 Мы и наука. Наука и мы. (12+).
1.25 Место встречи. (16+).
3.25 Таинственная Россия.
4.05 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.35 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.35 Мелодрама «Девичник». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Дальше любовь». (16+).
22.45 6 кадров. (16+).
0.30 Детектив «Первое правило королевы». (16+).
4.30 Рублево-Бирюлево. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Х/ф «Похождения нотариуса Неглинцева».
11.30 События.
11.50 Х/ф «Похождения нотариуса Неглинцева».
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Вся правда.
15.40 Детектив «Ночной патруль».
17.40 Х/ф «Интриганки».
19.30 В центре событий.
20.40 Красный проект.
22.00 События.
22.30 М. Суханкина «Жена. История любви».
0.00 Д/ф «Олег Ефремов. Последнее признание».
0.55 Т/с «Коломбо». (США).
2.40 Т/с «Молодой Морс».
4.35 Петровка, 38.
4.55 Д/ф «Римма и Леонид Марковы. На весах судьбы».

ЗВЕЗДА

5.25 Х/ф «Действуй по обстановке!».
7.05 Х/ф «Тихое следствие».
8.40, 9.15, 10.05 Т/с «Следы апостолов», 1 и 2 с.
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
11.10, 13.15 Т/с «Следы апостолов», 3 и 4 с.
13.00 Новости дня.
13.35 Т/с «Колье Шарлотты», 1-3 с.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Колье Шарлотты», 1-3 с.
18.00 Новости дня.
18.40 Х/ф «Запасной игрок».
20.20 Х/ф «Евдокия».
22.30 Х/ф «Гангстеры в океане».
23.00 Новости дня.
23.15 Х/ф «Гангстеры в океане».
1.25 Х/ф «Танк "Клим Ворошилов 2"».
3.20 Х/ф «Расследование».
4.50 Д/ф «Маршалы Сталина. Родион Малиновский».

суббота, 17 февраля

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
08.00 Мультфильмы
08.30 Время новостей Дагестана
08.50 «Подробности»
09.15 «В квадрате 45»
10.40 «Круглый стол»
11.20 «Мой малыш»
11.50 Мультфильм
12.00 «Галерея вкусов»
12.50 «На виду. Спорт»
13.30 Концерт табасаранской музыки
15.50 «Память поколений» Ханпаша Нуродилов
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Снежная свадьба»
18.10 «Глянец»
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»

19.30 Время новостей Дагестана
20.00 «Парламентский вестник»
20.20 Проект «Мы - российский народ, Дагестан многонациональный»
20.50 «Первая студия»
21.30 «Полифония»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Х/ф «Дочь моряка»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
01.35 «Мой малыш»
02.00 Х/ф «Жандарм и инoplanетяне»
03.40 Концерт табасаранской музыки
05.40 Дагестанское кино. Х/ф «Снежная свадьба»

ПЕРВЫЙ

6.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Фигурное катание. Мужчины (произвольная)
8.50 М/с «Смешарики».
9.00 Умницы и умники. (12+).
9.45 Слово пастыря.
10.00, 12.00 Новости.
10.20 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Фигурное катание. Мужчины (произвольная программа).
12.20 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Лыжные гонки. Женщины. Эстафета. 4x5 км. Биатлон. Женщины. Масс-старт. Шорт-трек. Женщины.
15.00 Эхх, Разгуляй! (12+).
18.00 Вечерние новости.
18.15 Кто хочет стать миллионером?
19.50 Сегодня вечером. (12+)
21.20 Сегодня вечером.
23.00 Х/ф «Зверст» (12+).
1.15 Комедия «Немножко женаты». (16+).
3.30 Х/ф «Флика 3».

РОССИЯ 1

08.25 Масленица-2018
11:20 Местное время. Вести-Дагестан.
4.45 Т/с «Срочно в номер! На службе закона».
6.35 М/с «Маша и медведь».
7.10 Живые истории. (12+).
8.00 Вести. Местное время.
8.20 Россия. Местное время. (12+).
9.20 Сто к одному. (12+).
10.10 Петеро на одного.
11.00 Вести. (12+).
11.40 Вести. (12+).
12.10 Х/ф «Легенда 17».
15.00 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Хоккей. Мужчины. Групповой турнир. Россия - США. (12+).
18.00 Привет, Андрей! (12+).
20.00 Вести в субботу.
21.00 Х/ф «Радуга в поднебесье». (12+).
0.55 Х/ф «Весомое чувство».
2.55 Т/с «Личное дело». (16+).

НТВ

5.05 ЧП. Расследование.
5.40 Звезды сошлись. (16+).
7.25 Сегодня.
8.00, 10.00, 16.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
9.40 Готовим с А. Зиминым.
9.15 Кто в доме хозяин? (16+).
10.20 Главная дорога. (16+).
11.00 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.05 Поедем, поедим!
14.00 Жди меня. (12+).
15.05 Своя игра.
16.20 Одножды... (16+).
17.00 Секрет на миллион. Дорья Донцова. (16+).
19.00 Центральное телевидение.
20.00 Ты супер!
22.35 Ты не поверишь! 10 лет в эфире, ч. 2. (16+).
23.30 Международная пилорама. (18+).
0.30 Квартирник НТВ у Маргулис. Группа «Квартал». (16+).
1.40 Боевик «Параграф 78. Фильм 2». (16+).
3.25 Таинственная Россия.
4.15 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.50 Мелодрама «Ромашка, Кактус, Маргаритка». (16+).
10.45 Мелодрама «Еще один шанс». (Украина). (16+).
14.15 Мелодрама «Понаехали тут». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век». (16+).
23.10 6 кадров. (16+).
0.30 Детектив «Миф об идеальном мужчине». (16+).
4.35 Рублево-Бирюлево. (16+).
5.35 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.50 Марш-бросок.
6.25 АБВГДейка.
6.50 Х/ф «Всадник без головы»
8.50 Православная энциклопедия.
9.15 Х/ф «Уроки выживания».
11.00 Х/ф «За витриной универмага».
11.30 События.
11.45 Х/ф «За витриной универмага».
13.05 Х/ф «Жемчужная свадьба».
14.30 События.
14.45 Х/ф «Жемчужная свадьба».
17.05 Х/ф «Письмо надежды».
21.00 Постскриптим.
22.10 Право знать!
23.40 События.
23.55 Право голоса.
3.05 Олимпийская политика.
3.40 90-е. «Поющие трусы».
4.30 90-е. Профессия - киллер.
5.15 Прощание. Александр Абдулов.

ЗВЕЗДА

5.45 Х/ф «Ссора в Лукашак».
7.35 Х/ф «Там, на неведомых дорожках».
9.00, 13.00 Новости дня.
9.15 Легенды цирка с Эгардом Запашным. Ю. Волоченков.
9.40 Последний день. Ю. Яковлев.
10.30 Не факт!
11.15 Юношеский КВН Армии России.
13.15 Торжественная церемония награждения «Горячее сердце».
14.50 Д/ф «Ангелы-хранители. Ограниченный контингент».
15.35 Х/ф «Фронт без флангов»
18.00 Новости дня.
18.10 Задолбал с Н. Петровым
18.25 Х/ф «Фронт без флангов»
19.25 Х/ф «Фронт за линией фронта».
23.00 Новости дня.
23.20 Десять фотографий. Ренат Ибрагимов.
0.05 Х/ф «Фронт в тылу врага»
3.15 Х/ф «Один шанс из тысячи».

воскресенье, 18 февраля

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
08.00 Мультфильмы
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Х/ф «Дочь моряка»
10.20 «Полифония»
11.30 «Правовое поле»
12.00 «Живые истории»
12.30 «Смотреть только детям»
12.45 «Учимся побеждать»
13.05 «Глянец»
13.40 «Городская среда»
14.05 «Молодежный микс»
14.25 «Вернисаж»
14.50 «Агросектор»

15.10 Концерт «Масленица»
17.00 «Человек и право»
18.30 «Смотреть только детям»
18.45 Д/ф «Край предков»
19.30 Время новостей Дагестана. Итоги
20.30 «Искусство в традициях» Кубачи
20.50 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни»
21.55 «Вдохновение»
22.30 Время новостей Дагестана. Итоги
23.30 «Парламентский вестник»
23.50 Х/ф «Жил певчий дрозд»
01.05 Концерт «Масленица»
03.35 «Человек и право»
04.35 Х/ф «Ночные забавы»

ПЕРВЫЙ

5.25 Х/ф «Егерь». (16+).
6.00, 12.00 Новости.
6.10 Х/ф «Егерь». (16+).
7.25 М/с «Смешарики».
7.40 Часовой. (12+).
8.10 Здоровье. (16+).
9.15 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Лыжные гонки. Мужчины. Эстафета.
11.00 В гости по утрам с М. Шушиной.
12.20 Теория заговора. (16+)
13.20 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Фристайл. Мужчины. Акробатика. Финал. Конькобежный спорт
15.50 Финал конкурса «Лидеры России».
17.15 Я могу!
19.10 Звезды под гипнозом.
21.00 Воскресное «Время».
22.30 Клуб Веселье и Находчивых. Высшая лига.
0.45 Триллер «Игра». (16+).

РОССИЯ 1

4.55 Т/с «Срочно в номер! На службе закона».
6.45 Сам себе режиссер.
7.35 Смехопанорама. (12+).
8.05 Утренняя почта. (12+).
8.45 Местное время. Вести - Москва. Неделя в городе.
9.25 Сто к одному. (12+).
10.10 Когда все дома с Тимуром Кизяковым. (12+)
11.00 Вести. (12+).
11.20 Смеяться разрешается
14.05 XIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Биатлон. Мужчины 15 км. Масс-старт.
16.15 Х/ф «Буду жить». (16+).
20.00 Вести недели. (12+).
22.00 Воскресный вечер с В.Соловьевым. (12+).
0.30 Дежурный по стране. М. Жванецкий. (12+).
1.30 Х/ф «Чего хотят мужчины». (12+).

НТВ

5.10 Детектив «Петровка, 38»
7.00 Центральное телевидение. (16+).
8.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.40 Устами младенца.
9.25 Едим дома.
10.00 Сегодня.
10.20 Первая передача.
11.00 Чудо техники. (12+).
11.55 Дачный ответ.
13.00 НашПотребНазор.
14.00 У нас выигрывают!
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели... (16+)
18.00 Новый русский сенсационный. (16+).
19.00 Итоги недели.
20.10 Ты не поверишь! (16+)
21.10 Звезды сошлись. (16+).
23.00 Х/ф «Кукуль». (16+).
1.05 Х/ф «Петровка, 38».
2.45 Поедем, поедим!
3.05 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.00 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.50 Мелодрама «Жаждо мести». (16+).
10.40 Мелодрама «Дом с сюрпризом». (Украина - Россия). (16+).
14.20 Мелодрама «Дальше любовь». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век». (16+).
23.15 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Еще один шанс». (16+).
4.00 Мелодрама «Леги и разбойник». (16+).
5.50 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.05 Детектив «Человек без паспорта».
8.00 Фактор жизни.
8.35 Петровка, 38.
8.45 Х/ф «Интриганки».
10.35 Д/ф «Олег Ефремов. Последнее признание»
11.30, 0.00 События.
11.45 Детектив «Ночной патруль».
13.40 Смех с доставкой на дом
14.30 Московская неделя.
15.00 Хроники московского быта. Первая древнейшая
16.45 Прощание. Георгий Юнгвальд-Хилькевич.
17.35 Х/ф «Любовь в розыске»
21.15 Детектив «Перчатка Авроры».
0.20 Детектив «Перчатка Авроры».
1.10 Т/с «Пуля-дура. Агент для наследницы».
4.40 Д/ф «Жизнь без любимого»

ЗВЕЗДА

6.00 Х/ф «Караван смерти».
7.35 Х/ф «Расследование».
9.00 Новости недели с Ю. Подкопаевым.
9.25 Служу России.
9.55 Военная приемка.
10.45 Детектив.
11.10 Код доступа.
12.05 Специальный репортаж.
12.25 Теория заговора.
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «СМЕРШ», 1-4 с.
18.00 Новости. Главное.
18.45 Д/с «Легенды советского сыска».
22.00 Прогнозы.
22.45 Фетисов.
23.35 Х/ф «Фронт без флангов».
2.55 Х/ф «Евдокия».
5.05 Д/ф «Прекрасный полк Маша».

КУЛЬТУРА с 12 по 18 февраля

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.30, 7.00, 7.30 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Д/с
8.00, 10.00, 15.00 Новости культуры.
8.10 Т/с «Тихий Дон», 5 с.
8.55 Д/с
10.15 Наблюдатель.
11.10 XX век. «Театральные встречи»
12.10 Мы - грамотеи!
12.55 Белая студия.
13.35 Черные дыры. Белые пятна.
14.15 Д/ф
14.30 Библиейский сюжет.
15.10 Д/ф
16.00 На этой неделе... 100 лет назад. Нефронтовые заметки.
16.25 Агора.
17.30 Д/ф
17.45 Наблюдатель.
18.45 Д/ф «Архив особой важности»
19.30 Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.05 Правила жизни.
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Д/ф
21.40 Сати. Нескучная классика... с Лораном Илером.
22.10 Т/с «Тихий Дон», 5 с.
23.20 Д/с «Завтра не умрет никогда». «Взрыв мозга».
23.40 Новости культуры.

ВТОРНИК

6.30, 7.00, 7.30 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва писательская.
7.35 Правила жизни.
8.00, 10.00, 15.00 Новости культуры.
8.10 Т/с «Тихий Дон», 6 с.
8.55 Д/с
9.40 Главная роль.
10.15 Наблюдатель.
11.10 XX век.
11.55 Гений.
12.25 Д/ф
14.30 Пространство круга, ч. 1. «Мастер и Веро».
15.10 Д/ф
16.00 Плато измерение.
16.30 2 Верник 2.
17.20 Д/ф
17.45 На

Важиблун месэлаяр веревирдна

СОВЕЩАНИЕ

Гъазурайди -
Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Дагъустандин физический культурадин ва спортдин министрстводин сайтда хабар ганвайвал, алатай гъафтеда Махачкъалада, Дуствилин квалин члехи залда, РД-дин физический культурадин ва спортдин министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай М.Мегъамедован регъбервиллик кваз республикадин спортдин школайрин директоррин, спортдин жуьрейрай федерацийрин киле авай ксарихъ, тренерихъ галаз геънеш совещание киле тухвана. Анал спортшколайрин хатасузвиллиз ва бязи спортшколайра чинебадаказ пулар квалитуниз талукъ месэлаяр веревирдна...

Спортшколайра хатасузвал таъминаруниз талукъ месэладин патахъай М.Мегъамедова анра хатасузвал хуьн тешкилзавай ксар и месэладив хиве еке жавабдарвал аваз эгечлуниз эвер гана.

- Спортдин гъич са школа ва маса объект ахтармишунар киле тухудай, кьайда-къанун хуьдай ва гуьзчивалдай органрин патай дикъет тагана тадач. Къе инал чна веревирдзавай месэлаяр киллиз акъуд тийизвай школайрин директорар чпин къуллугърилай алудда, - кьейдна М.Мегъамедова.

РД-дин физический культурадин ва спортдин министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавайдан советник Рафик Ханзарова спортдин объектар йифдиюгъди хуьдай къаравулралди, гуьзчивалдай тадаракралди ва пропускрин къурулушралди таъминарунин важиблвал кьейдна.

- Алай вахтунда акатай нивай хъайитлани спортшколадиз гъахъиз жезва. Спортдин идарайрин къуллугъчияр ва тренерар-муаллимар, гъакни анра вердишвилер къачузвай аялар патал пропускрин кьайда кардик кутун лазим я. Идалайни гъейри, вири къаравулриз и ва я маса галара вич гъикл тухудатла ва вичи вуч авун лазим ятла чир хъана кланда. Эгер абур и крарин гъавурда авачтла, абур гъавурдик кутун, лазим инструктаж

тухун герек я, - алава хъувуна Рафик Сабировича.

Совещанидал спортшколайра цаяр кьуникай хуьниз талукъ кьайдайрикай Дагъустандин МЧС-дин векилди лагъана. Адалай гуьгуьни Мегъамед Мегъамедова ачух чар раижна, ана тайин тушир са жерге тренерри зонайрин акъажунрин тешкилатчийри спортсменар са къадар вносар гуниз мажбурзавайдаклай кхъенвай.

- Вносар рехъ гана виже къведай кар туш, - кьейдна министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавайда. - Аялривай пулар квалитиз ихтияр ганвай документ авач. Квез са вуч ятлани ийиз кланзавайла, чал алуьк. Чи идара гъамиша ачух я, квез и кар лап хъсандиз чизва. Куьн министрстводиз атун ва авайвал вири лугъун лазим тир. Зун вири месэлаяр гъялиз гъазур я, куь текифрихъ яб акалун патал за кье куьн вири квалитнава.

Районрин физический культурадин ва спортдин органрин киле авай ксарихъ жуьреба-жуьре серенжемар тешкилдай пулдин такъатар авач. Гъавилляй гуьгуьнин йисан бюджет арадал гьидайла, куьне квез тухуз кланзавай спортдин серенжемар календарда къалурна кланда, абур киле тухун патал пулдин

такъатар бюджетдик кутадайвал. Зонайрин вири ва адалай виниз тир дережадин акъажунар республикадин физический культурадин ва спортдин министрстводи, гъакни спортдин жуьредай кардик квай федерацияди тайинарун лазим я. Гъар гъикл хъайитлани, акъажунар киле тухудай вахтунда спортсменривай и ва я маса къадарда аваз пулар квалитун гъич рехъ гана кландай кар туш. Им законодательстводин бинеяр члурун я, - алава хъувуна Мегъамед Мегъамедова.

Совещанидал республикадин тренерарни рахана. Къилди къачуртла, спортдин гъаф федерацийри гъич са кваллахни тийизвайдаклай лагъана. И жигъетдай М.Мегъамедова кьейдна хъи, федерацийрин киле гафаралди ваъ, краралди спорт вилек тухудай, ам машгъурдай ксар акъвазун лазим я. Федерацийри чпин бюджет арадал гъана, спонсорар желбна ва спортсменрихъ галаз спортдин жуьре вилек тухун патал тайин кваллах киле тухвана кланда.

Мегъамед Мегъамедова квалт хъанвайбурун виридан рахунрихъ, текифрихъ яб акалайдалай кьулухъ, абур вири хъена, РД-дин физический культурадин ва спортдин министрстводиз реке туниз эвер гана.

Имранан агалкъунар

И. Абдиев юкъва

БОКС

Хазран КЪАСУМОВ

Сулейман-Стальский район неинки алимрин, шаиррин, гъакни машгъур спортсменрин маканни я. Европадин ва дуньядин дережадин спортсменар инай гъаф акъатна. Жаванри ва жегъилри машгъур къуршахар къадайбурун, боксеррин, дзюдоистрин, самбистрин рехъ давамарзава. Абурукай сад ери-

бине Кварчагърин хуьрай тир **Имран АБДИЕВ** я. Алай вахтунда ада Москвада физический культурадин ва спортдин "Спарта" колледжда клелзава. Ада спортдин акъажунра, Россияда ва кьецепатан улкъвейра тухузвай члехи дережадин турнирра иштиракзава, хъсан нетижар къалурзава. Ик, мисал яз, И. Абдиева 2016-йисуз Омск шегъерда жаванрин арада панкратиондай Россиядин кьенквечивал патал тухвай акъажунра 2-чка, 2017-йисуз Лоутраки (Греция) ше-

гъерда Европадин кьенквечивал патал жегъилрин арада ва Минск (Белоруссия) шегъерда киле феийи международный турнирра 1-чкаяр къуна.

Алай вахтунда Имран Абдиева панкратиондай дуньядин кьенквечивал патал киле фидай чемпионатдиз гъазурвилер акъазва.

Лугъун лазим я хъи, Имрана спортда вичин сифте камар Къасумхуьрун 1-нумрадин ДЮСШ-дин Кварчагърин хуьре кардик квай филиалда тежрибалу тренер, боксдай спортдин мастервиле кандидат Альберт Межидован гъилик къачунай. 2011-2014-йисара Имрана боксдай Кьиблепатан Дагъустандин акъажунра 5 сеферда 1-чкаяр, республикадин пуд турнирда ва Кеферпатан Кавказдин федеральный округдин кьенквечивал патал акъажунра 2-чкаяр, 2011-йисуз Каспийскда ва 2012-йисуз Первомайскда Дагъустан Республикадин кьенквечивал патал, гъакни Пятигорск (2011-йис), Астрахань (2012-йис) ва Дагъустандин Огни (2013-йис) шегъерра киле феийи Вироссиядин турнирра 1-чкаяр къуна.

Тренер Альберт Межидова чаз лагъайвал, Кварчагърин хуьре боксдал машгъул жедай йисара Имран Абдиева рингда 67 бягъ тухвана, абурукай 58 акъажунра гъалибвал къачуна.

Вахъ спортда мадни члехи агалкъунар хуьрай, кварчагъви Имран.

Лезги хуьрер

АладашАмина ШАГЪПАЗОВА,
ДГПУ-дин студентка

Каспий гуьлуьн кьерехда, къадим Къевардилай кьибле патал, Дербент райондин чилел вич Къурагъ райондик акатзавай Аладаш хуьр экли хъанва. Тарихдай акъазвайвал, Аладаш 1932-йисуз арадал атана. Ам Микоян тварунихъ галай Къурагърин колхоздихъ галкьурнавай. Ина гатун вахтунда магъсулар цазвай, хуьтлуьзни гъайванар хуьдай. Малум тирвал, хуьруьн бине кутурди Къурагъ райондин Хпежрин хуьрай тир Эрзи я. Дар шартлара гъатай дишегъли вичин аяларни галаз 1944-йисуз иниз куь хъана. Кваллин майишат анжах вичин хиве гъатай дишегълиди, са къазмада яшамиз жез, малдарриз, лежберриз фу чразвай, тлуьн гъазурзавай. Абуруз гъазурай тлуьникай са капа авайди руфуна тухдалди фу, тандал бегъем партал алачир аялризни жезвай. Гъа ик, хендеда дишегълидилай дяведин четин йисара вичин аялар хуьз алакьна.

Са къадар вахт алатайла хуьр акъаз-акъаз еке хъана. Иллаки 1966-йисуз хъайи залзала себеб яз, Аладашдиз Къурагъ ва Хив районрин агъалияр куь хъана. 1975-йисан 15-декабрдиз ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин Указдалди Къурагърин совхоздин чилел Аладаш хуьр хъиз малум хъана. Алай вахтунда ина 300-далай виниз майишатар ава, агъурдалай гъаф агъалияр-лезги, табасаран, агъул, азербайжан, урус миллетрин векилар - дуствилелди яшамиз жезва.

Хуьруьн твар гъикл арадал атана? Къейд авуна кланда хъи, "Аладаш" туьрк чалай къабулनावай гаф я ва адан манани "лацу къван" я лагъайтла чун жабагъат ягъалмиш жедат. Дугъриданни, хуьр алай чилиз лацу тав янавайди я.

1982-йисуз хуьре авай сифтегъан классрин мектебдикай 8 йисан мектеб хъанай, директорни вичин уьмуьрдин члехи пай аялриз чирвилер ва тербия гуниз бахшай дидед члалан муаллим Билалов Гъажимирзе тир. 1990-йисуз и мектеб юкъвандаз элкьурнай ва 14 йисан кьене муаллимрин коллективдин киле Шагъпазов Исамудин хъана. Акъалтзавай несилдиз тербия гуни кардик кутур паюниз килигна, ам "Дагъустандин лайихлу муаллим", "Халкъдин образованидин отличник" тварар гуниз лайихлу хъана. Алай вахтундани Араз Алиеван тварунихъ галай Аладашдин юкъван мектеб киле лайихлу муаллим Абдуллаев Мегъамед аваз мягъкем камаралди вилек физвай мектебрикай сад я.

Къунши хуьрерикай рахайтла лагъана кланда хъи, Аладаш кьибле патал хъайи Агълаб, кефер патал хъайи Авадан хуьрерин къужахда ава. Хуьруьн кьерехдай авахъзавай Рубас вацл Каспий гуьлуьк какахъзава.

Алай вахтунда хуьре уьмуьр кечирмишун патал къулай шартларни ава: медпункт, мектеб, аялрин бахча, почта, халкъдин яратмишунрин квал. Яшайишдин шартлар хъсан ятлани, халкъдиз салар дигидай цин патахъай четинвал ава.

Аладаш хуьруьн машгъур ксарин жергедик Ватандин Члехи дяведин иштиракчи Насруллаев Садик, Исмаилов Омар, Каибов Абдуселим, Афгъанистандани Чечняда киле феийи женгерин иштиракчияр Ибрагъимов Абдул, Мегъемедвиев Али, Эскендаров Нур, Мегъемедов Али, Игит дидеяр Насруллаева Магъи, Акимова Ханум, РФ-дин президентдин грантдиз лайихлу хъайи муаллим Ибрагъимова Фатима, "Бажарагълу жегъилар" номинациядай РФ-дин президентдин грантдин сагъиб, ФЛНКА-дин исполкомдин председатель Шагъпазов Гуььсен акатзава.

Бубайрин юрдар, геънеш чуьллер, хайи чилин накъвар - ибурулай вуч багъа жен? Гъар са инсандиз Ватан эвелни-эвел вич хайи хуьрелай, райондилай башламиш жедат. Чна, алай аямдин жегъилри, гъина хъайитлани хайи хуьр, дидедин лай-лайдин ван хъайи квал гъич садрани риклелай ракуьрна кландач. Жезмай къван мукъвал-мукъвал хайи хуьруьз хтун, диде-бубадал, мукъва-кьилидал кьил члуьн, ата-бубайрин сурарихъ гелкъуьн чи буржи я.

Шаир Сагъидин Саидгъасанован яратмишунра Аладаш хуьруьз бахшнавай са хъсан шиирни гьалтзава. Заз и макъаладин эхирдай куь фикирдиз и шиирдай са бенд гъиз кланзава:

*Дагъдин лекьер гъар са эркек,
Маралар я рушар гуьрчег.
Шегъер хуьниз хас яз керчек,
Машгъур хъана вун, Аладаш!*

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информацийдин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪБИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Фак. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪБИЛИН РЕДАКТОРИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М. А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРИН
ВЕЗИФАЯР ВАХТУНАЛДИ
ТАМАМАРЗАВАЙДИ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ

65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА

65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62

КАССА
65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Н. ИБРАГЪИМОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммунистиядин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный кьул-
лугьдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2016-йисан 12-декабрлид регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди тукъуьр хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур эл-
къвена вахъузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикирар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249
Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахъана - 18.00

Газет "Издательство" "Лотос" ОО-
дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушканин кьуче, 6.

Тираж 7272

Ⓒ - И лишандик квай материалар

Ⓓ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты

"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Сечмебур хкъяда

("Лезги газетдин" редакцияди лезги чалайни эдебиятдай кьиле тухудай умуми олимпиададикай)

2018-йисалай гатунна, "Лезги газетдин" редакциядичи мектебра 11-классра къелзавай аялрин арада лезги чалайни эдебиятдай умуми олимпиадаяр тухузва. Ци и серенжем Къурагъ районда тешкилзава.

Олимпиададин макъсадрик акатзава: хайи чал хуьн ва еримлу авун, мектебар акъалтарзавай аялрихъ лезги чалай ва эдебиятдай авай чирвилер ахтармишун, абурун арада сечмебур хкъягъун, дерин чирвилерни зигъин авай аялриз чпин алакьунар еримлу ийидай мумкинвал гун, акъалтзавай несилриз лезги чал кланарун, абур милли руьгъдин ивирриз мукьва авун.

Олимпиада кьве паюникай ибарат я: 1-пай райондин мектебра 11-классра къелзавай аялрин арада кьиле фида. Олимпиададин 1-пай тухудай югъ Къурагъ райондин администрациядин образованидин управлениди тайинарзава. Виридалайни гзаф баллар къазанмишайбуру (гъар са мектебдай са кас) олимпиададин Къурагъ райондин Клирийрин хуьруьн школа-интернатда 19-февралдиз экуьнин сятдин цусадаз (11:00) кьиле фидай 2-паюна иштиракда. Гъалибчияр олимпиададин иштиракчийри къазанмишнавай баллрин къадардиз килигна тайинарда.

Гъалибчийриз "Лезги газетдин" редакцияди савкъатар гуьзва:
1-чка кьур ученикдиз - диплом, **5 (вад)** агъзур манат пул, С.Б.Юзбеговдин ва Н.Ш.Абдулмуталибован редакциядик кваз 2013-йисуз Махачкъалада чагдай акъатнавай "Урус чаланни лезги чалан словарь", Муьзеффер Меликмамедован "Гъажиди Давуд" твар алай тарихдин ктаб;

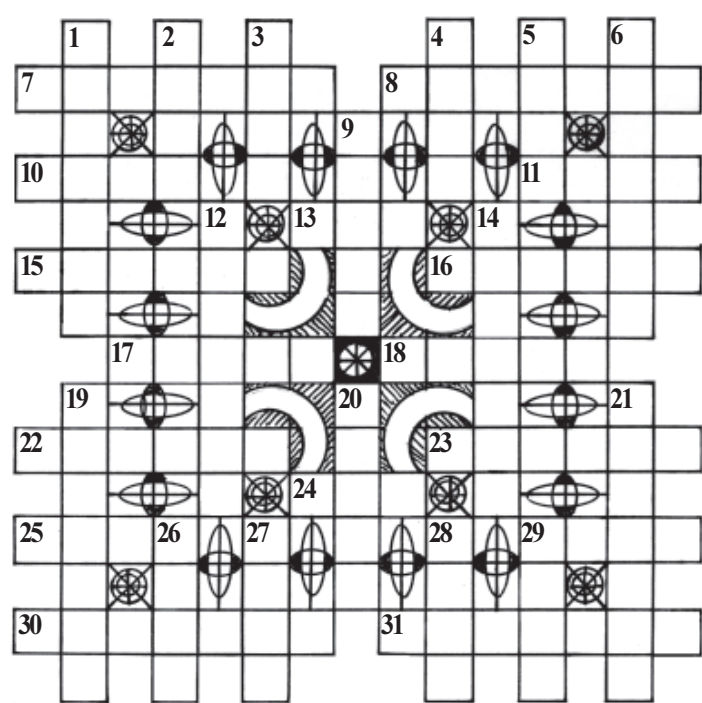
2-чка кьур ученикдиз - диплом, **3 (пуд)** агъзур манат пул, С.Б.Юзбеговдин ва Н.Ш.Абдулмуталибован редакциядик кваз 2013-йисуз Махачкъалада чагдай акъатнавай "Урус чаланни лезги чалан словарь", Муьзеффер Меликмамедован "Гъажиди Давуд" твар алай тарихдин ктаб;

3-чка кьур ученикдиз - диплом, **2 (къве)** агъзур манат пул, С.Б.Юзбеговдин ва Н.Ш.Абдулмуталибован редакциядик кваз 2013-йисуз Махачкъалада чагдай акъатнавай "Урус чаланни лезги чалан словарь", Муьзеффер Меликмамедован "Гъажиди Давуд" твар алай тарихдин ктаб.

Идалайни гъейри, 1, 2, 3-чкаяр кьур аялриз (эгер абурухъ ашкъи аватла) "Лезги газетдин" редакцияди Дагъоспедуниверситетдин Дагъустандин филологиядин факультетдик экечиз кумекда. Мадни башкъа, чпихъ яратмишдай (публицистдин, шайрдин) алакьунар авай жегъилар газетдин къвалахдални желода.

Кроссворд

Тукъуьрайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

ДУЪЗ ЦАРАРА: 7. Мешебегги. 8. Душтагъ. 10. Куьк тушир, кларабар квачир як. 11. Вацун кьери чка. 13. Гъвечи тланур. 15. Битиш. 16. Сенгер, рув. 17. ДГУ-да гуьзвай са пеше. 18. Тукъуьл хъач. 22. Къанав. 23. Цин винел къадай перде. 24. Чехи. 25. Къалин чларар алай. 29. Ам гъар са касдал ала. 30. Къекъверар. 31. Къавун члередик кутадай турба.

ТИК ЦАРАРА: 1. Папан вахан гъуьл. 2. Къайгъанак. 3. Къуьрен шараг. 4. Атай таран пуан пад. 5. Пинийрин сувар. 6. Пичина кудай шейэр. 9. Итим, клек, гьер. 12. Са клусни таб квачиз. 14. Картада гъвечи авунвай уьлчме. 19. Дерг, гъам. 20. Мемлекат. 21. Лидикай цванвай къавин къапар. 26. Къене яру тварар авай турши емиш. 27. Дестек, даях. 28. Генералар тир Шайдаеврин хайи хуьр. 29. Хал.

Утерянный аттестат о среднем (полном) образовании серии Б за №3677351, выданный в 2005 году Герейхановской СОШ на имя Гаджихановой Жасмины ДЖАРУЛЛАХОВНЫ, считать действительным.

Сагърай, диде!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

26-январдиз Ахцегъ райбиблиотекадин залда яшлу диде, хуьруьн шайр Асия Рагъимовадин "Дидедин весияр" ктабдин презентация кьиле фена. Рагъимоврин хизанда им еке шадвал хъана.

Ахцегъ муниципалитетдин кьил Осман Абдулкеримован, райсобранидин депутатрин патай Асиядиз тебрикдин хуш келимаяр лугьналди, мярекат райондин килин заместитель Алмас Шуаева ачухна.

ЦБ-дин къелдайбурун залдин заведующий, РД-дин культураддин лайихлу работник Гуьлжагъан Гъаниевади кьейд авурвал, Асият ваха гъеле 8-классда авайла ширир хъизвай, абур яваш-яваш райондин "Цийи дубня", республикадин "Коммунист" газетриз акъатна. Ик, риклин кьеняй кьез хъайи царарикай-шииррикай ибарат вижевай ктаб арадал атана.

Асия дидедиз ктаб ва юбилей тебрикиз, гзафбур рахана: РД-дин лайихлу муаллим Гъ.Гъажиев, культураддин управленидин начальник, РД-дин культураддин

лайихлу работник Ширинбег Муьсаев, Асиятан хва, РД-дин культураддин лайихлу работник Абдукерим Рагъимов, РД-дин культураддин лайихлу работник Гьемдуллагъ Бабаев, муаллим Айида Рашидова, автордин багърияр тир Шакуф Межидов, Царуба Гашаров, рушар - Мафи, Марина, Фатима, Сабина, свас Светлана, библиотекадин работник Кагъраба Ильяслова, Мая Нурмегъамедова, Марита Давудова, Ахцегърин 1-нумрадин школадин муаллим Жамиля Саидова ва масабур. Абуру Асия Эмирагъаевнадин инсанвиллини зегметкешвиллини кьени кьилихрикай ва акъалтзавай несил дуьз тербияламшунин карда ктабдин лайихлувилерикай суьгъбетна, Асиядиз бахшнавай чпин ширир келна.

Инал гъурметлу дидедив райадминистрациядин ва масабурун патай ганвай шабагъар, савкъатарни вахкана.

Мярекатдин музыкадин паюна РДК-дин гъевескар артистар тир Рубаба Къурбановади, Зульфийа Гъаниевади, Таира Мегъарамовади, А.Рагъимовадин хтул Мухаммада ва масабуру тамамарай маниярни къелай ширир виридаз бегенмиш хъана.

Мукъаятвал квадармир!

МЧС-дин пресс-къуллугъ

Хуьтуьн эхиримжи варзни алуькна, амма кьати аязарни живер алай йисуз чяхъ гъелелигда хъанвач. Тебиятди лацу либас алуькнавай, вацарни клармар муркьлади кьунвай вахтар лагъайтла, Дагъларин уьлкведа са акъван гзаф жезвачтлани, гъар са касдиз, иллаки аялриз жуьреба-жуьре шартлара хатасузвал таъминардай серенжерикай чир хун герек я. Хуьтуьн муркьлади кьунвай вирер, вацар хаталу чкаяр тирди рикелай ракурмир! Ик, рик аладарун патал цихъ галаз алакьалу чкадиз реке гъатзавайбуру са жерге къайдайрал амал авун герек я. Ингъе ахътин са шумуд:

- са кас 7 сантиметрдилай тлимил тушиз яцувал авай муркьлади эхда;
- мисал яз, вириз яд авахъзавай чкадал мурк кьелечл жеда;
- муркьладин яцувал ам квачелди ягъуналди ахтармишмир;
- эгер куьн муркьлади кьунвай вирепай физватла, квачи тлушунна рехъ кутунвай чкадилай фин меслят къалурзава;
- са десте саналди фидайла, гъар са касдин арада 5-6 метр хун лазим я, эгер чка чин тийидайди ятла, и кардал мадни амална кланда;

- чантра (рюкзак) са пата кьунуьз яна тухвайтла хъсан я, къетлен гъалара адакай даях къаз жеда;
- эгер куьн мурк хана циз аватнатла, гъилер ахъайна акъваз, муркьладин кьерехар къаз алахъ, муркьладин кланик акат тийидайвал;
- татугай гъалар арадал атайла, кьил-къилелай ракурмир, нубатдалди квачер акъудиз, муркьладин арада авай цин лекъвай экъечл.

Яд ва хаталувал сад-садахъ галаз сих алакьада ава, гъавилиял яд авай чкадал ял ягъун куь хийирдиз жедани ва еке бедбахтвилел гъидани анжах квелай аслу я.

"ЛГ"-дин 5-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: 7. Авсият. 8. Индиьга. 14. Дикъет. 16. Далах. 18. Казим. 20. Мискискар. 25. Бицил. 28. Расим. 30. Кафир. 31. Рагъдан. 33. Малдар.
ТИК ЦАРАРА: 2. Азият. 3. Имдад. 5. Къвакъва. 6. Агъалар. 11. Лезгинцев. 18. Кесиб. 19. Мукал. 21. Дастан. 24. Шафран. 29. Мидад. 30. Келче.
ЭЛКЪВЕИ ЦАРАРА: 2. Къамат. 4. Зилчи. 9. Идара. 10. Ярма. 12. Афни. 13. Ахвар. 15. Енге. 17. Арзу. 21. Деьге. 22. Илчи. 23. Арха. 24. Шегъре. 26. Инжи. 27. Ибне. 32. Нугъди. 33. Мирес.

Филерин хуьруьн администрацияди хуьруьн библиотекадин заведующий яз къвалахай
Марвара Бубахваевна СУЛТАНОВА
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизанриз, мукьвакьилийриз башсагълугъвал гуьзва.

Бут-Къазмайрин хуьруьн культураддин центрадин коллективди
Халисат БУКАРОВА
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизандиз, вири багърийриз башсагълугъвал гуьзва.

Культураддин "Къуруш" центради играми хтул
ИСМАИЛ
бедбахтвиллини дуьшуьшдикди телеф хуьнихъ галаз алакьалу яз Гъажиев Къайитмазав ва вири багърийриз башсагълугъвал гуьзва.